

วิทยานิพนธ์

ยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ
โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ กรณีศึกษา บ้านหนองแกเขน
ตำบลบางแม่นาง จังหวัดนนทบุรี

นางสาวสุณิศา พณิชยกุล

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

วัน เดือน ปี..... 10 ส.ค. 2551

เลขทะเบียน..... ๐๐211824

เลขเรียกหนังสือ ๖๓๕.๑๘๓

๕๖๑๕๓

๒๖๖

๖๖๘

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา

ปีการศึกษา 2550

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

**FARMERS'ADOPTION OF NON TOXIC VEGETABLES STRATEGIES
BY ACTION RESEARCH: CASE STUDY OF NHONGKANGKANE VILLAGE,
BANGMAENANG SUBDISTRICT, NONTABURI PROVINCE**

MISS SUNIDA PHANICHAYAKUL

**A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE MASTER OF ARTS (DEVELOPMENT STRATEGY)
AT BANSOMDEJCHAOPRAYA RAJABHAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEARS 2007**

วิทยานิพนธ์ ยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ :
กรณีศึกษา บ้านหนองกวางเขน ตำบลบางแม่นาง จังหวัดนนทบุรี
โดย นางสาวสุนิดา พณิชยกุล
สาขา ยุทธศาสตร์การพัฒนา
ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.เอี่ยมพร เขียวหิรัญ
กรรมการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณรา ชื่นวัฒนา
กรรมการ อาจารย์อภา วรรณฉวี

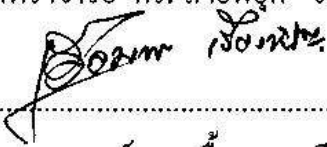
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา อนุมัติให้วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

.....ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายงานบัณฑิตศึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรายุทธ์ เสริมสุขจร)

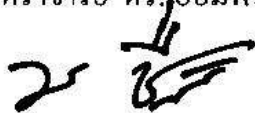
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร. สายหยุด จำปาทอง)

.....กรรมการ

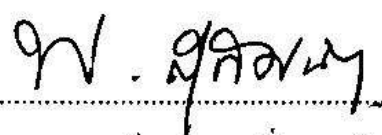
(รองศาสตราจารย์ ดร.เอี่ยมพร เขียวหิรัญ)

.....กรรมการ

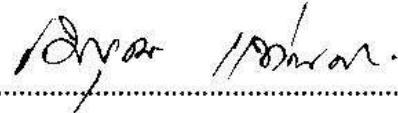
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรรณรา ชื่นวัฒนา)

.....กรรมการ

(อาจารย์อภา วรรณฉวี)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนอเนื่อง สุทัศน์ ณ อยุธยา)

.....กรรมการและเลขานุการ

(อาจารย์เมรุณี แท่นนิล)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

นางสาวสุณิศา พณิษกุล (2550) ยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ โดยใช้
การวิจัยเชิงปฏิบัติการ กรณีศึกษา บ้านหนองกางเขน ตำบลบางแม่นาง จังหวัดนนทบุรี.
วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ
บ้านสมเด็จเจ้าพระยา. คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์: รองศาสตราจารย์ ดร. เอี่ยมพร
เชียรหิรัญ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรรณรา ชื่นวัฒนา อาจารย์อภา วรรณฉวี

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างยุทธศาสตร์การยอมรับ
การปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยเกษตรกรบ้านหนองกางเขน
ตำบลบางแม่นาง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี จำนวน 12 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ในการวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนาพบว่า ปัญหาทุกขั้วร้อนได้แก่
1) มีสารพิษตกค้างในผัก 2) เกษตรกรใช้สารเคมีไม่ถูกวิธี 3) ปุ๋ยเคมีมีราคาแพง ปัญหาปัจจัยได้แก่
ใช้สารเคมีง่าย สะดวก ผลผลิตมีความสวยงาม ต้องการเพิ่มผลผลิต ปัญหาสืบเนื่อง ได้แก่ เกิด
สารพิษตกค้างในผัก เสียเงินซื้อสารเคมีเป็นจำนวนมาก สภาพแวดล้อมถูกทำลาย สุขภาพของ
เกษตรกรไม่ดี จากการวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนาทำให้ระบุปัญหาได้ว่า เกษตรกรมีการใช้
สารเคมีมาก

รูปแบบของยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ประกอบด้วย
5 ขั้นตอนคือ 1) ขั้นรับรู้ โดยใช้กิจกรรมประชุมกลุ่ม 2) ขั้นสนใจ โดยใช้กิจกรรมการศึกษา
ดูงานและอบรมเชิงปฏิบัติการ 3) ขั้นไตร่ตรอง โดยใช้กิจกรรมประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
4) ขั้นทดลองทำ 5) ขั้นนำไปปฏิบัติ

ผลของการใช้ยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ โดยใช้การวิจัย
เชิงปฏิบัติการ ซึ่งมีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ 12 ราย พบว่าหลังการใช้ยุทธศาสตร์เกษตรกร
มีทัศนคติต่อการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษดีขึ้น เกษตรกรยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจาก
สารพิษมากขึ้น มีตัวชี้วัด คือ เกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ อย่างน้อย 1 ร่อง ทั้ง 12 ราย

Miss Sunida Phanichayakul (2550) Farmers' Adoption Of Non Toxic Vegetables Strategies By
 Action Research: Case Study Of Nhongkangkane Village, Bangmaenang SubDistrict,
 Nonthaburi Province. Advisor committee: Associate Professor Dr. Auernporm Dhienhirun,
 Assistant Professor Dr. Wannara Chuenwattana, Miss Arpa Wanchawhee

This study was Action research. The study is aimed to build the strategy of adoption on non toxic vegetables by action research. The sample was collected from 12 farmers in Nhongkangkane Village, Bangmaenang SubDistrict, Nonthaburi Province. The research tools were interview forms, observational forms and the activities in the community.

The researchs results were found that the results of developmental problem analysis showed that the terrible problems were 1) there was toxic in vegetables 2) the farmers did not used chemicals correctly 3) chemicals fertilizer expensive. The factor problem was that using chemicals was easy convenient, attractive product and raised product. The follow problems were that there was toxic in vegetables, a lot of money was spent for chemicals, environment was destroy, the health of farmers was not good. The developmental problem analysis specified that the target problem was the farmers used a lot of chemicals.

The model of strategy in adoption non toxic vegetables composed 5 steps. There were 1) awareness using focus group 2) interest using field trip and workshop 3) evaluation using meeting to share opinion 4) trial 5) adoption

The results of using strategy adoption in non toxic vegetables by action research had 12 farmers in project found that after using strategy, the attitude of farmers in planting non toxic vegetable was better. The farmers accepted non toxic vegetable. The indicator was that the 12 farmers planted at least 1 row of non toxic vegetable.

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จล่วงด้วยดี เพราะได้รับความกรุณาอย่างสูงจากรองศาสตราจารย์ ดร.เอี่ยมพร เทียรศิริ ฐานกรรมการที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรรณรา ชื่นวัฒนา อาจารย์อาภา วรรณฉวี กรรมการที่ปรึกษา อาจารย์เมรุณี แท่นนิล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พนอเนือง สุทัศน์ ณ อยุธยา ที่ได้กรุณาให้ความรู้ คำแนะนำ ดูแล ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยดียิ่ง ผู้วิจัยขอกราบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้และขอขอบคุณผู้ใหญ่เพียงจันทร์ กล้ายสำเนียง คุณมาลี คีจ่า คุณสายสุณีย์ กล้ายสำเนียง คุณนวนน้อย ศรีสนาม และเกษตรกรบ้านหนองแกเขนทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และเป็นผู้ร่วมวิจัยที่ดียิ่ง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา ยุทธศาสตร์การพัฒนา ที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางวิชาการ และประสบการณ์ที่มีค่ายิ่งแก่ผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ คุณแม่ ตลอดจนครอบครัวพี่น้องทุกคนและขอบคุณ คุณวราภรณ์ เรือนชัย ที่ช่วยตรวจทานแก้ไข ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจอันสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จล่วงด้วยดี

ศุณิศา พณิชยกุล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
ประกาศนุญการ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ซ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ฉุ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	3
ปัญหาเชิงวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
ประโยชน์ที่จะได้รับ.....	5
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
หลักวิชาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างยุทธศาสตร์.....	7
หลักวิชาเกี่ยวกับเทคนิคการวิจัยและพัฒนา.....	8
หลักการวิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนา.....	9
ทฤษฎีระบบ.....	11
หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง.....	13
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.....	14
การวิจัยเชิงปฏิบัติการ.....	16
แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการสร้างการยอมรับ.....	17
กระบวนการยอมรับ.....	17
ทฤษฎีแรงจูงใจ.....	18

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม.....	19
แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม.....	20
แนวความคิดเกี่ยวกับทัศนคติ.....	27
เทคนิค วิธีการและกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้.....	29
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	30
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	34
เลือกหน่วยท้องถิ่นที่มีปัญหาเชิงพัฒนา.....	34
การวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนา.....	35
การระบุปัญหาเป้า.....	35
การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนา.....	35
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	37
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	37
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	37
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	38
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	39
ข้อมูลที่เกี่ยวข้องและบริบททั่วไปของบ้านหนองกางเขน.....	39
การใช้ยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ.....	44
บทที่ 5 สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	78
สรุปผลการวิจัย.....	78
การอภิปรายผลการวิจัย.....	81
ข้อเสนอแนะ.....	85
บรรณานุกรม.....	86
ภาคผนวก.....	89
ประวัติผู้วิจัย.....	95

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงชนิดของผัก และการใช้สารเคมีของเกษตรกร.....	45
2	แสดงเหตุผลของเกษตรกรเกี่ยวกับการใช้สารเคมีในการปลูกผัก.....	47
3	สรุปสาระสำคัญจากการสนทนาเกี่ยวกับการรับรู้การปลูกผักปลอดภัย จากสารพิษ.....	60
4	สรุปสาระสำคัญของข้อมูลเกี่ยวกับความสนใจการปลูกผักปลอดภัย จากสารพิษ.....	61
5	สรุปสาระสำคัญของข้อมูลในชั้นสร้างความรู้.....	68
6	สรุปสาระสำคัญของข้อมูลจากการทดลองปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ.....	69

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	แสดงลำดับขั้นตอนของกระบวนการวิจัยและพัฒนา.....	8
2	โครงสร้างทางความคิดเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนา.....	9
3	ปัจจัยที่ส่งผลสัมฤทธิ์ขั้นสุดท้าย.....	19
4	แสดงขั้นตอนการสร้างยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัย จากสารพิษ.....	36
5	แสดงขั้นตอนการใช้ยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัย จากสารพิษ.....	50
6	แสดงรูปแบบของยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดสารพิษ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ.....	77
7	ปัจจัยที่ส่งผลสัมฤทธิ์ขั้นสุดท้าย.....	82

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แสดงแผนที่ของบ้านหนองกางเขน.....	40
2	สถานีอนามัยบ้านหนองกางเขน.....	41
3	ภาพที่กันรั้วแสดงบริเวณที่จะเริ่มลงมือก่อสร้างบ้านจัดสรร.....	51
4	สภาพของบ้านจัดสรรที่เข้ามาในบ้านหนองกางเขน.....	52
5	ปุ๋ยเคมีที่เกษตรกรใส่ลงไว้.....	53
6	ผู้วิจัยประชุมกลุ่มย่อย.....	54
7	ผู้วิจัยปรึกษากับเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยชีวภาพ.....	56
8	เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินให้คำแนะนำเกี่ยวกับสาร พ.ค. 2.....	57
9	เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอบางใหญ่ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้ สารสมุนไพรทดแทนสารฆ่าแมลง.....	57
10	ผู้วิจัยและเกษตรกรรับฟังการบรรยายเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่.....	62
11	วิทยากรนำชมแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่.....	62
12	หัวหน้าเกษตรอำเภอบางใหญ่ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัย จากสารพิษ.....	63
13	วิทยากรอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการกำจัดแมลงศัตรูพืช.....	64
14	วิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ.....	64
15	เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน บรรยายเกี่ยวกับการใช้สารเร่ง พ.ค. 2 สำหรับทำปุ๋ยอินทรีย์น้ำ.....	65
16	เกษตรกรกำลังผสมกากน้ำตาลกับน้ำ เพื่อทำปุ๋ยอินทรีย์น้ำ.....	66
17	เกษตรกรกำลังเทกากน้ำตาลลงในฝัก เพื่อทำปุ๋ยอินทรีย์น้ำ.....	66
18	ปุ๋ยอินทรีย์น้ำที่ผสมแล้ว.....	67
19	กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ.....	67
20	นางสาวเพ็ญจันทร์ กล้ายสำเนียง.....	70
21	นางมาลี ดีข้า.....	71
22	นายเชิด กันน้อม.....	71
23	นายอำพล ศรีกนก.....	72

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
24	นางสาวมาลี พร้อมสุข.....	72
25	นางนวลน้อย ศรีสนาม.....	73
26	เกษตรกรปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ อย่างน้อย 1 ร่อง.....	74
27	แปลงปลูกผักกวางตุ้งของนางมาลี คีอำ.....	74
28	แปลงปลูกพริก ของนายเชิด กันนัม.....	75
29	แปลงปลูกพริก ของนางสายสุนันท์ คิชสอน.....	75
30	แปลงปลูกผักหวานของนางสาวมาลี พร้อมสุข ถ่ายภาพร่วมกับผู้วิจัย.....	76

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในภาคการเกษตร ผลผลิตทางการเกษตร ทำรายได้ให้กับประเทศหลายพันล้านบาท จากสถิติการส่งออก ปี พ.ศ. 2544 ผักทุกชนิดส่งออก เป็นปริมาณ 405,720 เมตริกตัน คิดเป็นเงิน 14,561,558,000 บาท (นันทวัน ทองเบ็ญญ์, 2546: 1) ผักเป็นพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้มาก แม้ว่าผักจะมีอายุการเจริญเติบโตสั้น แต่ผลตอบแทนสูง และเหมาะกับการปลูกได้ทั่วไป เนื่องจากสภาพดิน ฟ้า อากาศที่เอื้ออำนวย อีกทั้งปลูกได้ตลอดทั้งปี (กองวิจัย ร.ก.ส., 2541) อย่างไรก็ตามการผลิตผักในประเทศไทย ยังไม่เพียงพอกับความต้องการบริโภคภายในประเทศ และการส่งออกนอกประเทศ

ผักเป็นพืชที่มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นพืชที่มีคุณประโยชน์ต่อร่างกาย ผักประกอบไปด้วย โปรตีน คาร์โบไฮเดรต ไขมัน วิตามินและเกลือแร่ การรับประทานผัก ช่วยให้ร่างกายเจริญเติบโต แข็งแรง ทำให้ระบบกลไกของร่างกายดำเนินไปเป็นปกติ ช่วยให้เกิดพลังงานและมีความต้านทาน ต่อโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ หากร่างกายขาดการบริโภคผัก หรือได้รับไม่เพียงพอ จะทำให้ร่างกายเกิด ความอ่อนแอ การทำงานของระบบต่าง ๆ ผิดปกติขึ้น ทำให้เกิดโรคต่าง ๆ ได้ แต่การผลิตผักเน้น ในเชิงธุรกิจ มีการใช้สารเคมีเป็นจำนวนมากเพื่อเพิ่มผลผลิตและรูปแบบการเกษตรมีการปรับปรุง พันธุ์พืชที่ให้ผลผลิตสูง เน้นการใช้เทคโนโลยี และเครื่องจักรกลทางการเกษตรร่วมกับการใช้ปุ๋ย และยาฆ่าแมลง (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2535) เพื่อให้ได้ปริมาณของผลผลิตเพียงพอกับความต้องการ ของผู้บริโภค การใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเป็นทางเลือกหนึ่งที่เกษตรกรนิยมปฏิบัติ เพราะสะดวกในการใช้และรวดเร็ว เกษตรกรจึงมีการใช้สารเคมีที่เพิ่มขึ้นทั้งปริมาณและความเข้มข้น ทำให้เกิดการสะสมของสารพิษตกค้างในร่างกาย และเป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้บริโภค ผลกระทบ จากการใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีมากขึ้น มีการสะสมของสารพิษตกค้างผ่านมา จนถึงผู้บริโภค การสะสมสารพิษตกค้างในสภาพแวดล้อมมีมากขึ้น

ปัญหาการได้รับสารพิษตกค้างจากผัก ส่วนใหญ่มีสาเหตุจากการที่เกษตรกรยังมีการใช้สารเคมี ป้องกันกำจัดศัตรูพืชในปริมาณเกินค่าความปลอดภัย และไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ อีกทั้งเกษตรกร ขาดความรู้ความเข้าใจ ทักษะการปฏิบัติเกี่ยวกับเทคนิคการปลูกผัก และการกำจัดศัตรูพืชโดยใช้ สารจากธรรมชาติ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ได้มี การกำหนดนโยบายการลดการใช้สารเคมีที่มีอันตราย หลายหน่วยงานจึงได้มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยี

การผลิตขึ้น โดยเฉพาะการผลิตพืชผักนั้นได้มีการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ซึ่งมี 2 วิธี คือ การปลูกผักโดยไม่มีการใช้สารเคมีทางการเกษตร ใด ๆ เลย และการปลูกผักโดยใช้สารเคมีทางการเกษตรเท่าที่จำเป็นหรือใช้ในปริมาณที่ควบคุม ทั้งระยะเวลาในการเก็บผักให้ปลอดภัยจากสารพิษดังกล่าวด้วยวิธีการป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบผสมผสาน ได้แก่ การใช้มุ้งตาข่าย ในล่อนใช้จุลินทรีย์ เช่น การใช้เชื้อไวรัส แบคทีเรีย เป็นต้น การใช้กับดักกาวเหนียว กับดักแสงไฟ การใช้สารสกัดจากพืช เช่น สะเดา ข่า ตะไคร้หอม ยาสูบ เป็นต้น เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ผลิตและผู้บริโภค รวมทั้งช่วยรักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของประเทศ

การที่จะทำให้เกษตรกรปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษนั้น ส่วนสำคัญอยู่ที่ตัวเกษตรกรเป็นผู้ตัดสินใจจะทำหรือไม่ เพราะเกษตรกรโดยทั่วไปมักจะดำเนินการผลิตตามรูปแบบเดิมที่เคยปฏิบัติกันมา การที่เกษตรกรจะตัดสินใจปรับระบบการผลิตจากที่เคยปฏิบัติอยู่เดิมจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาอย่างมีหลักการ การที่เกษตรกรจะนำแนวความคิดเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษไปปฏิบัติจริง จำเป็นต้องมีความรู้ที่ถูกต้อง และมีทัศนคติที่ดีต่อการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ การเปลี่ยนพฤติกรรมด้านความรู้ และทัศนคติของบุคคลเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านการปฏิบัติที่คงทนถาวร ดังนั้น ความรู้และทัศนคติจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการยอมรับหรือปฏิเสธแนวความคิดการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ เนื่องจากการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษมีความเสี่ยง เช่น การประสบการขาดทุน เป็นต้น การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษของเกษตรกรจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการปรับเปลี่ยนแนวทางในการปลูกพืชผัก

การยอมรับที่จะปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหาปริมาณของสารเคมีที่ตกค้างในผักและสิ่งแวดล้อมได้ แต่การที่จะให้บุคคลใดมีความเชื่อถือ ยอมรับนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ เช่น แรงจูงใจ การมีส่วนร่วม ประสบการณ์การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ความรู้และทัศนคติที่เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการยอมรับขึ้น

บ้านหนองกางเขน เป็นหมู่บ้านที่มีอาชีพทำการเกษตรเป็นหลัก ปัจจุบันบ้านหนองกางเขนถูกบ้านจัดสรรล้อมรอบ บริเวณรอบนอกมีห้างสรรพสินค้าเกิดขึ้นหลายแห่ง ทำให้เกิดเป็นรอยต่อระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท คนหนุ่มสาวของหมู่บ้านไม่ทำการเกษตร แต่ออกไปทำงานตามห้างสรรพสินค้า จึงเหลือแต่คนรุ่นเก่าที่วิถีชีวิตของพวกเขาทำการเกษตรมาโดยตลอด จากการศึกษาเกี่ยวกับการปลูกผักของเกษตรกรในบ้านหนองกางเขนพบว่าเกษตรกรปลูกผัก ซึ่งผักที่ปลูกมีหลายชนิด เช่น ผักบุ้ง ผักคะน้า ตังโอ้ เป็นต้น การปลูกผักของเกษตรกรใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช จากการสำรวจบริบทของบ้านหนองกางเขน

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจบ้านหนองกางเขน ซึ่งมีวิถีชีวิตดั้งเดิมปลูกผักอยู่แล้ว ทำอย่างไรให้เกษตรกรที่ยังคงปลูกผัก ปลูกผักโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ให้เกษตรกรเห็นความสำคัญ เกิดความตระหนักและยอมรับถึงความสำคัญของการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ เกษตรกรสามารถบริโภคผักที่ตนเองปลูกได้อย่างปลอดภัยทั้งต่อตนเอง และผู้บริโภคอื่น ๆ

ดังนั้น ในการวิจัยและพัฒนาครั้งนี้ เป็นการดำเนินการวิจัยและพัฒนาสืบเนื่องกันหลายขั้นตอน เพื่อสร้างยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ นำไปใช้แก้ไขปัญหาเกษตรกรใช้สารเคมีมากในการปลูกผัก ทำให้เกษตรกรหันมายอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษมากขึ้น โดยใช้เกษตรกร หมู่ที่ 4 บ้านหนองกางเขน ตำบลบางแม่นาง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี เป็นกลุ่มเป้าหมาย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสร้างยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

ปัญหาเชิงวิจัย

1. องค์ประกอบทั้ง 5 ส่วน ของยุทธศาสตร์การพัฒนา เพื่อให้ได้ยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษของเกษตรกร บ้านหนองกางเขน ในด้านการวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนาการระบุปัญหาเป้า การกำหนดเป้าหมายของยุทธศาสตร์ การสร้างหน่วยระบบทำงาน การจัดทรัพยากรในบริบทมีลักษณะอย่างไร

2. ขั้นตอนในหน่วยระบบทำงานของยุทธศาสตร์การพัฒนา เพื่อให้ได้การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษของเกษตรกร บ้านหนองกางเขน ประกอบด้วยอะไรบ้าง เมื่อทรัพยากรถูกนำเข้ามาเป็นปัจจัยนำเข้า จากนั้นทำให้เกิดกระบวนการอะไรขึ้นบ้าง และแต่ละกระบวนการย่อย ๆ นั้นนำไปสู่การเกิดผลผลิตอะไร อย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ในการวิจัยครั้งนี้ เลือกทำการศึกษาพื้นที่บ้านหนองกางเขน หมู่ที่ 4 อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี โดยจะทำการศึกษาเกษตรกรผู้ปลูกผักที่ใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช

กลุ่มตัวอย่าง

เลือกทำการศึกษาพื้นที่บ้านหนองกางเขน หมู่ที่ 4 อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ประชากรที่ทำการศึกษา คือ เกษตรกรที่ปลูกผัก เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจำนวน 12 ราย

ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

การวิจัยดังกล่าวนี้ ดำเนินการเก็บข้อมูลตั้งแต่ เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2548 ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2549

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษา

มุ่งศึกษาการสร้างยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบ 5 ส่วน คือ การวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนา การระบุปัญหาเป้า การกำหนดเป้าหมายของยุทธศาสตร์ การสร้างหน่วยระบบทำงานและการจัดทรัพยากรในบริบทมีลักษณะอย่างไร

นิยามศัพท์เฉพาะ

ยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ หมายถึง วิธีการหรือแผนการที่จะบรรลุเป้าหมายในการดำเนินงานพัฒนา เพื่อให้เกิดการยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ของเกษตรกรซึ่งใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนา ประกอบด้วย การวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนาการระบุ ปัญหาเป้า การกำหนดเป้าหมายของยุทธศาสตร์ การสร้างหน่วยระบบทำงาน และการจัดการทรัพยากร ในบริบท

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การวิจัยที่ผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้กระบวนการวิจัยที่ให้ผู้มีส่วนร่วมปฏิบัติตามรูปแบบยุทธศาสตร์ที่ผู้วิจัยกำหนด

ผักปลอดภัยจากสารพิษ หมายถึง ผักประเภทที่ผู้ผลิตไม่ใช้สารเคมีกำจัดแมลง หรือใช้สารเคมีกำจัดแมลงในระยะต้นกล้า

เกษตรกร หมายถึง หัวหน้าครอบครัว หรือตัวแทนคนใดคนหนึ่ง ครอบครัวที่มีอาชีพปลูกผักและมีประสบการณ์ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ที่มีภูมิลำเนาอยู่บ้านหนองกางเขน หมู่ที่ 4 ตำบลบางแม่นาง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

ชุมชน หมายถึง เกษตรกรบ้านหนองกางเขน หมู่ที่ 4 ตำบลบางแม่นาง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ที่เข้าร่วมโครงการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

การยอมรับ หมายถึง เกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ และนำไปทดลองปฏิบัติหรือการที่เกษตรกรที่เห็นเพื่อนปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ แล้วปลูกตาม ซึ่งการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษตั้งแต่ 1 ร่องขึ้นไป แสดงถึงการยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

การมีส่วนร่วมในการพัฒนา หมายถึง การที่เกษตรกรบ้านหนองกางเขน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี เข้ามามีบทบาท เพื่อการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตในชุมชน

การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการที่ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญ และเกิดทัศนคติที่เหมาะสม และสามารถเปลี่ยนแปลงความคิด หรือพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช หมายถึง สารเคมีที่มีพิษที่เกษตรกรใช้ในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช

ปุ๋ยชีวภาพ หมายถึง พืช ผัก ผลไม้ สัตว์ชนิดต่าง ๆ ที่หมักกับน้ำตาลทำให้เกิดจุลินทรีย์ที่เป็นประโยชน์จำนวนมาก ซึ่งจุลินทรีย์เหล่านี้จะไปช่วยสลายธาตุอาหารต่าง ๆ เมื่อถูกย่อยสลายโดยกระบวนการย่อยสลายของแบคทีเรียหรือจุลินทรีย์สารต่าง ๆ แล้วสารอาหารจะถูกปลดปล่อยออกมา เช่น โปรตีน กรดอะมิโน กรดอินทรีย์ ธาตุอาหารหลัก ธาตุอาหารรอง จุลธาตุ ฮอร์โมน เร่งการเจริญเติบโต เอนไซม์ วิตามิน ซึ่งผักปลอดภัยจากสารพิษสามารถนำไปใช้ในการเจริญเติบโตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

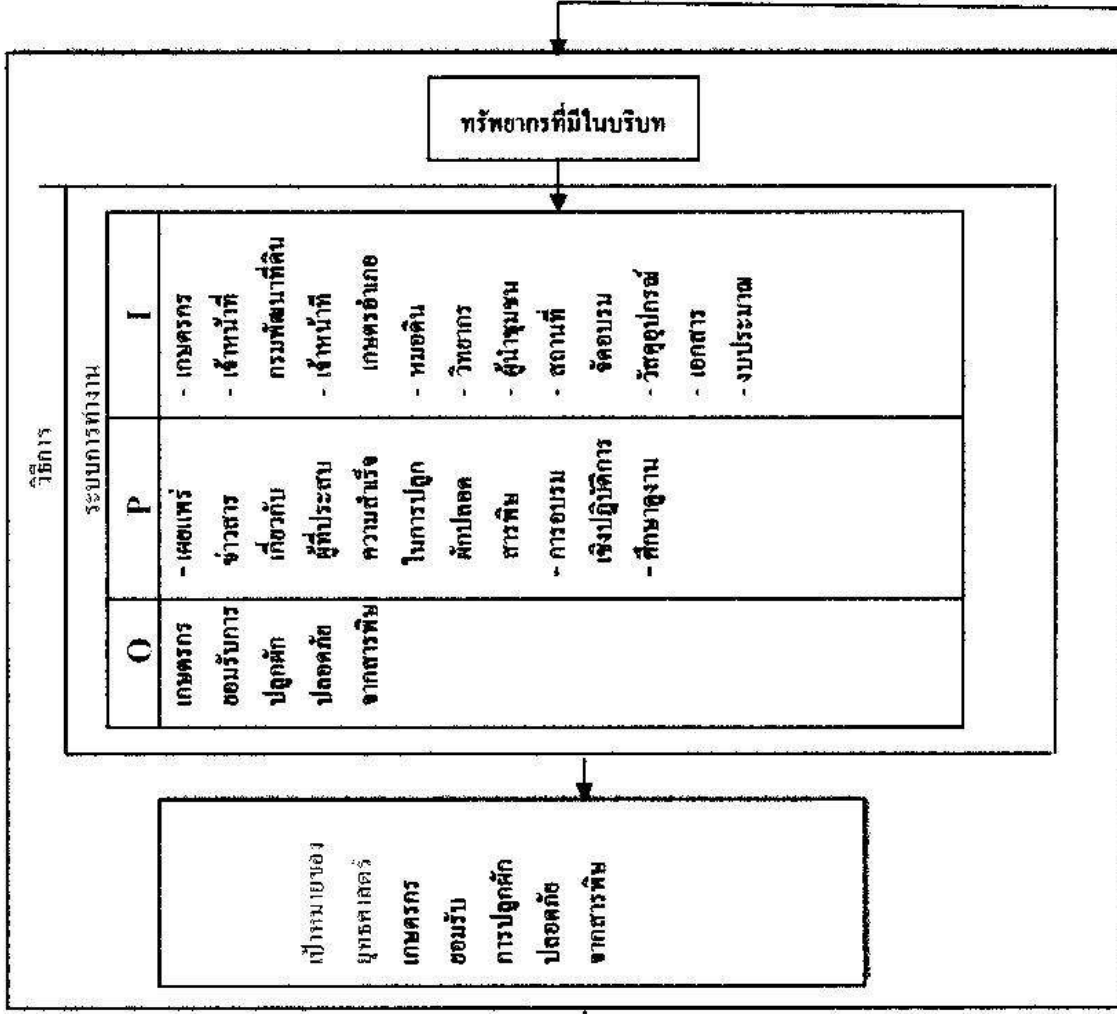
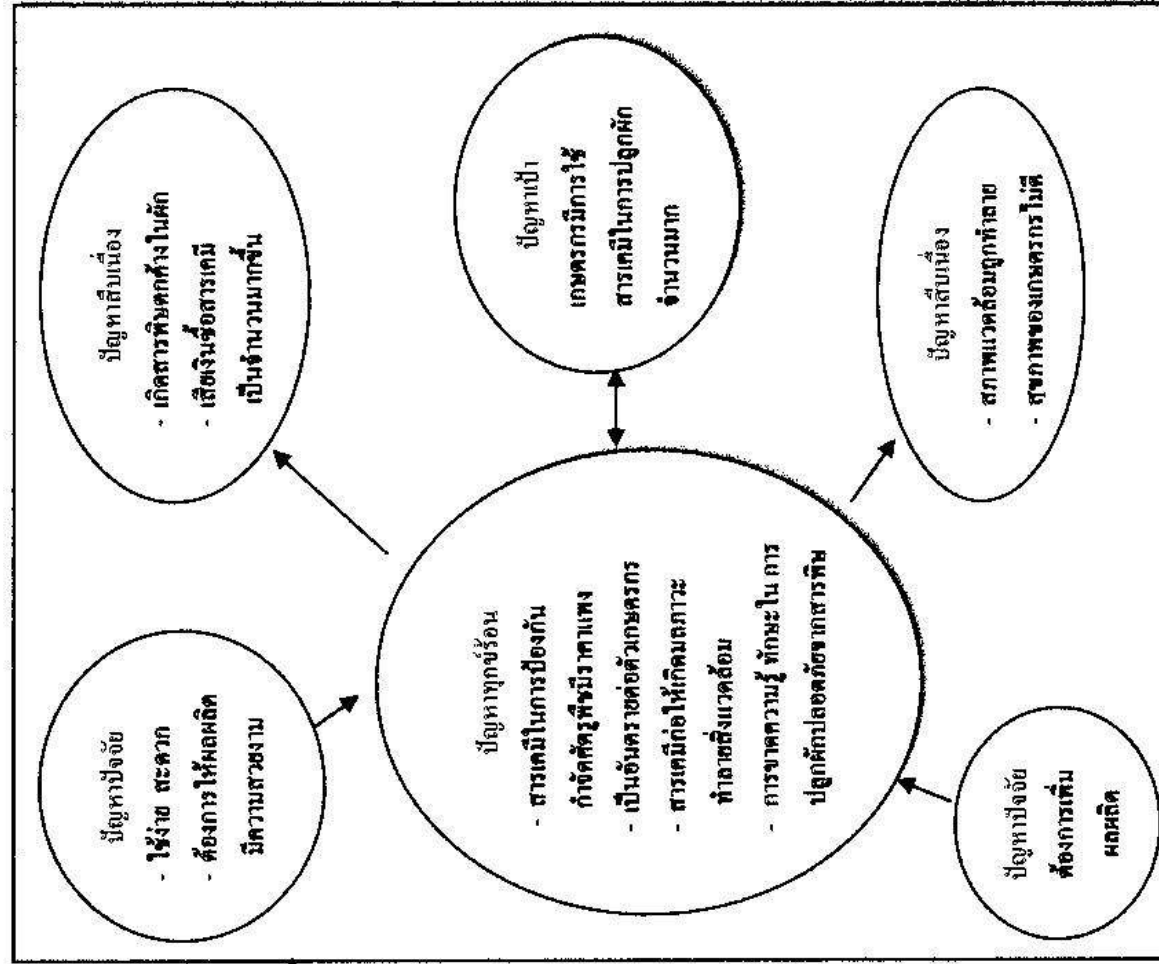
ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. ได้ยุทธศาสตร์การปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ
2. เกษตรกรบ้านหนองกางเขน หมู่ที่ 4 ตำบลบางแม่นาง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ
3. พัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรบ้านหนองกางเขน หมู่ที่ 4 ตำบลบางแม่นาง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ให้ดีขึ้น
4. ผลจากการวิจัยใช้เป็นแนวทางในการวางแผนส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

กรอบแนวคิดการวิจัย

1. หน่วยท้องถิ่นที่จะพัฒนา: บ้านหนองทางเขน หมู่ที่ 4 ตำบลบางแม่นาง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนา

เพื่อให้หลักวิจัยเกี่ยวกับเทคนิคการวิจัยและพัฒนา หลักการวิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนา ทฤษฎีระบบ ทฤษฎีแรงจูงใจ แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมและข้อมูลบริบท

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลอื่น เพื่อใช้เป็นแนวทางศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภ้ยจากสารพิษโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ กรณีศึกษานานหนองทางเจน ตำบลบางแม่นาง จังหวัดนนทบุรี โดยผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

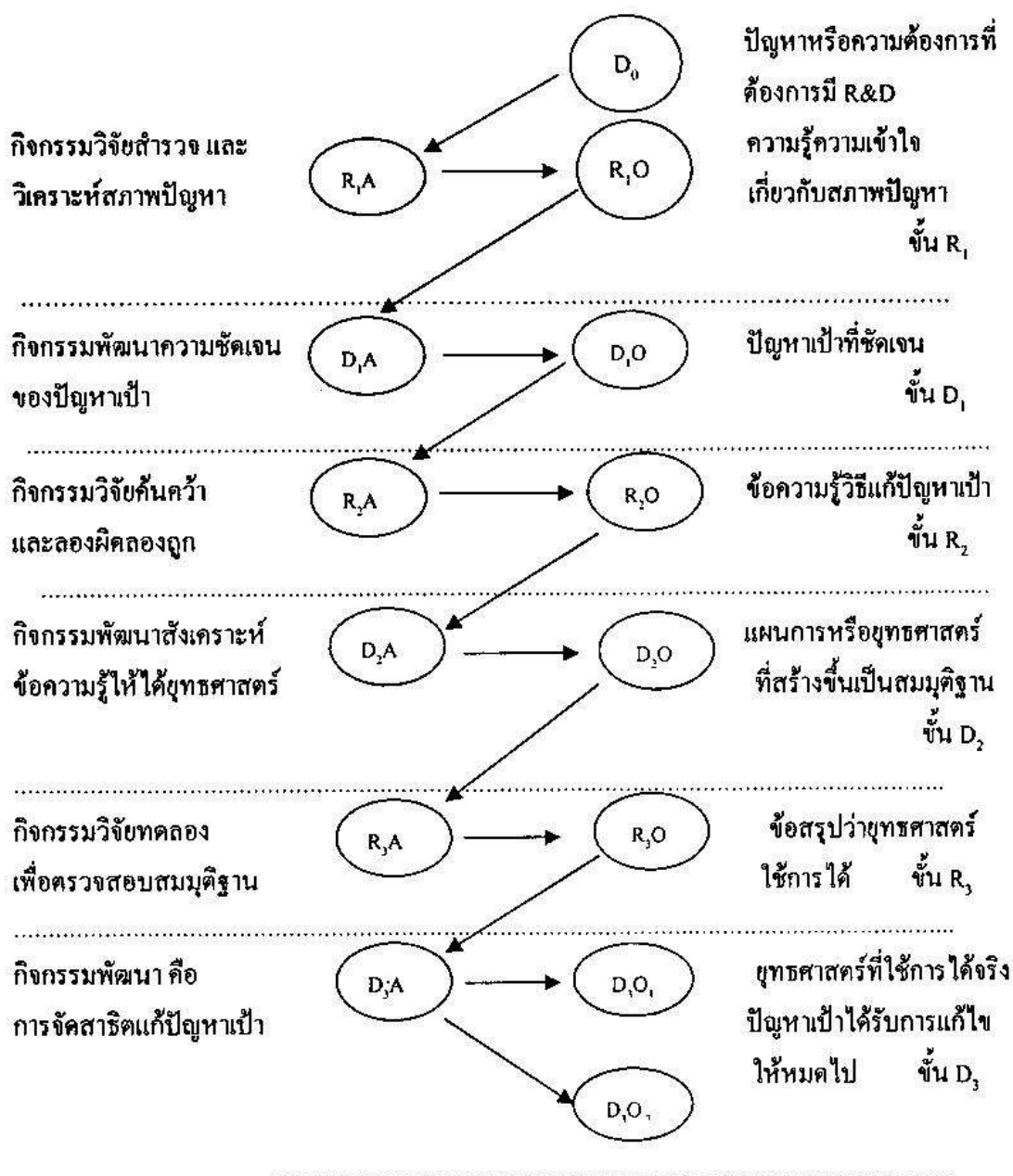
1. หลักวิชาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างยุทธศาสตร์
 - 1.1 หลักวิชาเกี่ยวกับเทคนิคการวิจัยและพัฒนา
 - 1.2 หลักการวิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนา
 - 1.3 ทฤษฎีระบบ
 - 1.4 หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 1.5 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ
3. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการสร้างการยอมรับ
 - 3.1 กระบวนการยอมรับ
 - 3.2 ทฤษฎีแรงจูงใจ
 - 3.3 แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม
 - 3.4 แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม
 - 3.5 แนวความคิดเกี่ยวกับทัศนคติ
 - 3.6 เทคนิค วิธีการและกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. หลักวิชาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างยุทธศาสตร์

ในการศึกษาหลักวิชาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนา ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาหลักวิชาดังนี้

1.1 หลักวิชาเกี่ยวกับเทคนิคการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนา หรือเรียกโดยย่อว่า R & D (เจเลียว บุรีภักดี, 2544) เป็นกระบวนการแก้ปัญหาหรือการบรรลุเป้าหมาย โดยทำการวิจัยและพัฒนาควบคู่กันไป เป็นลำดับขั้นตอน ดังแสดงในแผนภูมิที่ 1 ต่อไปนี้

RA = Research Activity ; RO = Research Outcome; DA = Development Activity; DO = Development Outcome; ตัวเลข = ลำดับที่; ลูกศร = นำไปสู่

ที่มา: เจเลียว บุรีภักดี, 2544

แผนภูมิที่ 1 แสดงลำดับขั้นตอนของกระบวนการวิจัยและพัฒนา

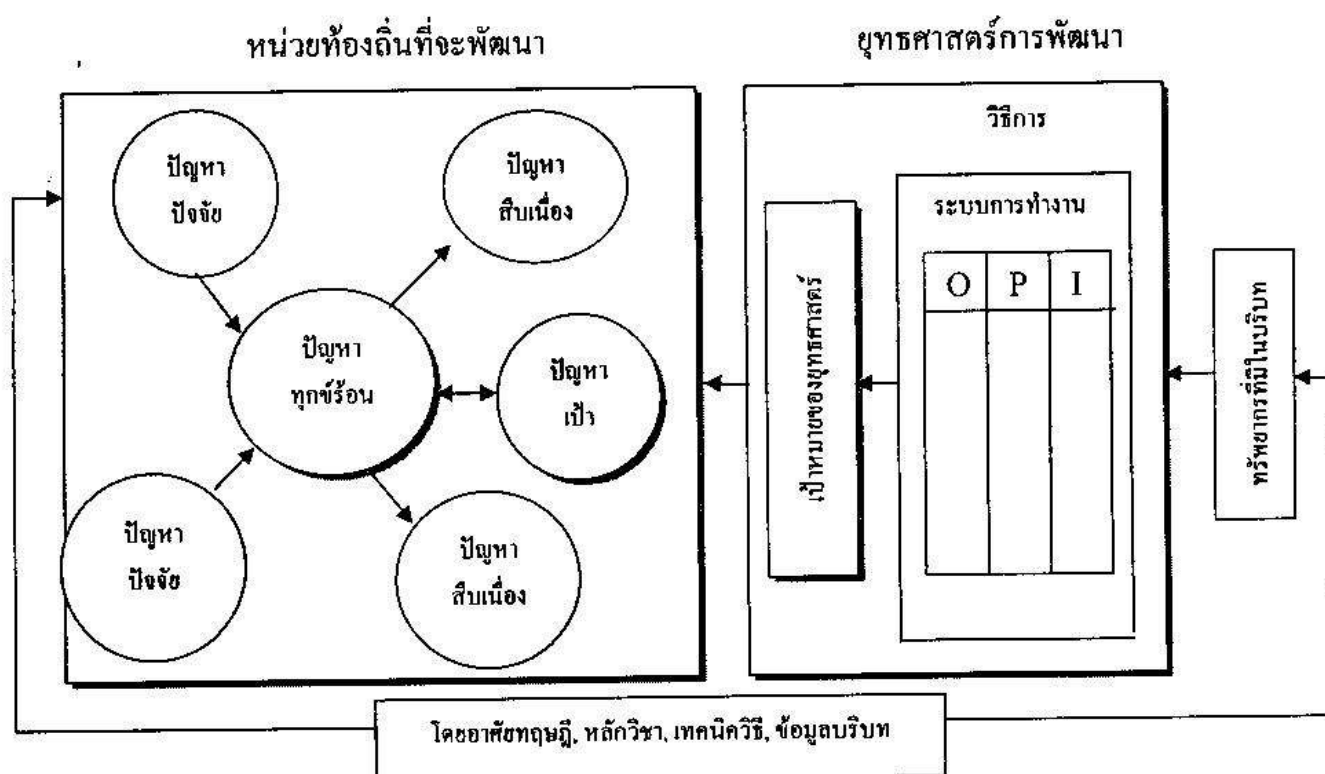
1.2 หลักการวิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนา

ยุทธศาสตร์การพัฒนา หมายถึง วิธีการหรือแผนการอันชาญฉลาดที่จะบรรลุเป้าหมายในการดำเนินงานพัฒนา โดยที่ความชาญฉลาดนั้นพิจารณาได้ในหลายแง่มุม เช่น การที่มีหลักวิชาการรองรับแผนการ หรือวิธีการนั้น ๆ การที่มีความสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นนั้น การที่เป็นแผนการหรือวิธีการล้าหน้า ไม่มีผู้ใดล่วงรู้มาก่อน และการที่เมื่อปฏิบัติตามแผนการ หรือวิธีการนั้นจะได้ผลดี

การวิจัย มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Re-search” ซึ่งแปลตรงตัวว่า เป็นการค้นอีกครั้ง หรือตรวจอีกครั้ง ซึ่งหมายความว่า จะต้องมีการค้นครั้งแรกมาก่อนจนได้สิ่งที่เรียกว่า “สมมติฐาน” ซึ่งจะต้อง มีคุณค่าในตัวของมันเอง สมควรนำไปทดสอบหรือตรวจค้นอีกครั้งเพื่อให้แน่ใจ

การวิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนา หมายถึง การนำเอายุทธศาสตร์การพัฒนาที่ได้มาจากการค้นหาค้นครั้งแรก และมีคุณค่าควรแก่การตรวจสอบอีกครั้ง นำไปตรวจสอบอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้แน่ใจว่าเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ใช้ได้จริง

ขอบเขตของการวิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนา สามารถแสดงได้โดยอิงโครงสร้างทางความคิดเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนา ดังแผนภูมิที่ 2 ต่อไปนี้ (เจลิชว บุรีภักดี, 2544)

ที่มา: เจลิชว บุรีภักดี, 2544

แผนภูมิที่ 2 โครงสร้างทางความคิดเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนา

แผนภูมิที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาแต่ละข้อ หรือแต่ละเรื่อง ก็คือ หน่วยระบบทำงานซึ่งต้องใช้ทรัพยากรมาเป็นปัจจัยนำเข้า มีกระบวนการเปลี่ยนปัจจัยนำเข้านั้น ๆ เป็นผลผลิต และอาจมีหน่วยระบบทำงานย่อย ๆ ตั้งแต่ 1 ถึง n หน่วย ก่อให้เกิดเป้าหมายเดียวกัน ของยุทธศาสตร์ เป้าหมายนี้เล็งไปสู่การแก้ปัญหาเป้า ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาการพัฒนา ปัญหาเป้าสำหรับการพัฒนาแต่ละครั้งนักพัฒนาเป็นผู้เลือกเองจากการวิเคราะห์ปัญหาของหน่วย ท้องถิ่นที่จะพัฒนา บรรดาทฤษฎี หลักวิชา เทคนิควิธีและข้อมูลที่เกี่ยวข้องจะช่วยในการวิเคราะห์ หรือสร้างยุทธศาสตร์ การพัฒนา

จากแผนภูมิที่ 2 ข้างต้น สามารถจำแนกรูปแบบของการวิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนา ได้เป็น 8 รูปแบบ โดยที่ 5 รูปแบบแรก เป็นการวิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนาโดยตรง และ 3 รูปแบบ หลัง เป็นการวิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนาโดยอ้อม หรือจะเรียกว่าเป็นการเสริมยุทธศาสตร์การพัฒนา ก็ได้ ดังนี้

- รูปแบบที่ 1 การวิจัยตรวจสอบยุทธศาสตร์การพัฒนา
- รูปแบบที่ 2 การวิจัยปรับปรุงยุทธศาสตร์การพัฒนา
- รูปแบบที่ 3 การวิจัยถ่ายโอนยุทธศาสตร์การพัฒนา
- รูปแบบที่ 4 การวิจัยปรับใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนา
- รูปแบบที่ 5 การวิจัยสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนา
- รูปแบบที่ 6 การวิจัย วิเคราะห์ หรือประเมินความต้องการพัฒนา
- รูปแบบที่ 7 การวิจัยตรวจสอบหลักวิชาและทฤษฎี
- รูปแบบที่ 8 การวิจัยวิเคราะห์ หรือประเมินโครงการพัฒนา

ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบที่ 5 การวิจัยสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนา วัตถุประสงค์ของการวิจัย ตามรูปแบบนี้ คือ เพื่อสร้างยุทธศาสตร์ขึ้นมาใหม่ สำหรับใช้พัฒนาในประเด็นปัญหาซึ่งไม่สามารถ นำเอายุทธศาสตร์ที่มีอยู่ก่อนจากที่อื่นถ่ายโอนมาได้ หรือนำมาปรับใช้ได้ การสร้างยุทธศาสตร์ใหม่ ต้องอาศัยหลักวิชามาประกอบและเมื่อสร้างเสร็จก็ต้องทำการทดลองจนเป็นที่แน่ใจ ซึ่งมีขั้นตอน ดำเนินงานดังนี้

ขั้นที่ 1 การเลือกหน่วยท้องถิ่นที่มีปัญหาเชิงพัฒนา คือ ระบุที่ตั้งของหน่วยท้องถิ่น เพื่อระบุที่ตั้งของท้องถิ่น ระบุขอบเขตของหน่วยท้องถิ่นและลักษณะปัญหาทั่วไป

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนา คือ สืบหาและวิเคราะห์ปัญหาของท้องถิ่น เพื่อ ระบุให้ได้ว่าอะไรคือปัญหาทุกข์ร้อน อะไรคือปัญหาปัจจัย อะไรคือปัญหาสืบเนื่องและควรแสดง ด้วยแผนภาพ

ขั้นที่ 3 การระบุปัญหาเป้า คือ การเลือกประเด็นปัญหาขึ้นมาจากผลการวิเคราะห์ ในขั้นที่ 2 ปัญหาเป้าหมายนี้ ผู้วิจัยเลือกตามที่เห็นว่าอยู่ในวิสัยจะแก้ได้ และถ้าแก้ได้แล้วจะนำความคลี่คลายมาสู่ท้องถิ่น ทำให้ปัญหาทุกขั้วร่อนน้อยลงแม้จะไม่หมดไป

ขั้นที่ 4 การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนา คือ การกำหนดแผนการดำเนินงานเชิงยุทธศาสตร์เพื่อแก้ปัญหาเป้าหมาย 3 ขั้น คือ

- 4.1 การกำหนดเป้าหมายของยุทธศาสตร์
- 4.2 การสร้างหน่วยระบบทำงานของยุทธศาสตร์
- 4.3 การจัดทรัพยากร

โดยในแต่ละขั้นต้องกำหนดโดยคำนึงอีก 2 ขั้นข้างเคียงด้วย เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกัน เช่น การกำหนดเป้าหมายต้องคำนึงถึงหน่วยระบบและทรัพยากร จากนั้นจึงเขียนเป็นแผนภาพยุทธศาสตร์ การพัฒนาเต็มรูปแบบ โดยนำเอาผลของขั้นที่ 2, 3 มาแสดงรวมไว้ด้วยเป็นแผนภาพยุทธศาสตร์การพัฒนาที่พร้อมจะนำไปทดลองในขั้นต่อไป

ขั้นที่ 5 การทดลองต่อไป คือ เขียนระบุว่า จะทำการทดลองใช้ยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้นแล้วนี้อย่างไร ใช้อะไรเป็นกลุ่มเป้าหมายการทดลอง จะเก็บข้อมูลประเด็นใด จะวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปประเด็นใด มีสมมติฐานอะไรบ้าง ฯลฯ

1.3 ทฤษฎีระบบ

ทฤษฎีระบบ (The System Theory) มีแนวคิดที่เชื่อว่าเอกภพแห่งนี้ (The universe) เป็นหนึ่งหน่วยระบบ ซึ่งมีคุณสมบัติของหน่วยระบบแต่ละหน่วย คือ (เจลิเยว นูริภักดี, 2545)

1. หน่วยระบบทำงาน หมายความว่า หน่วยนี้มีได้อยู่นิ่งเฉย แต่เป็นหน่วยทำงานบางอย่าง ตามลักษณะงานที่หน่วยระบบนั้นถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้ทำงาน ซึ่งลักษณะงานเหล่านี้ บางอย่างมนุษย์ก็มิอาจรู้ได้หรือเข้าใจได้เสมอไป เช่น มนุษย์ไม่รู้ว่าเอกภพถูกสร้างขึ้นมาด้วยอะไร หรือผู้ใด เพื่อให้ทำงานอะไร

2. มีขอบเขต มีเส้นเขตแดนล้อมรอบเนื้อที่ของหน่วยนี้ ซึ่งแบ่งแยกเนื้อที่ขอบเขตของหน่วยนี้ ออกเป็นหน่วยอื่น ทำให้หน่วยงานอื่น ๆ เหล่านี้มีสภาพเป็น "บริบท" ของหน่วยงานนี้

3. มีผลผลิต หมายความว่า หน่วยระบบนี้ให้ผลผลิตบางอย่าง อันเป็นผลมาจากการทำงานของหน่วยระบบ ผลผลิตดังกล่าวอาจมีมากกว่า 1 รายการก็ได้และแต่ละรายการเมื่อหลุดออกจากหน่วยระบบแล้วก็จะเลื่อนไหลไปเป็นปัจจัยนำเข้าของหน่วยระบบอื่น ที่เป็นบริบทของหน่วยระบบนี้ต่อไป

4. กระบวนการทำงาน คือ หน่วยระบบที่มีกระบวนการทำงานที่มีลักษณะเป็นแบบแผน ที่ชัดเจน มีความคงที่ในห้วงเวลาหนึ่ง สามารถสังเกตได้และประเมินได้ กระบวนการทำงานนี้ คือ การที่ปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ มาทำปฏิกิริยาต่อกัน จนบังเกิดผลผลิตของหน่วยระบบ กระบวนการ อาจมีหลายขั้นตอน และแต่ละขั้นตอนมีลักษณะเป็นหน่วยระบบในตนเองอีกด้วย

5. มีปัจจัยนำเข้า หมายความว่า หน่วยนี้รับเอาบางสิ่งบางอย่างเข้ามาในหน่วยระบบ เพื่อนำเข้ากระบวนการและแปลงรูปเป็นผลผลิต ปัจจัยนำเข้าเหล่านี้ได้มาจากผลผลิตของหน่วยระบบอื่น ๆ ซึ่งเป็นบริบทของหน่วยนี้มีข้อควรสังเกต คือ หน่วยระบบที่เป็นสิ่งมีชีวิตสามารถคัดเลือกปัจจัยนำเข้า แต่หน่วยระบบที่ไม่มีชีวิตจะไม่สามารถคัดเลือกปัจจัยนำเข้าได้ด้วยตนเอง เว้นแต่ได้ถูกวางเงื่อนไข หรือ โปรแกรมไว้ล่วงหน้าโดยผู้สร้างหน่วยระบบนั้น กิจกรรมการคัดเลือกปัจจัยนำเข้า หรือการปรับ กระบวนการภายใน ได้ชื่อว่าเป็นการส่งผลย้อนกลับภายใน

6. มีบริบท หมายความว่า มีหน่วยระบบอื่น ๆ จำนวนหนึ่งที่อยู่นอกเส้นเขตแดนของ หน่วยนี้ ซึ่งให้ปัจจัยนำเข้าแก่หน่วยนี้ และรับเอาผลผลิตของหน่วยนี้ หน่วยอื่น ๆ เหล่านั้น เมื่อรวมกันแล้วเรียกว่า บริบทของหน่วยนี้ การที่ผลผลิตถูกส่งผ่านบริบทแล้วมีผลกระทบไปถึงปัจจัย นำเข้าขั้นต่อไป เช่นนี้ได้ชื่อว่าเป็นการส่งผลย้อนกลับภายนอก

7. มีผลย้อนกลับ คือ การที่ผลผลิตตามขั้นตอนต่าง ๆ จากการทำงานของหน่วยระบบ ถูกส่งให้มีผลกระทบถึงขั้นก่อนหน้านั้น ถ้าผลดังกล่าวถูกส่งผ่านบริบทภายนอกได้ชื่อว่าเป็นการส่ง ผลย้อนกลับภายนอก และถ้าเป็นการส่งผ่านภายในขอบเขตของหน่วยระบบเอง เรียกว่า การส่งผล ย้อนกลับภายใน

8. ประกอบขึ้นจากหน่วยย่อยระบบจำนวนหนึ่ง หมายความว่า หน่วยระบบเมื่อนำมา วิเคราะห์แยกแยะหาส่วนประกอบ จะพบว่าประกอบด้วยย่อยระบบย่อย ๆ จำนวนหนึ่ง หน่วยย่อยระบบ ดังกล่าว ได้แก่ ปัจจัยนำเข้าแต่ละรายการ กระบวนการทำงานแต่ละรายการ และผลผลิตแต่ละรายการ ซึ่งล้วนมีคุณสมบัติเป็นหน่วยระบบในตัวเองทั้งสิ้น

9. เป็นหน่วยย่อยระบบหนึ่งของหน่วยอภิระบบหนึ่ง หมายความว่า หน่วยระบบนี้เป็น ส่วนย่อยของหน่วยอภิระบบ ซึ่งมีขนาดใหญ่กว่าหน่วยนี้ หน่วยอภิระบบดังกล่าว นอกจากประกอบ ขึ้นจากหน่วยย่อยระบบนี้แล้ว ยังประกอบด้วยหน่วยย่อยระบบอื่น ๆ อีกจำนวนหนึ่ง หน่วยระบบ ที่เป็นสมาชิก หรือส่วนประกอบทั้งหลายเหล่านี้จะทำงานประสานกันเพื่อผลผลิตของแต่ละหน่วย ระบบรวมกัน ส่งผลให้เป็นผลผลิตรวมของหน่วยอภิระบบ

10. มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดบนมิติเวลา หมายความว่า หน่วยระบบนี้เกิดขึ้น ณ เวลา หนึ่งเวลาใด และดำเนินไประยะเวลาหนึ่งจึงสิ้นสุดความเป็นหน่วยระบบโดยที่บรรดาอนุระบบของ หน่วยนี้แยกสลายจากกัน มิได้ทำงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลผลิตรวมของหน่วยระบบนี้อีกต่อไป บรรดา

หน่วยย่อยระบบที่แยกสลายจากกันแล้วนั้น ต่างหน่วยก็ต่างแยกย้ายกันไปเป็นปัจจัยนำเข้าของหน่วยระบบอื่น ๆ ในบริบทหรือในอภีระบบต่อไป

11. มีที่มาที่อยู่และที่ไป หมายความว่า หน่วยระบบแต่ละหน่วย ย่อมก่อกำเนิดมาจากเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งก่อนหน้านี้นี้ และมาปรากฏดังสภาพปัจจุบัน และก็จะถึงเวลาในอนาคตที่เป็นไปสู่สภาพอื่น การก่อกำเนิดก็ดี การดำรงอยู่ก็ดี ตลอดจนการเป็นไปในอนาคตก็ล้วนมาจากการกระทำของเหตุปัจจัยที่เป็นธรรมชาติ หรือเหตุปัจจัยที่เป็นการกระทำของมนุษย์ หรือทั้งสองประการผสมกัน

1.4 หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด นานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง ชัยยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

(<http://www.sussiciency.economy>)

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบและคุณธรรม ประกอบการวางแผนการตัดสินใจและการกระทำ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

2. เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

1.5 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ. ศ. 2545 - 2549)

แนวคิดของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2545 - 2549 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) ฉบับนี้ ได้ยึดเจตนารมณ์ของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการปฏิบัติของประชาชนได้ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับประเทศ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวัง ในการนำหลักวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการทำงาน และดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีสติปัญญา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับโครงสร้างการพัฒนาประเทศให้เข้าสู่ดุลยภาพทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้คนไทยมีความสุข สามารถพึ่งตนเองได้ โดยกำหนดสังคมที่พึงประสงค์ ควรเป็นสังคมที่มีความเข้มแข็งและมีดุลยภาพใน 4 ด้าน คือ 1) สังคมคุณภาพ 2) สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ 3) สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรกัน 4) สังคมที่มีวินัยและเคารพกฎหมาย โดยเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการพัฒนาในเชิงปริมาณมาสู่การพัฒนาในเชิงคุณภาพควบคู่ไปกับการสร้างความเป็นธรรมในสังคมและความสามารถก้าวทันโลก ที่จะอำนวยความสะดวกต่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ

สาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 มีสาระสำคัญดังนี้

1. เพื่อแก้ปัญหาความยากจน เพิ่มศักยภาพ และโอกาสของคนไทยในการพึ่งตนเอง ความยากจนและผู้ด้อยโอกาสได้รับการศึกษา และบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง
2. พื้นฟูเศรษฐกิจภายในให้เข้มแข็ง มีเสถียรภาพ มีภูมิคุ้มกันรวมทั้งมีการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มผลผลิตการผลิตและรักษาสมรรถนะทางเศรษฐกิจในการแข่งขันของประเทศ
3. เพื่อวางรากฐานของประเทศในระยะยาวให้สามารถพึ่งตนเองได้โดยการพัฒนาคุณภาพคนและสร้างระบบคุ้มครองความมั่นคงทางสังคม มีการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่ายชุมชน ให้เกิดการเชื่อมโยงการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืนควบคู่กับการพัฒนาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสังคมไทย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาไว้ดังนี้

1. การเสริมสร้างขีดความสามารถจากฐานรากของสังคมให้เข้มแข็ง และรู้เท่าทันโลก โดยมุ่งพัฒนาคน กรอบครัว ชุมชนและสังคมเป็นแกนหลัก ให้ความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพคน และกระบวนการเรียนรู้ ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและการคุ้มครองทางสังคม ขณะเดียวกัน มุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชนให้เชื่อมโยงการพัฒนาชนบท และเมืองอย่างยั่งยืน และมีการจัดการคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างเกื้อกูลกัน

2. การปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจให้เท่าทันโลกและเศรษฐกิจยุคใหม่ หรือเศรษฐกิจยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือสามารถแข่งขันและร่วมมือได้บนพื้นฐานการพึ่งตนเอง โดยให้ความสำคัญต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ด้วยการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ควบคู่ไปกับการพัฒนาความเข้มแข็งทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เน้นการพัฒนานวัตกรรมและการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเหมาะสม พร้อมกับการบริหารนโยบายทางเศรษฐกิจมหภาค ให้เอื้อต่อความมั่นคงของระบบเศรษฐกิจ

3. การปฏิรูประบบบริหารจัดการให้เกิดธรรมาภิบาลในทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อขจัดการทุจริตประพฤติมิชอบทั้งภาคราชการ ภาคการเมือง ภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งมีความสำคัญสูงสุดที่จะทำให้เกิดกลไกการบริหารจัดการที่ดี โปร่งใส มีความรับผิดชอบ และสามารถตรวจสอบได้ เปิดโอกาสให้สาธารณชนมีส่วนร่วมอันเป็นรากฐานที่มั่นคงและเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีของสังคมในการป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบ และให้พร้อมรับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้โดยมีการจัดลำดับความสำคัญของแนวทางการพัฒนาในยุทธศาสตร์แต่ละเรื่องให้เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนควบคู่ไปกับการปรับ

ระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ด้วยการระดมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อนำทุนที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และลงทุนอย่างสอดคล้องกับทรัพยากรภาครัฐที่มีอยู่จำกัด ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน ปรับการจัดการพื้นที่ในมิติใหม่ที่ประสานการพัฒนาชนบทและเมืองให้เชื่อมโยงและเกื้อกูลกันเพื่อลดความเหลื่อมล้ำระหว่างชนบทและเมือง โดยพัฒนาศักยภาพของคนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมในการบูรณาการให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีการใช้ทุนทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม โดยให้ความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาคาใจความยากจนและดูแลผู้ด้อยโอกาส และยึดวิธีการทำงานที่อาศัยการระดมความร่วมมือจากทุกฝ่าย และการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพภายใต้หลักการพัฒนาพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ พัฒนาศึ้นมาจากฐานคติความเชื่อสำคัญที่ว่า การสรรสร้างและการใช้ความรู้เชิงปฏิบัติการสำหรับแก้ไขปัญหาคาใจหรือการพัฒนาใด ๆ ในชุมชนหรือสังคมหนึ่ง ๆ จะต้องตั้งอยู่บนหลักการพื้นฐานของความเป็นประชาธิปไตย ความยุติธรรม ความสันติสุข และความสอดคล้องกลมกลืนกับบริบททางด้านวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ รวมทั้งอยู่ภายใต้บรรยากาศของความเอื้ออาทร หรือเป็นแบบกัลยาณมิตรที่นักวิจัยและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการระดมการวิจัยมีการเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งยอมรับฟังความคิดเห็นและให้เกียรติซึ่งกันและกัน

ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (องอาจ นัฒพัฒน์: 2548, 335 - 337) มี 8 ประการดังนี้

1. เกี่ยวข้องกับปัญหาทางด้านการปฏิบัติงาน
2. มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อทำความเข้าใจต่อสภาพปัญหาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน และเพื่อปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงาน
3. มุ่งเน้นการตีความหมาย เหตุการณ์ หรือสถานการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นตามความคิดเห็นหรือทัศนะของผู้ปฏิบัติงาน หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์ของปัญหา
4. เสนอผลการวิจัยในรูปแบบเรียบง่าย คำอธิบายเกี่ยวกับผลของการวิจัยตลอดจนกระบวนการวิจัยอื่น ๆ สามารถตรวจสอบความตรงได้จากการสนทนาแบบเป็นกันเองกับผู้ปฏิบัติงานและผู้มีส่วนร่วม
5. มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย
6. ผ่อนคลายความเข้มงวดเกี่ยวกับระเบียบวิธีการศึกษาวิจัย

7. ไม่เน้นการสรุปอ้างอิงผลการศึกษาวิจัยข้ามไปยังบริบทอื่น

8. สร้างคุณภาพและความเสมอภาคระหว่างทักษะของบุคคลภายในและบุคคลภายนอก

นักวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เป็นบุคคลภายในและบุคคลภายนอกสถานที่ทำการศึกษาวิจัย มีบทบาทสำคัญ 2 ประการ คือ บุคคลภายในมีบทบาทเป็นทั้งผู้ปฏิบัติงานตามหน้าที่ปกติ และเป็นนักวิจัยปฏิบัติการในสถานที่ทำงานของตนเอง ในขณะที่บุคคลภายนอกมีบทบาทเป็นผู้เชี่ยวชาญ ผู้ให้คำปรึกษาทางวิชาการให้กับบุคคลภายใน และเป็นนักวิจัยปฏิบัติการเช่นเดียวกับบุคคลภายใน

จากแนวคิดพื้นฐาน และลักษณะทั่วไปของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ สรุปความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการได้ว่า คือ การวิจัยที่ทำโดยนักวิจัยและคณะบุคคลที่เป็นผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงาน องค์กรหรือชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายหลัก เพื่อนำผลการศึกษาวิจัยที่ค้นพบหรือสรุสร้างขึ้นไปใช้ปรับปรุงแก้ไข หรือพัฒนาคุณภาพการปฏิบัติงานได้อย่างทันต่อเหตุการณ์ สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่ต้องการแก้ไข รวมทั้งกลมกลืนกับโครงสร้างการบริหารงาน ตลอดจนบริบททางด้านสังคม และวัฒนธรรมและด้านอื่น ๆ ที่แวดล้อมหรือเกิดขึ้นในสถานที่เหล่านั้น

เทนมิสส์ และแมคแทกการ์ด (Kemmis & McTaggart, 1988) จำแนกกิจกรรมวิจัยเชิงปฏิบัติการออกเป็น 4 ขั้นตอนหลัก คือ

1. การวางแผนงาน (Planning)
2. การลงมือปฏิบัติงาน (Action)
3. การสังเกตผลการปฏิบัติงาน (Observation)
4. การสะท้อนกลับการปฏิบัติงาน (Reflection)

3. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการสร้างการยอมรับ

3.1 กระบวนการยอมรับ (Adoption Process)

โรเจอร์ (Roger) และชูเมคเกอร์ (Shoemaker) (อ้างถึงใน เรขา ศิริเลิศวิมล: 2543) กล่าวว่า กระบวนการยอมรับ (Adoption Process) เป็นกระบวนการทางจิตใจของบุคคลซึ่งเริ่มต้นด้วยการเริ่มรู้หรือได้ขึ้นเกี่ยวกับแนวคิดใหม่ แล้วไปสิ้นสุดลงด้วยการตัดสินใจยอมรับไปปฏิบัติเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้และตัดสินใจ จากการวิจัยพบว่า การที่บุคคลจะรับแนวความคิดใหม่ไปปฏิบัติ จะผ่านขั้นตอนที่สำคัญ 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นเริ่มรู้ หรือรับรู้ (Awareness) เป็นขั้นแรกที่บุคคลเริ่มรู้เกี่ยวกับเรื่องใหม่ หรือความคิดใหม่ แต่ขาดรายละเอียด คือรู้ว่าเรื่องนั้น เรื่องนี้เกิดขึ้นแล้วหรือทำได้แล้วแต่เป็นเรื่องใหม่สำหรับตนเพราะไม่เคยได้ยินหรือได้เห็นมาก่อน การรับรู้อาจเกิดขึ้นโดยบังเอิญ ด้วยการพบเห็นด้วยตนเองหรือจากการเผยแพร่โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลหรือเอกชน ขั้นนี้นับว่าเป็นขั้นสำคัญเพราะ

เป็นขั้นแรกที่บุคคลเริ่มสัมผัส หรือรับรู้เกี่ยวกับแนวความคิดใหม่ หรือสิ่งใหม่ ๆ ต้องมีการจัดจุดหรือกระตุ้นให้เกิดความสนใจ อันจะนำไปสู่ขั้นสุดท้าย คือ การยอมรับหรือปฏิเสธ

2. ขั้นสู่ความสนใจ (Interest) ในขั้นนี้บุคคลจะมีความสนใจในแนวความคิดใหม่จึงพยายามไต่หาความรู้ในรายละเอียด โดยติดต่อหรือสอบถามจากผู้รู้ในรายละเอียดและปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับแนวคิดนั้น ๆ จุดสำคัญของขั้นนี้ คือ เขาจะไปหาความรู้เพิ่มเติมจากใครหรือแหล่งความรู้ใดจะได้รายละเอียดหรือคำอธิบายชัดเจนหรือไม่ เป็นเรื่องที่ควรพิจารณา หากเขาได้รายละเอียดไม่ดีก็จะนำไปสู่ความล้มเหลวในขั้นที่ 3

3. ขั้นไตร่ตรอง (Evaluation) ในขั้นนี้ บุคคลจะศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับแนวความคิดใหม่ แล้วคิดเปรียบเทียบกับงานที่ทำในปัจจุบันว่า ถ้ารับเอาแนวความคิดใหม่มาปฏิบัติจะเกิดผลดีหรือไม่อย่างไรบ้าง ในขณะนี้และในอนาคต ควรหรือไม่ที่จะทดลองดูก่อน ถ้าเขาตั้งใจไตร่ตรองดูแล้วรู้สึกว่าจะมีมากกว่าผลเสียเขาก็จะต้องตัดสินใจทดลองดูเพื่อให้เกิดความแน่ใจก่อนรับไปปฏิบัติจริง ๆ ในขั้นนี้ เขาต้องการคำปรึกษาหารือจากผู้รู้หรือเพื่อนบ้านที่คุ้นเคยหรือมีประสบการณ์เพื่อให้เกิดความแน่ใจว่าเขาคิดและตัดสินใจถูกแล้วว่าสมควรทดลองดูเพื่อให้รู้แจ้งเห็นจริง

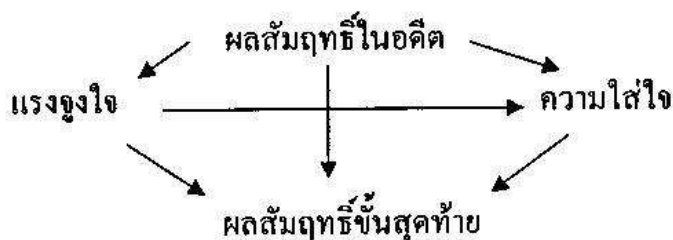
4. ขั้นทดลองทำ (Trial) ขั้นนี้เป็นขั้นที่บุคคลทดลองทำตามแนวความคิดใหม่โดยทำการทดลองแต่เพียงเล็กน้อย เพื่อดูว่าจะเข้ากันหรือไม่กับสภาพการณ์ในปัจจุบันของตน และผลที่ออกมาตามที่คาดคิดไว้หรือไม่ เพราะว่าคนส่วนมากมักไม่ยอมรับแนวความคิดใหม่ นอกจากจะได้รับการทดลองดูก่อนจนเป็นที่แน่ใจ ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าขั้นนี้เป็นขั้นสำคัญที่จะนำไปสู่ขั้นสุดท้าย คือ การยอมรับไปปฏิบัติ

5. ขั้นนำไปปฏิบัติหรือขั้นยอมรับ (Adoption) เป็นขั้นที่บุคคลตัดสินใจรับแนวความคิดใหม่ไปปฏิบัติ หลังจากที่ได้ทดลองปฏิบัติดูและทราบผลเป็นที่พอใจแล้ว จุดสำคัญของขั้นนี้เป็นการพิจารณาผลการทดลองในขั้นที่ 4 และตัดสินใจแน่วแน่ที่จะปฏิบัติต่อไปเต็มรูปแบบ

3.2 ทฤษฎีแรงจูงใจ (Motivation Theory)

ในการประกอบกิจการใด ๆ นอกเหนือจากผู้ประกอบกิจการจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจและความสามารถในการประกอบกิจการนั้น ๆ แล้ว ยังต้องมีแรงจูงใจที่จะทำกิจกรรมนั้น ๆ อีกด้วย จึงจะทำให้กิจกรรมดังกล่าวบรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

ลาฮาเดร์นา (Lahadema, 1968) ได้ทำการศึกษาความเป็นเหตุเป็นผลระหว่างผลสัมฤทธิ์ขั้นสุดท้าย ทักษะคติ ผลสัมฤทธิ์ในอดีต แรงจูงใจ การใส่ใจ ทำให้ได้ข้อสรุปว่า ปัจจัยที่ส่งผลสัมฤทธิ์ขั้นสุดท้ายจะเกิดจากปัจจัย 3 ประการ คือ ผลสัมฤทธิ์ในอดีต แรงจูงใจที่จะทำและความใส่ใจในการดำเนินการ โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยทักษะคติอย่างมีนัยสำคัญ ดังแผนภูมิที่ 3

แผนภูมิที่ 3 ปัจจัยที่ส่งผลสัมฤทธิ์ขั้นสุดท้าย

3.3 แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม

3.3.1 การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2546 : 277 - 278)

การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพต่อการพัฒนา คือ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจริงของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายมีการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่แยกการเรียนรู้ออกจากชีวิตจริง เหตุผลที่สนับสนุนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ได้แก่

1. ความรู้และความจริงเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ถูกค้นพบใหม่เสมอ ความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ในสังคมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทุกคนต้องเรียนรู้วิธีที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
2. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ช่วยเตรียมสมาชิกของชุมชนให้พร้อมที่จะเผชิญกับชีวิตจริง เพราะลักษณะของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองและลงมือปฏิบัติ ได้ทำกิจกรรมกลุ่ม ได้ฝึกฝนทักษะการเรียนรู้ ทักษะการบริหารจัดการการเป็นผู้นำ ผู้ตาม และที่สำคัญเป็นการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับชีวิตจริงมากที่สุดวิธีหนึ่ง
3. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ฝึกฝนความเป็นประชาธิปไตย ฝึกการช่วยเหลือเกื้อกูล การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขให้แก่ชุมชน
4. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ช่วยลดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ทุกคนได้รับการยอมรับ ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เกิดความสุขในการอยู่ร่วมกัน

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม จะช่วยให้สมาชิกได้รับประสบการณ์ที่สำคัญกับชีวิตจริง ได้รับการฝึกฝนทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะการบันทึกความรู้ ทักษะการคิด ทักษะการจัดการกับความรู้ ทักษะการแสดงออก ทักษะการสร้างความรู้ใหม่และทักษะการทำงานกลุ่ม สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้สมาชิกได้รับการพัฒนาไปสู่การเป็นคนเก่ง ดี และมีความสุข

3.3.2 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2539) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้เป็นเป้าหมายของการพัฒนาเข้าร่วมโครงการของการพัฒนา

ตั้งแต่เริ่มโครงการ ดำเนินการและมีการประเมินจนเสร็จสิ้นโครงการ โดยมีวัตถุประสงค์ให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ทั้งเรื่องที่ทำอยู่และการทำงานร่วมกัน ซึ่งหากมีการสะสมประสบการณ์แล้วก็จะทำให้คนเกิดการพัฒนาได้

สำนักงานระหว่างชาติ (International Labour Office, 1971. อ้างใน เดือนเพ็ญ แสงสาขรุ้ง, 2545) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง ความร่วมมือ (Cooperating) การมีส่วนร่วมในบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งรวมถึงความรับผิดชอบ

ยาดาฟ (Yadav, 1980) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็น การร่วมมือของประชาชนด้วยความตั้งใจ และสมัครใจโดยไม่ถูกบังคับ ซึ่งกระบวนการความร่วมมือของประชาชนนั้น ประกอบด้วย

1. การเข้าร่วมในการตัดสินใจ ตกลงใจ
2. การเข้าร่วมในการดำเนินการของแผนและโครงการพัฒนา
3. การเข้าร่วมในการติดตามและประเมินผลโครงการและแผนงานของการพัฒนา
4. การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา

ดังนั้น จากความหมายของการมีส่วนร่วมข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึงการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามโครงการด้วยความสมัครใจตั้งแต่เริ่มโครงการ ดำเนินการตามโครงการ เข้าร่วมติดตามประเมินผลของโครงการและร่วมรับผลประโยชน์

3.4 แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม

วิจิตร อาวะกุล (2535) การฝึกอบรม หมายถึง การพัฒนาหรือฝึกฝนอบรมบุคคลให้เหมาะสมหรือเข้ากับงานหรือการทำงาน ส่วนการศึกษา หมายถึง การเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ความชำนาญ ความสามารถ

ประยูร อุคมเสียง (2541: 12) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรมว่า การฝึกอบรม เป็นการจัดประสบการณ์เรียนรู้และการดำเนินการเพื่อให้บุคคลเป้าหมายได้เรียนรู้ในหัวข้อวิชา เนื้อหาวิชา เพื่อมุ่งจะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางอย่างภายในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง

พัฒนา สุขประเสริฐ (ม.ป.ป.: 4) ได้สรุปความหมายของการฝึกอบรมว่าการฝึกอบรม คือ กระบวนการสำคัญที่จะช่วยพัฒนาหรือฝึกฝนบุคคลให้มีความรู้ความสามารถ ทักษะหรือความชำนาญตลอดจนประสบการณ์รวมทั้งก่อให้เกิดความรู้สึก เช่น ทศนคติหรือเจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน

สมคิด บางโม (2545: 14) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของบุคคล โดยมุ่งเพิ่มพูน ความรู้ ทักษะ และทัศนคติอันนำไปสู่มาตรฐานการทำงานให้สูงขึ้น ทำให้บุคคลมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานและองค์กรบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

สุวิทย์ มุลคำ (2545: 31) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการในการที่จะทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความรู้ ความเข้าใจ เกิดความชำนาญ และเกิดทัศนคติที่เหมาะสมเกี่ยวกับเรื่องที่อบรม จนกระทั่งผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเรียนรู้และสามารถเปลี่ยนแปลงความคิดหรือพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

อ้อม ประนอม (2543: 3 - 4) ได้กล่าวสรุปถึงความหมายของการฝึกอบรมว่าเป็นวิธีการพัฒนามนุษยชาติที่ต้องมีการวางแผน มีการจัดลำดับกิจกรรม และมีกระบวนการดำเนินการอย่างมีระบบ เพื่อให้บุคลากรมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยมีความรู้ความเข้าใจ มีความชำนาญการเกี่ยวกับงานในหน้าที่หรือในเรื่องหนึ่งเรื่องใด โดยเฉพาะภายในระยะเวลาที่กำหนด และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในทางที่จะส่งเสริมให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มากขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต

นิรันดร์ จุลทรัพย์ (2546: 155) ได้สรุปถึงความหมายของการฝึกอบรม หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อปรับปรุงและเพิ่มพูนความรู้ ทักษะหรือความชำนาญ และเจตคติที่เหมาะสมให้เกิดขึ้นแก่บุคลากรอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ในลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กร และสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปเพื่อยกระดับมาตรฐานการทำงานให้สูงขึ้น และทำให้บุคลากรมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานมากยิ่งขึ้น

ยงยุทธ เกษสาคร (2541: 301) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการอย่างหนึ่งในการพัฒนาองค์กร โดยอาศัยการดำเนินงานอย่างเป็นระบบขั้นตอน มีการวางแผนที่ดี และเป็นการกระทำต่อเนื่อง เพื่อความมุ่งหมายในการเพิ่มพูนความรู้และเพิ่มพูนทักษะความชำนาญตลอดไป จนถึงปรับเปลี่ยนเจตคติและพฤติกรรม เพื่อให้เกิดความคิดใหม่ ๆ เปลี่ยนแปลงทัศนคติเก่า ๆ ความเชื่อดั้งเดิมที่ล้าสมัย การฝึกอบรมจึงเป็นกระบวนการที่จะช่วยเพิ่มพูนความสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรในองค์กร อันจะก่อให้เกิดประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์ขององค์กร ซึ่งนอกจากองค์กรจะช่วยพัฒนาให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแล้ว ผู้เข้ารับการฝึกอบรมก็ควรได้มีการฝึกฝนพัฒนาตนเอง ในการศึกษาหาความรู้จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่รับผิดชอบ ความเปลี่ยนแปลงของโลกเทคโนโลยี ติดตามความเคลื่อนไหว เกี่ยวกับนโยบาย และโครงการของงานที่อยู่ในความรับผิดชอบโดยตรงหรือที่ตนเกี่ยวข้อง

จากความหมายของการฝึกอบรมสรุปได้ว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และความสามารถในเรื่องเนื้อหาวิชาที่อบรมจนกระทั่ง ผู้เข้าอบรมเกิดการเรียนรู้ หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

วิจิตร อวกุล (2535) กล่าวว่า การฝึกอบรมแบ่งออกเป็น

1. การฝึกอบรมก่อนประจำการ หมายถึง การฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ใหม่ ๆ แก่บุคคลเป้าหมาย ก่อนที่จะมอบหมายงานให้ปฏิบัติในตำแหน่งใหม่ ๆ
2. การฝึกอบรมระหว่างประจำการ เป็นการฝึกอบรมแก่บุคคลเป้าหมายที่ทำงานในหน้าที่ต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะสถานการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป จึงต้องฝึกอบรมเพื่อให้บุคคลเป้าหมายเข้าใจสถานการณ์ เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจ และรู้จักแก้ปัญหาในการทำงาน
3. การฝึกอบรมเฉพาะกิจ เป็นการฝึกอบรมเน้นหนักเฉพาะเรื่อง เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเกิดความชำนาญในการปฏิบัติ และรู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งการฝึกอบรมด้านการเกษตรแก่เกษตรกรจัดอยู่ในการอบรมประเภทนี้เป็นส่วนใหญ่

ผู้วิจัยสรุปประเภทของการฝึกอบรม แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ การฝึกอบรมก่อนประจำการ การฝึกอบรมขณะประจำการ และการฝึกอบรมเฉพาะเรื่อง

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการและพลเรือน (อังกูณ อังกรีย์ คมวีระวงศ์ 2545: 13 - 14) ได้สรุปความหมายของความต้องการในการฝึกอบรม ออกเป็น 2 ประเด็น คือ

1. หมายถึง ช่องว่างระหว่างระดับความรู้ ความสามารถที่ต้องการให้มี และความรู้ความสามารถที่มีอยู่จริง ๆ
2. หมายถึง สถานการณ์ หรือปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อผลสำเร็จของงานที่อาจแก้ไขได้ด้วยการฝึกอบรม เพื่อให้บุคคลแต่ละคนทำงานตามหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และเพื่อปรับปรุงตัวเองให้ทำงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (อังกูณอังกรีย์ คมวีระวงศ์ 2545: 14) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการกำหนดหลักสูตรในการฝึกอบรมว่า จะต้องพิจารณาจากหลักเกณฑ์พื้นฐานสำหรับการเตรียมหลักสูตร ซึ่งมีดังนี้

1. เริ่มต้นจากสิ่งที่รู้แล้วและดำเนินไปยังสิ่งที่ไม่รู้ในการปฏิบัติดังนี้ ผู้เข้าร่วมรับการฝึกอบรมจะสามารถสัมพันธ์สิ่งที่รู้มาแล้วกับความรู้ใหม่ เพื่อที่จะได้ให้สิ่งที่รู้ใหม่นั้นเกิดความเข้าใจได้มากขึ้นและมีประโยชน์ด้วย
2. ดำเนินการจากสิ่งที่ป็นรูปธรรมไปสู่นามธรรม โดยเฉพาะสำหรับการศึกษาผู้ใหญ่ ขึ้นพื้นฐานซึ่งระดับนักศึกษาไม่สามารถรับสิ่งที่ป็นทฤษฎีได้อย่างง่าย ๆ อีกวิธีการหนึ่งในการ

การดำเนินการเรื่องนี้ก็คือ เริ่มจากเฉพาะเรื่องไปสู่สิ่งที่เป็นทั่ว ๆ ไป โดยที่หลักการทั่วไปนั้นสร้างขึ้นจากเหตุการณ์เฉพาะราย

3. ดำเนินการจากสิ่งที่ย่ำไปสู่สิ่งที่ยาก ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิด และเทคนิคทั้งหลายควรจะให้หลักเกณฑ์ข้อนี้ แนวความคิดและเทคนิคที่ซับซ้อนยุ่งยากนั้นก็อาจจะค่อย ๆ ใช้วิธีการนี้ในการเรียนคือ เริ่มต้นจากสิ่งที่ธรรมดา ๆ เรียบง่ายก่อน

ประยูร อุคมเสียง (2541: 66 - 71) ได้อธิบายถึงการเตรียมการฝึกอบรมว่าควรพิจารณาถึงส่วนประกอบต่าง ๆ ดังนี้

1. เนื้อหาในการอบรมแต่ละบท หรือแต่ละเรื่องมีว่าอย่างไรและสัมพันธ์กับหลักสูตรโดยรวมอย่างไร และเราต้องการให้กลุ่มผู้เข้ารับการอบรมทำอะไรให้ดีขึ้น หรือให้ทำแตกต่างจากที่เคยทำมาอย่างไร ส่วนในขั้นการตั้งวัตถุประสงค์นั้น ต้องพยายามตั้งวัตถุประสงค์ให้เป็นจริง ปฏิบัติได้และให้ชัดเจนเสมอ เพื่อที่จะให้การเตรียมบทเรียนสอดคล้องกัน โดยพิจารณาคุณภาพและปริมาณของเนื้อหาวิชาการที่จะบรรจุไว้ในหลักสูตรฝึกอบรม ควรจะเหมาะสมกับผู้เข้าร่วมอบรม นอกจากนี้ควรมีการจัดลำดับความสำคัญของเนื้อหาวิชาอบรมอย่างรอบคอบ เพื่อที่จะให้ได้ใจความหรือทำให้บทเรียนมีเนื้อหาที่ดีพอ และเป็นที่เข้าใจของผู้เข้ารับการอบรมภายในเวลาที่กำหนด

2. พิจารณาถึงกลุ่มผู้เข้ารับการอบรมว่า ผู้เข้ารับการอบรมรู้เรื่องอะไรเกี่ยวกับวิชาที่อบรมมาแล้ว และรู้มากน้อยเพียงใด มีทัศนคติโดยรวมอยากจะทำให้วิชานี้เป็นอย่างไร สถิติปัญหาของเขาเป็นอย่างไร ทำงานได้เร็วแค่ไหน ลักษณะของกลุ่มผู้เข้าอบรมมีความเหมือนกันหรือไม่อย่างไร พิจารณาว่ากลุ่มผู้เข้าอบรมมีปัญหาเรื่องการเรียนรู้เป็นพิเศษหรือไม่ เช่น สมาชิกกลุ่ม อาจจะมีปัญหาด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ หรือขาดความพร้อมบางอย่าง และขนาดของกลุ่มผู้เข้าอบรมเล็กหรือใหญ่เพียงใด

3. พิจารณาความเหมาะสมของเวลาว่า จะต้องใช้เวลาในการเตรียมนานเท่าใด เวลาที่จำเป็นต้องใช้ในการเตรียมบทเรียนในการอบรมนานเท่าใด ควรกำหนดการอบรมว่าเป็นเวลาใด ช่วงเวลาจะเหมาะสมหรือมีผลต่อขบวนการเรียนรู้หรือไม่ และถ้ามีปัญหาจะแก้ไขอย่างไร

4. พิจารณาวิธีการฝึกอบรม เนื่องจากการฝึกอบรมเป็นการที่จะพัฒนาบุคคลเพื่อให้มีคุณภาพ โดยจัดประสบการณ์เรียนรู้ให้เหมาะสม เพื่อสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ให้เหมาะสม ดังนั้น การเลือกวิธีการฝึกอบรมจึงเป็นเรื่องสำคัญ

5. พิจารณาการใช้วัสดุอุปกรณ์ วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นมีพร้อมหรือไม่ งบประมาณมีหรือไม่เพียงใด และจะต้องใช้เวลาในการจัดหาและการติดตั้งนานเท่าใด ผู้จัดมีเวลาสำหรับที่จะมอบหมายให้ผู้เข้าอบรมได้อ่านบทเรียนล่วงหน้าหรือไม่ และต้องการใช้วิทยากรพิเศษหรือไม่

6. การพัฒนาสื่ออบรม ควรมีการเตรียมแบบฝึกหัดที่เหมาะสม ประเด็นปัญหาและ โสคทัศนูปกรณ์ เพื่อใช้เป็นสื่อสนับสนุนการเรียน มีการเตรียมหัวข้อหรือประเด็นสำหรับการอภิปราย แบบสอบถาม หรือข้อสอบที่จำเป็นสำหรับการประเมินผล

7. พิจารณาการใช้บทเรียนในการอบรม มีการใช้แผนการสอนให้ตลอดตั้งแต่ต้นจนจบและจัดลำดับของเนื้อหาให้เหมาะสม ควรมีการถามคำถามเพื่อทดสอบความเข้าใจและพยายาม รักษาเวลา ให้มีเวลาในการจดบันทึกและมีเวลาสำหรับกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกันด้วย

8. พิจารณาการทบทวนเนื้อหาของการอบรม โดยทบทวนเนื้อหาที่ผ่านมาอย่างคร่าว ๆ ในส่วนที่ต้องการให้จดจำ ควรมีการทบทวน และใช้การถามเพื่อให้ทราบถึงเรื่องที่ผู้เข้าอบรมยังไม่เข้าใจและชี้แจงให้ความกระจ่าง

9. พิจารณาการทดสอบประเมินผลการอบรม ให้มั่นใจว่าชุดคำถามหรือข้อสอบหรือแบบฝึกหัดที่ใช้ในการทดสอบได้ครอบคลุมเนื้อหาหรือเรื่องที่เข้าอบรม มีความเชื่อมั่นว่าผู้เข้าอบรมมีโอกาสในการตอบคำถามอย่างสมเหตุสมผล และทำสำเร็จภายในเวลาที่กำหนด

10. วิทยาการในการอบรม หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดควรพิจารณาให้รอบคอบ โดยพิจารณาจากผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับกลุ่มผู้เข้ารับการอบรม ภาษา ความเป็นท้องถิ่น ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในอาชีพการงานและในการเป็นวิทยากร เป็นต้น

ประยูร อุคมเสียง (2541: 85 - 107) ได้แนะนำเกี่ยวกับเทคนิคการฝึกอบรมว่าเป็นกลวิธี ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้ารับการอบรมกับวิทยากร วัสดุอุปกรณ์ บรรยากาศสถานการณ์ รวมถึงการสร้างบรรยากาศ เพื่อช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การที่จะเลือกใช้เทคนิคต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ประกอบ เช่น วิทยากร เวลา งบประมาณ วัตถุประสงค์ คุณลักษณะของอุปกรณ์ บรรยากาศ สถานการณ์ รวมทั้งคุณลักษณะของผู้เข้ารับการอบรมด้วย

ในการพิจารณาเลือกใช้เทคนิควิธีการเลือกใช้วิธีการฝึกอบรมวิธีการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมนั้นมีหลายวิธีการ ซึ่งสามารถนำมาประกอบการฝึกอบรมดังต่อไปนี้

1. การบรรยาย เป็นวิธีการที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย ทั้งในการให้การศึกษาและการฝึกอบรม ผู้บรรยายจะถ่ายทอดความรู้โดยอาศัยการพูดเป็นหลัก สามารถให้ความรู้แก่คนจำนวนมากได้ เป็นวิธีการที่ผู้บรรยายได้รับข้อมูลจากผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่ได้มากกว่าวิธีอื่น ที่เวลาเท่า ๆ กันและใช้ได้ผลดี ในกรณีที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่มีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้นมาก่อนในการบรรยายช่วยให้ผู้บรรยายมีข้อจำกัด คือ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อย

ดังนั้น การเลือกผู้บรรยายที่มีความสามารถในการถ่ายทอดทั้งเนื้อหาและการใช้เทคนิควิธีประกอบการบรรยายที่ทำให้ผู้ฟังสนใจติดตามเรื่องใดโดยตลอด จึงเป็นเรื่องที่ผู้ดำเนินการจัดอบรมและเชิญวิทยากรจะต้องคำนึงถึงให้มากที่สุด

2. การอภิปรายเป็นคณะ ผู้อภิปรายมักจะเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีตั้งแต่ 3 – 5 คน มีความรู้ความสนใจในประเด็นเดียวกันมานั่งรวมกันเพื่ออภิปรายในเรื่องที่ได้รับมอบหมาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับความรู้ในเรื่องเดียวกันแต่ต่างกันที่ความคิดเห็นของผู้อภิปราย แต่ละคนว่าจะเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร การอภิปรายเป็นคณะโดยผู้ทรงคุณวุฒินี้ ช่วยให้ผู้ฟังมีความรู้กว้างขวางขึ้นและได้แนวความคิดหลากหลาย ในการอภิปรายปกติจะมีผู้ดำเนินการอภิปรายหรือพิธีกรเป็นผู้เชื่อมโยงความรู้ระหว่างผู้อภิปรายทุกคนให้อยู่ในประเด็นของการอภิปรายข้อพึงระวังในเรื่องของการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่จะมาเป็นคณะผู้ร่วมอภิปรายว่าจะต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเดียวกัน

3. การระดมสมอง เป็นเทคนิควิธีที่จะให้ได้มาซึ่งแนวคิดใหม่ ที่เป็นการคิดริเริ่มสร้างสรรค์จากสมาชิกในกลุ่ม และเป็นการประเมินว่าความคิดเห็นของใครเหมือนกันหรือแตกต่างกันในเรื่องใด หลักการสำคัญของการระดมสมองอยู่ที่การให้สมาชิกในกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่อภิปรายทุกคน ไม่คำนึงถึงว่าความคิดเห็นเหล่านั้นจะถูกต้องหรือไม่ เทคนิคการระดมสมองช่วยให้ได้ปริมาณของข้อเสนอแนะเป็นจำนวนมาก ถ้าสมาชิกในกลุ่มมีข้อเสนอแนะมากเท่าใด ความเป็นไปได้ของแนวความคิดที่มีคุณภาพก็จะมีมากขึ้นเท่านั้น ในกลุ่มของการระดมสมองสมาชิกจะมีบทบาท 3 บทบาท คือ

3.1 บทบาทของผู้นำ มีหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการ และคอยกระตุ้นให้เกิดการเสนอแนะ

3.2 บทบาทของผู้บันทึก มีหน้าที่คอยจดบันทึกข้อเสนอแนะของสมาชิกอย่างถูกต้องและรวดเร็ว โดยไม่คำนึงถึงว่าความคิดเห็นของใครจะเหมือนกันหรือซ้ำกันกับของใคร

3.3 บทบาทของผู้นำเสนอ ซึ่งเป็นเจ้าของแนวความคิดที่นำเสนอ ดังนั้น วิทยากรผู้ดำเนินการจะต้องหาทางกระตุ้นให้มีการแสดงความคิดเห็นจนได้ข้อมูลเพียงพอกับความต้องการในเวลาที่กำหนด

4. การใช้กรณีศึกษา การใช้กรณีศึกษาหรือกรณีตัวอย่างในการฝึกอบรมจะช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมศึกษาวิเคราะห์ อภิปราย และช่วยกันคิดหาแนวทางแก้ปัญหาเพราะกรณีศึกษาจะเป็นเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่คล้ายกับสถานการณ์จริง หรือเป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นหรือดัดแปลงมาจากเรื่องจริงเพื่อให้เหมาะสมกับเรื่องที่กำหนดให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ศึกษา วิธีการที่จะช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมรู้จักพิจารณาข้อมูลอย่างรอบคอบ ช่วยให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ใกล้เคียงความจริง ซึ่งมีความหมายกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมมากขึ้น

ข้อพึงระวังในการใช้กรณีศึกษาก็คือต้องเป็นกรณีที่ชวนอ่าน เนื้อหาชัดเจน การจัดลำดับเรื่อง ไม่สับสนและไม่ยาวจนเกินไป เพื่อให้กลุ่มย่อยได้พิจารณาในช่วงเวลาที่เหมาะสม

5. การสัมมนา ลักษณะของการสัมมนาเป็นการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมศึกษาในหัวข้อเรื่องใดเรื่องหนึ่งภายใต้การแนะนำของผู้เชี่ยวชาญหรือวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้อย่างกว้างขวาง และลึกซึ้งในเรื่องนั้น ๆ โดยจะให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเลือกหัวข้อที่เกี่ยวกับเรื่องที่จะสัมมนา และมอบหมายให้ไปค้นคว้าจากเอกสารหนังสือสังเกตการณ์ หรือไปสัมภาษณ์เพื่อนำสิ่งที่ศึกษาค้นคว้ามาเสนอต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคน เพื่อการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยมีวิทยากรเป็นผู้นำในการให้คำติชมหรือตั้งคำถาม รวมทั้งการให้ข้อเท็จจริงเพิ่มเติมแก่ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมด้วย เทคนิคการสัมมนาจะช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าอย่างกว้างขวาง ลึกซึ้ง และการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจะช่วยให้การเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ กว้างขวางยิ่งขึ้น จึงมักไม่เคร่งครัดในรูปแบบวิธีการมากนัก เหมาะสำหรับใช้กับกลุ่มของผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมที่มีจำนวนไม่เกิน 20 คน และแต่ละคนควรมีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ในระดับเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน อย่างไรก็ตาม การสัมมนาก็มีข้อจำกัด หากผู้นำการสัมมนาเป็นผู้ที่ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสัมมนา โดยมักจะควบคุมให้กลุ่มเห็นคล้อยตามความคิดเห็นของตนอยู่ตลอดเวลา และหากมีเวลาจำกัดในการฝึกอบรม การใช้เทคนิคการสัมมนา ก็จะไม่ค่อยได้ผล เพราะผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะ ไม่มีโอกาสได้ศึกษาค้นคว้าหรืออภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวาง

6. การสาธิต มักจะใช้ร่วมกันกับเทคนิควิธีการอื่นๆ เช่น การบรรยาย การอภิปราย และการทดลองปฏิบัติ การสาธิตเป็นการแสดงให้เห็นของจริงในการทำงาน และแสดงขั้นตอนของกระบวนการต่าง ๆ แสดงปฏิกิริยาหรือความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ให้กระจ่างขึ้น ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะคอยเป็นผู้สังเกตมากกว่าที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรง ในการสาธิตอาจใช้สื่อหลาย ๆ อย่าง เช่น ภาพถ่าย สไลด์ ภาพยนตร์ แผ่นใส เทปโทรทัศน์ หรือการสาธิต โดยบุคคลปฏิบัติเป็นการทดลองปฏิบัติในห้องทดลองโดยวิทยากรผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์ และจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสาธิต ควรมีลักษณะที่น่าสนใจและใช้เวลาสั้น ๆ อาจใช้กับผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกระดับทุกประเภท แต่มีข้อจำกัดตรงที่ว่าหากผู้เข้ารับการฝึกอบรมกลุ่มใหญ่จะไม่สามารถเห็นการสาธิตได้อย่างชัดเจนและไม่ทั่วถึง

7. การประชุมเชิงปฏิบัติการ การประชุมเชิงปฏิบัติการมักใช้กับการฝึกอบรมกลุ่มบุคคลจำนวนหนึ่งที่มีความสนใจในปัญหาเดียวกันมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และแสดงวิธีการปฏิบัติงานอย่างละเอียด คล้ายกับการทำแบบฝึกหัดหรือเป็นการฝึกอบรมในภาคปฏิบัติ ภายหลังจากที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับฟังบรรยายในภาคทฤษฎีไปแล้ว เพื่อช่วยให้

การฝึกอบรมบรรลุดุวัตถุประสงค์ได้มากขึ้น เทคนิคการประชุมเชิงปฏิบัติการเหมาะสมสำหรับทุกสถานการณ์ ที่เห็นว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะมีความเข้าใจในหลักการต่าง ๆ ให้มากขึ้น หากได้มีการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง โดยมีผู้ชำนาญการหรือผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น เป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือประสานงานเหมาะสมสำหรับใช้ในการฝึกอบรมระยะสั้น ๆ

ประยูร อุดมเสียง (2541: 120) ได้อธิบายถึง การประเมินผลการอบรมว่า น่าจะได้มีการประเมินผลในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การประเมินปฏิกิริยา หมายถึง การประเมินปฏิกิริยาของผู้เข้ารับการอบรมในส่วนที่เกี่ยวกับบรรยากาศของการอบรมโดยทั่วไป และการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ประโยชน์ที่ได้รับคุ้มค่ากับที่เสียเวลาเข้าอบรมหรือไม่อย่างไร

2. การประเมินการเรียนรู้ หมายถึง การประเมินพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรมว่า มีการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติ มากน้อยเพียงใด เครื่องมือในการประเมินที่นิยมกัน ได้แก่ แบบทดสอบก่อนอบรม และทดสอบหลังการอบรม เพื่อเปรียบเทียบกันว่าภายหลังจากจบการอบรมครั้งนี้แล้ว ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นมากน้อยเพียงใด เป็นที่ยอมรับกันหรือไม่

3. การประเมินการปฏิบัติ หมายถึง การประเมินด้านการปฏิบัติของผู้เข้ารับการอบรมว่า หลังจากการอบรมแล้ว ในช่วงระยะนานพอสมควรแล้ว ได้มีการตามไปประเมินว่าผู้เข้ารับการอบรมได้ปฏิบัติตาม หรือได้นำเอาความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปปฏิบัติหรือไม่ เพียงใด ซึ่งเมื่อได้ทำการเปรียบเทียบกับ การปฏิบัติก่อนที่เขาจะได้รับการอบรมแล้วแตกต่างกันหรือไม่เพียงใด

4. การประเมินผลกระทบ หมายถึง การประเมินประสิทธิผลของการอบรม โดยการประเมินรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงมีผลกระทบต่องค์กร หรือหน่วยงานของผู้เข้ารับการอบรมว่ามีมากน้อยเพียงใด จากการที่ผู้เข้ารับการอบรมได้รับการอบรมครั้งนั้น ๆ

สรุป การประเมินผลการอบรมว่า น่าจะได้มีการประเมินผลในด้านต่าง ๆ คือ การประเมินปฏิกิริยา การประเมินการเรียนรู้ การประเมินการปฏิบัติและการประเมินผลกระทบของผู้เข้ารับการอบรม

3.5 แนวความคิดเกี่ยวกับทัศนคติ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของ ทัศนคติ ว่าหมายถึง ลักษณะของความเห็นซึ่งหมายถึงความรู้สึกที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

ลัดดา กิติวิภาต (2532: 2) ให้ความหมายของทัศนคติว่า หมายถึง ความคิดที่มีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ ซึ่งทำให้เกิดความพร้อมที่จะมีปฏิกิริยาโต้ตอบในทางบวกหรือในทางลบต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด

จากความหมายข้างต้น ผู้วิจัยสรุปว่าทัศนคติ หมายถึง ลักษณะของความคิดหรือความรู้ความเข้าใจของบุคคลที่รู้สึกเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทำให้บุคคลนั้น ๆ แสดงพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น ๆ ออกมา

3.5.1 การเกิดของทัศนคติ

แนวความคิดเกี่ยวกับการเกิดทัศนคติขึ้นอยู่กับเหตุผล 2 ประการ คือ

1. ประสบการณ์ที่บุคคลมีต่อสิ่งของบุคคลหรือสถานการณ์ ทัศนคติจึงเกิดในตัวบุคคลจากการได้พบ ได้เห็น ได้คุ้นเคย ได้ทดลอง อันถือได้ว่าเป็นประสบการณ์โดยตรงและการได้ยิน ได้ฟัง ได้เห็นภาพ หรือได้อ่านเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ แต่ไม่ได้พบเห็น และไม่ได้ทดลองกับของจริงด้วยตนเอง ถือว่าเป็นประสบการณ์ทางอ้อม

2. ค่านิยมและการคัดค้านค่านิยม เนื่องจากกลุ่มชนแต่ละกลุ่มมีค่านิยมและคัดค้านค่านิยมไม่เหมือนกันแต่ละกลุ่มอาจมีทัศนคติต่อสิ่งแวดลอมเดียวกันแตกต่างกันได้

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526: 89 - 90) ได้กล่าวถึงการเกิดทัศนคติทั้ง 3 ด้านไว้ว่า

1. การเกิดทัศนคติทางด้าน Cognitive Component จากสิ่งแวดลอมในชีวิตประจำวัน บุคคลรับและสัมผัส สิ่งต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งเร้าต่าง ๆ นี่เป็นส่วนหนึ่งของการเกิดทางด้านความรู้ของทัศนคติ

2. การเกิดทัศนคติทางด้าน Affective Component ส่วนประกอบทางด้านนี้ได้แก่ ความรู้สึก หรืออารมณ์ ที่เป็นไปได้ทั้งด้านบวกหรือลบ (Positive หรือ Negative)

3. การเกิดทัศนคติทางด้าน Behavioral Component บรรทัดฐานทางสังคมจะมีอิทธิพลต่อการเกิดทัศนคติ ทางด้าน Behavioral Component มาก

3.5.2 แหล่งที่มาของทัศนคติ

นอกจากนี้แล้วประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526: 91 - 93) ยังได้กล่าวถึงแหล่งที่มาของทัศนคติ คือ

1. ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experiences) วิธีหนึ่งที่เราเรียนรู้ทัศนคติ คือ จากการมีประสบการณ์เฉพาะอย่างกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับทัศนคตินั้น

2. การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น (Communication form others) ทัศนคติหลายอย่างของบุคคลเกิดขึ้นจากผลของการได้ติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น

3. สิ่งที่เป็นแบบอย่าง (Models) ทักษะคติบางอย่างของคนเราถูกสร้างขึ้นจากการเลียนแบบคนอื่น

4. องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับสถาบัน (Institutional Factors) ทักษะคติของบุคคลหลายอย่างเกิดขึ้นเนื่องจากสถาบัน เช่น โรงเรียน สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา หน่วยงาน

เมื่อพิจารณาถึง ความหมาย องค์ประกอบ การเกิดและแหล่งที่มาของทักษะคติแล้ว ผู้วิจัยสรุปว่า ทักษะคติที่เกิดขึ้นในบุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้น เกิดจากการได้รับประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในด้านความรู้สึก อารมณ์ ทั้งในด้านบวกและด้านลบจะผสมผสานกัน และแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม

3.6 เทคนิค วิธีการและกระบวนการในการเสริมสร้างการเรียนรู้

เทคนิค วิธีการและกระบวนการในการเสริมสร้างการเรียนรู้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เพราะจะนำไปสู่การพัฒนาของบุคคล ชุมชน และเครือข่าย และกระบวนการจัดการเรียนรู้ในด้านอื่น ๆ เทคนิควิธีการเสมือนเป็นเครื่องมือที่เสริมสร้างความเข้าใจระหว่างกันในการพัฒนาความรู้ เทคนิคบางอย่าง สามารถก่อให้เกิดความสามัคคีและกลั่นความรู้ให้ออกมาเป็นแนวทางการดำเนินการที่เหมาะสม ดังนั้น เทคนิค วิธีการที่เริ่มตั้งแต่วิธีการง่ายๆ ไปสู่กระบวนการที่ต้องใช้ความสามัคคีและการมีส่วนร่วมของหลายฝ่าย เทคนิคกระบวนการดังกล่าวสามารถเสริมสร้างการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น (ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2546)

เทคนิค วิธีการและกระบวนการในการเสริมสร้างการเรียนรู้ จำแนกได้ดังนี้

1. ระดับบุคคล ใช้วิธีการส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่งเสริมข้อมูลเพื่อขยายการรับรู้ ประกอบการตัดสินใจการส่งเสริมการพัฒนาตนเอง เพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาการพัฒนาด้านอาชีพ เป็นต้น

2. ระดับกลุ่ม จะใช้กลุ่มเป็นกลไกของการทำงานในระดับชุมชน และเป็นกลไกในการให้การศึกษาในหลายเนื้อหา เช่น ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการทำงานร่วมกัน เทคนิควิธีการที่ใช้ในการเสริมสร้างการเรียนรู้ในระดับกลุ่ม ได้แก่ การประชุมทั่วไป อภิปรายกลุ่ม การสาธิต การแสดงนิทรรศการ ตลอดจนการทัศนศึกษา เมื่อมีการเสนอความคิดใหม่แก่กลุ่ม สมาชิกจะมีการสอบถามปัญหา และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและสนับสนุนให้นำไปปฏิบัติ

3. ระดับชุมชน การศึกษาเรียนรู้จะเป็นการให้การศึกษาแก่สาธารณชนในวงกว้าง โดยมุ่งถึงคนเป็นจำนวนมาก สำหรับวิธีการให้การศึกษาจะใช้หลักการแบบมีส่วนร่วมโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มุ่งให้เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติ สาระของข้อมูลและความรู้ต้อง

สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมาย และเน้นให้เกิดกระบวนการเสริมสร้างให้ชุมชนคิดเป็น พุคเป็น ทำเป็น ดำเนินการเป็น

4. ระดับเครือข่าย เป็นกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านในลักษณะของการขยายเป็นเครือข่ายซึ่งมีการแพร่กระจายขยายตัวจากเกษตรกรระดับบุคคล เป็นเกษตรกรเพื่อนบ้านสู่หมู่บ้านข้างเคียงสู่กลุ่มสู่องค์กรชาวบ้านภายนอก แม้ว่าระดับปัญหาของแต่ละคนแต่ละกลุ่มจะต่างระดับกัน แต่เวทีการเรียนรู้ร่วมกันจะช่วยสนับสนุนทั้งกำลังใจ กำลังทรัพยากรและความร่วมมือร่วมใจในการแก้ปัญหา กระบวนการเหล่านี้พัฒนาจนกระทั่งเป็นเครือข่ายสายใยโยงกันยกระดับเป็นองค์กรระหว่างชุมชน เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาในระดับที่ใหญ่ขึ้น โดยใช้วิธีการแบ่งปันความรู้ ประสบการณ์ การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม การประชุมสัมมนา และและการทำกิจกรรมที่ทำให้ชาวบ้านเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีการพัฒนา

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ฉัตร ชำของ (2533: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการผลิตผักกวางม้งและไม้งาม้ง ในเขตพะเยา ภายใญ่เจริญ และบางบัวทอง พบว่า การผลิตผักกวางม้งให้ผลตอบแทนสุทธิต่ำกว่าการผลิตแบบไม้งาม้ง ประมาณไร่ละ 5,198.48 บาท ต่อปี แต่การผลิตผักกวางม้งที่ปทุมธานีกลับให้ผลตอบแทนสุทธิ 1,093 บาทต่อปี สูงกว่าการผลิตแบบไม้งาม้งถึง 770.54 บาท ต่อปี ทั้งนี้เนื่องจากการผลิตที่แตกต่างกัน ทำเลการปลูกผักที่เหมาะสมแตกต่างกัน จากตัวเลขดังกล่าวไม่อาจสรุปในเชิงเศรษฐกิจได้ว่าผลตอบแทนจากการผลิตผักกวางม้งสูงกว่า หรือต่ำกว่าผักไม้งาม้ง แต่ในมุมมองด้านโภชนาการ คุณภาพชีวิต และมลภาวะจากสารพิษที่เกิดจากการปลูกผัก ควรขยายการปลูกผักกวางม้งให้กว้างมากขึ้น เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้น

ศุเมธ ภูประยูร (2533: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปลูกผักกวางม้งของเกษตรกรเขตกรุงเทพฯ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกผักกวางม้งเฉลี่ยครอบครัพละ 1 - 2 ไร่ โครงสร้างทำด้วยไม้เสาเข็ม หลังคาแบนราบ ใช้มุ้งดาข่ายสีฟ้า การจำหน่ายผลผลิตจะมีพ่อค้า แม่ค้าเข้ามารับซื้อในแปลง และพบว่าปัญหาของเกษตรกร คือ ไม่สะดวกในการเข้าไปปฏิบัติงานในมุ้งดาข่าย ดาข่ายไม่มีความทนทาน และราคาผักต่ำเกินไป

ละไมทอง สายทอง (2539: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการใช้มุ้งดาข่าย ในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 116 ราย ซึ่งแยกเป็นกลุ่มเกษตรกรที่ไม่ยอมรับมุ้งดาข่าย และกลุ่มเกษตรกรที่ยอมรับมุ้งดาข่าย พบว่าเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มให้การยอมรับว่าเทคโนโลยีการใช้มุ้งดาข่ายมีผลดี จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับ

การยอมรับ พบว่าขนาดที่ดินสำหรับใช้ปลูกผักกางมุ้ง รายได้นอกภาคเกษตรกรรม การยอมรับในเจ้าหน้าที่ส่งเสริม และการยอมรับเทคโนโลยีมีความสัมพันธ์กับการยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษด้วยวิธีการกางมุ้งอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกผักด้วยมุ้งตาข่าย ได้แก่ ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรยังสูง ภัยธรรมชาติ และปัญหาด้านการตลาดที่ยังขาดการรวมกลุ่มการผลิตและขาย

รัชช ทอมนณี (2539: 133 - 143) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมเกษตรยั่งยืน กรณีศึกษาเทคนิคการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ตำบลบางเหี้ยง อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 182 ครอบครัว พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจยอมรับเทคนิคการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ซึ่งเรียงลำดับตามขนาดของความสัมพันธ์จากสูงไปหาต่ำที่สำคัญ คือ ความเชื่อมั่นในประสิทธิผลของนวัตกรรม ความรู้พื้นฐานทางด้านนิเวศวิทยาการเกษตร ระดับความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรม ลักษณะการถือครองที่ดิน ลักษณะการได้รับการสนับสนุนปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ และช่องทางการสื่อสารจากเจ้าหน้าที่การเกษตรของรัฐและองค์กรเอกชน เงินทุน ประสบการณ์และรายได้

กนกวรรณ อยู่วงศ์ (2541: 91 - 99) ได้ศึกษาการยอมรับของเกษตรกรในการปลูกผักปลอดสารพิษ ในพื้นที่จังหวัดนครปฐม ราชบุรี และกาญจนบุรี จำนวน 204 ราย พบว่ากลุ่มตัวอย่าง มีการยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากเกษตรกรตระหนักถึงพิษภัยของสารเคมีทางการเกษตรที่จะส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกรเอง และปัญหาสารพิษตกค้างสู่สิ่งแวดล้อม และพบว่าการยอมรับในการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษของกลุ่มตัวอย่างแตกต่างกันตามระดับการรับรู้ข่าวสาร เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ระดับความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษและระดับทัศนคติต่อการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ คือ มีความต้องการเลิกใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช และต้องการลดต้นทุน ส่วนสาเหตุที่ไม่สนใจปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ คือ ปัญหาเรื่องการลงทุน และแรงงาน ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษคือศัตรูพืชระบาดในช่วงเริ่มปลูก และปัญหาเรื่องการตลาด

เรขา ศิริเลิศวิมล (2543: 105 - 112) ได้ศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกผักกางมุ้งของเกษตรกรในจังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 93 ราย พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้และการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกผักกางมุ้งอยู่ในระดับปานกลาง โดยได้รับความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักกางมุ้งมากที่สุดจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ด้านความคิดเห็นพบว่าเกษตรกรจะปลูกผักกางมุ้งต่อไป และเห็นด้วยกับการตรวจวิเคราะห์สารพิษตกค้างในพืชผักและการตัดสินใจในการปลูกผักกางมุ้ง เพราะคำนึงถึงสุขภาพ และความปลอดภัยของตนเองและสมาชิกในครอบครัว

นันทวัน ทองเบ็ญญ์ (2546: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการยอมรับของเกษตรกรที่มีต่อการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดยศึกษาสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคม บางประการของเกษตรกร การยอมรับของเกษตรกรที่มีต่อการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ปัญหา และข้อเสนอแนะของเกษตรกร ประชากรกลุ่มตัวอย่าง 144 ราย ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 45.6 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5 คน พื้นที่ปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษเป็นของตนเองเฉลี่ย 3.2 ไร่ มีประสบการณ์ปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษเฉลี่ย 4.4 ปี มีรายได้จากการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษเฉลี่ย 151,524.3 ปี และรายจ่ายเฉลี่ย 56,708.3 บาทต่อปี นอกจากนี้ เกษตรกรถูกชักชวนจากเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม โดยได้รับข้อมูลข่าวสารจากเพื่อนบ้านและขายผักให้กับบริษัทเอกชนมีรายได้เพิ่มขึ้น เกษตรกรยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษอยู่ในระดับมาก และปัญหาที่เกษตรกรพบมากที่สุด คือ ปัญหาด้านปัจจัยการผลิตมีราคาสูง

ฤดีกรณ ญาณสังวรชัย (2536: บทคัดย่อ) ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับของเกษตรกรในการใช้สมุนไพรทดแทนสารเคมีป้องกันกำจัดแมลง กรณีอำเภอสอยดาว จังหวัดนนทบุรี พบว่า ระดับการยอมรับการใช้สมุนไพรทดแทนสารเคมีป้องกันกำจัดแมลงของเกษตรกรส่วนใหญ่ มีการยอมรับในระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับที่สำคัญคือระยะเวลาในการใช้สมุนไพรทดแทนสารเคมีป้องกันกำจัดแมลงเป็นตัวแปรที่มีผลต่อการยอมรับมากที่สุด รองลงมา คือ ความรู้ถึงโทษของสารเคมีป้องกันกำจัดแมลง ระดับการศึกษา ความคิดเห็นในการใช้สมุนไพรทดแทนสารเคมีป้องกันกำจัดแมลง การถือครองหรือกรรมสิทธิ์ในที่ดินและอายุ ตามลำดับ โดยทุกปัจจัยสามารถอธิบายการยอมรับการใช้สมุนไพรทดแทนเคมีได้ค่อนข้างสูง คิดเป็นร้อยละ 72.3 มีผลต่อการยอมรับของเกษตรกรมากที่สุด

บุญส่ง ปันพานิช และคนอื่น ๆ (2534: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาความรู้ ทักษะ ทักษะการ และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สารกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรในจังหวัดมหาสารคาม จากเกษตรกรจำนวน 321 คน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ ทักษะและพฤติกรรมเกี่ยวกับการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับดี ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สารกำจัดศัตรูพืช โดยเรียงลำดับความสำคัญ ได้แก่ ความรู้ ประสบการณ์เคยแพ้สารกำจัดศัตรูพืช ทักษะความถี่ในการใช้สารกำจัดศัตรูพืชต่อเดือน การที่เกษตรกรเคยได้รับการอบรมมาก่อนและความถี่ในการใช้สารกำจัดศัตรูพืชต่อปี

ผู้วิจัยสังเคราะห์งานดังกล่าวข้างต้น พบว่า การที่เกษตรกรจะตัดสินใจปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษนั้นปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ได้แก่ การได้รู้ข่าวสารเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ระดับความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ระดับทัศนคติ

ต่อการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ และระยะเวลาในการใช้สมุนไพรทดแทนสารเคมีป้องกันการกำจัดแมลงมีผลต่อการยอมรับ ในขณะที่งานวิจัยของละไม คล้ายทอง และธวัช ทองมณี พบว่าขนาดของที่ดิน รายได้ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรการได้รับการสนับสนุนการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ และช่องทางการสื่อสารมีความสัมพันธ์กับการยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ งานของนันทวัน ทองเบ็ญญ์ พบว่า การมีรายได้เพิ่มมีผลต่อการยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

ดังนั้น จากการศึกษา สังเคราะห์แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยต่าง ๆ ผู้วิจัยพบว่าการสร้างกระบวนการยอมรับของโรเจอร์ และ ชูเมคเกอร์ การให้เกษตรกรรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ การปรับเปลี่ยนทัศนคติของเกษตรกร ผู้วิจัยจึงได้สร้างยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษายุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ กรณีศึกษา บ้านหนองกางเขน ตำบลบางแม่นาง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี วิธีดำเนินการวิจัยในบทนี้ ประกอบด้วย

1. เลือกหน่วยท้องถิ่นที่มีปัญหาเชิงพัฒนา
2. การวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนา
3. การระบุปัญหาเป้า
4. การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนา
5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
6. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
7. การเก็บรวบรวมข้อมูล
8. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

1. เลือกหน่วยท้องถิ่นที่มีปัญหาเชิงพัฒนา

ในการเลือกหน่วยท้องถิ่นที่มีปัญหาในเชิงพัฒนานั้น ผู้วิจัยได้ติดตาม ผศ. ดร. วรรณรา ชื่นวัฒนา ซึ่งสอนวิชาคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร เข้าไปที่ในบ้านหนองกางเขน เพื่อพัฒนาจิตวิสัยร่วมกับประชาชนบ้านหนองกางเขน ซึ่งนอกจากผู้วิจัยจะได้จิตวิสัยที่จะพัฒนาเป็นวิทยานิพนธ์แล้วยังได้ช่วยประชาชนในบ้านหนองกางเขนแก้ปัญหาของหมู่บ้าน ตามปรัชญาของหลักสูตรยุทธศาสตร์การพัฒนาด้วย จากการสนทนากับเกษตรกร พบว่าชาวบ้านบ้านหนองกางเขน มีอาชีพทำการเกษตรเป็นหลัก สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปมีบ้านจัดสรรล้อมรอบบริเวณรอบนอก มีห้างสรรพสินค้าเกิดขึ้นหลายแห่ง เช่น ห้างสรรพสินค้าบิ๊กซี ห้างสรรพสินค้าคาร์ฟู ทำให้เกิดเป็นรอยต่อระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบท ประชาชนในหมู่บ้านไม่ทำการเกษตรแต่ออกไปทำงานตามห้างสรรพสินค้า แต่ก็ยังมีคนพื้นถิ่นเดิมที่ยึดอาชีพทำการเกษตรอยู่ จากการศึกษาเกี่ยวกับการปลูกผักของเกษตรกรในบ้านหนองกางเขน พบว่าผักที่ปลูกมีหลายชนิด เช่น ผักบุ้ง ผักคะน้า ตำลึง เป็นต้น การปลูกผักของเกษตรกรมีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในปริมาณที่สูง เนื่องจากผู้วิจัยเรียนสายยุทธศาสตร์การพัฒนาทำให้เห็นประเด็นปัญหาในการพัฒนาหน่วยท้องถิ่นนี้ ที่จะทำอย่างไรให้เกษตรกรลดการใช้สารเคมีลง

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจบ้านหนองกวางเขนซึ่งมีวิถีชีวิตดั้งเดิมปลูกผักอยู่แล้ว และสามารถนำความรู้ที่ศึกษามาใช้ในการพัฒนา เพื่อให้เกษตรกรที่ปลูกผักยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

2. การวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนา

การวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนา ผู้วิจัยวางแผนการการวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนา ดังนี้

1. สำรวจบริบททั่วไปของบ้านหนองกวางเขนในด้านเส้นทาง การเดินทาง สภาพทั่วไปของบ้านหนองกวางเขน ความสัมพันธ์ทางสังคม วิธีการปลูกผักของเกษตรกร ปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยใช้การประชุมกลุ่ม การสัมภาษณ์และการสำรวจ เพื่อจะได้ทราบสภาพปัญหาของเกษตรกร

2. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนา โดยใช้ทฤษฎีระบบวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนาว่าปัญหาใดเป็นปัญหาทุกขั้วร้อน ปัญหาปัจจัยและปัญหาสืบเนื่อง

3. การระบุปัญหาเป้า

ในการระบุปัญหาเป้า ผู้วิจัยวางแผนในการพัฒนาความชัดเจนของปัญหาเป้าโดยใช้การประชุมกลุ่มย่อย เพื่อให้ได้ปัญหาเป้าที่ชัดเจน

4. การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนา

เมื่อผู้วิจัยได้ปัญหาเป้าที่ชัดเจนแล้ว ผู้วิจัยกำหนดเป้าหมายยุทธศาสตร์ และสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยสร้างหน่วยระบบทำงานของยุทธศาสตร์

การสร้างหน่วยระบบทำงานของยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย

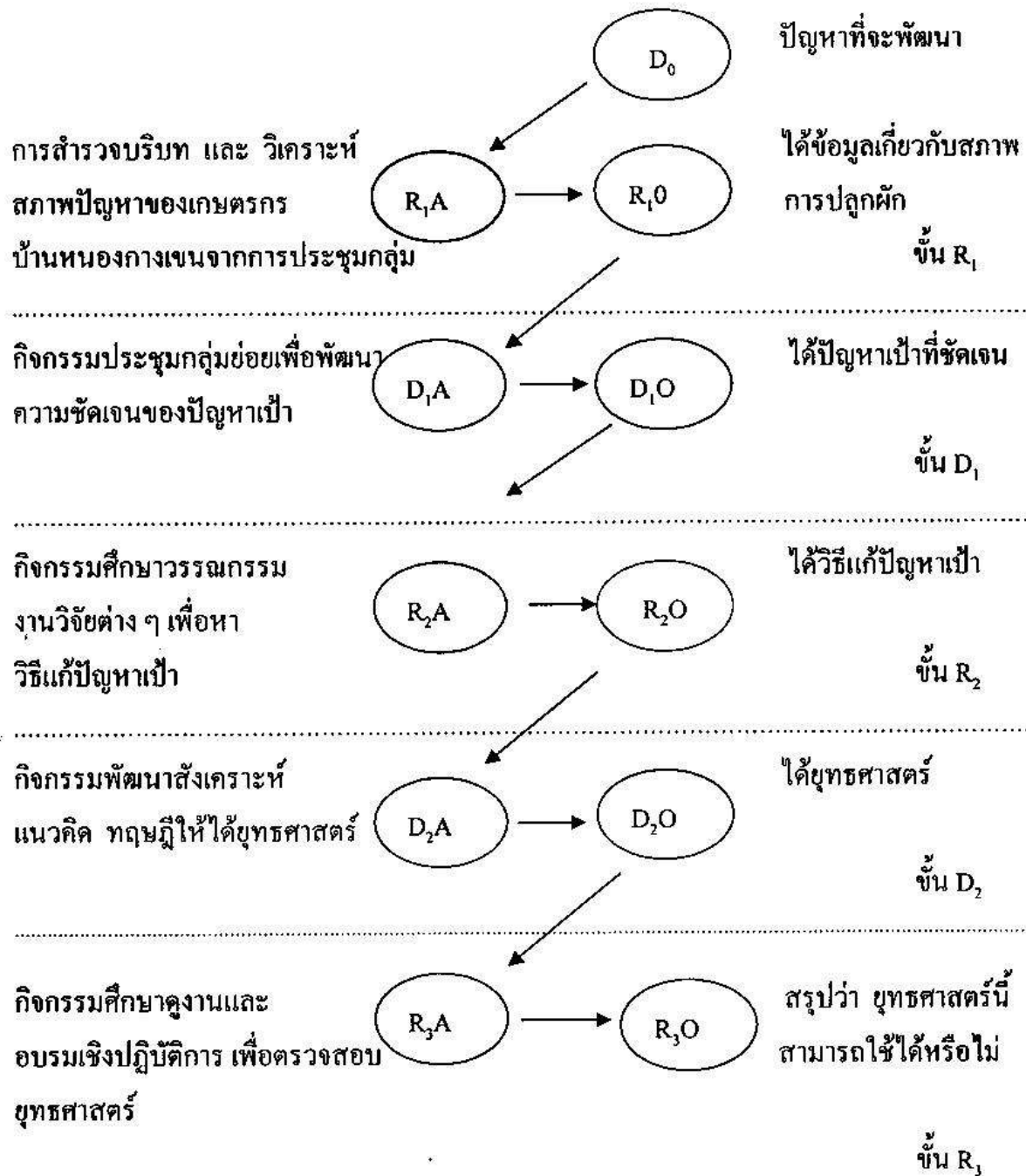
1. ปัจจัยนำเข้า (Input) ได้มาจากการประสานงานกับผู้ใหญ่บ้าน เกษตรกรที่ปลูกผัก เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินและเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ

2. กระบวนการ (Process) ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยวางแผนจัดกิจกรรมศึกษาดูงาน ที่ศูนย์การเรียนรู้วัดมงคลชัยพัฒนา และจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ

3. ผลผลิต (Output) หลังจากเกษตรกรได้ไปศึกษาดูงานและเข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการแล้ว ผู้วิจัยใช้การสังเกต การสนทนาซักถาม และการสัมภาษณ์ เพื่อสังเกตการเปลี่ยนแปลงในด้านพฤติกรรมปลูกผักที่เกิดขึ้นต่อเกษตรกร

4. การจัดทรัพยากร ได้จากการสำรวจ สนทนาซักถามผู้ใหญ่บ้านและเกษตรกร

ผู้วิจัยเขียนขั้นตอนการสร้างยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ แสดงได้ดังแผนภูมิที่ 4 ดังนี้

แผนภูมิที่ 4 แสดงขั้นตอนการสร้างยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

เมื่อผู้วิจัยได้แผนภาพการสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนา หลังจากนั้นผู้วิจัยจะนำยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้กับเกษตรกรบ้านหนองกางเขน ตำบลบางแม่นาง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้เลือกพื้นที่ทำการวิจัยบ้านหนองกางเขน หมู่ที่ 4 อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 12 ราย

6. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต การประชุมกลุ่มย่อย

7. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวางแผนเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะเตรียมการวิจัย ใช้เวลา 2 เดือน (สิงหาคม 2548 - กันยายน 2548)

ผู้วิจัยได้ติดตาม ผศ.ดร.วรรณรา ชื่นวัฒนา รศ. ดร. เอี่ยมพร เขียวศิริธู และอาจารย์อาภาวรรณจิ เพื่อเข้าไปแนะนำตนเองต่อผู้ใหญ่บ้านและคนในบ้านหนองกางเขนได้รู้จัก เพื่อบอกจุดมุ่งหมายของการวิจัย

ระยะที่ 2 สำรวจปัญหาของชุมชน ใช้เวลา 3 เดือน (ตุลาคม 2548 - ธันวาคม 2548)

ผู้วิจัยเตรียมดำเนินการในการพบปะสนทนากับเกษตรกร เพื่อสร้างความคุ้นเคยโดยให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำหมายประชุมเพื่อแนะนำเกษตรกรและผู้วิจัยให้รู้จักกันและประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านให้หาสำรวจบริบทและวิธีการปลูกผักของเกษตรกร ผู้วิจัยทำการสังเกต สัมภาษณ์ และจดบันทึกในประเด็นต่าง ๆ โดยเฉพาะประเด็นการปลูกผัก สรุปข้อมูลเพื่อมาจัดทำแผนยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษและเหตุการณ์ตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น

ระยะที่ 3 ระยะปฏิบัติการ ใช้เวลา 6 เดือน (มกราคม 2549 - มิถุนายน 2549)

ระยะปฏิบัติการผู้วิจัยวางแผนการปฏิบัติการ ดังนี้

1. การสร้างความคุ้นเคยกับเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรเกิดความไว้วางใจ โดยการเข้าชุมชนเก็บข้อมูลเป็นระยะ ๆ ใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ โดยใช้อุปกรณ์ภาคสนาม ประกอบด้วย เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูป

2. เมื่อเกิดความคุ้นเคยแล้ว ผู้วิจัยเตรียมวางแผนโดยนัดหมายกับผู้ใหญ่บ้าน จัดกิจกรรมประชุมกลุ่มย่อย เพื่อวิเคราะห์ปัญหา

3. จัดกิจกรรมศึกษาดูงานเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับ การเกษตรปลอดภัยจากสารพิษ การจัดกิจกรรมนี้จะเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต และสัมภาษณ์

4. จัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการทำสารชีวภาพ เก็บข้อมูลโดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนาซักถาม

5. เมื่อเกษตรกรได้รับความรู้จากการศึกษาดูงาน และอบรมเชิงปฏิบัติเกี่ยวกับการทำ สารชีวภาพแล้ว เกษตรกรมีทัศนคติต่อการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษดีขึ้น โดยเกษตรกรปลูกผัก ปลอดภัยจากสารพิษอย่างน้อย 1 ร่อง ทั้ง 12 ราย

ระยะที่ 4 ระยะประเมินและสรุปผลการดำเนินงาน ใช้เวลา 3 เดือน

(กรกฎาคม 2549 – กันยายน 2550)

เป็นระยะที่ประเมินและสรุปผลการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูก ผักปลอดภัยจากสารพิษ โดยมีตัวชี้วัดคือ เกษตรกรปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษอย่างน้อย 1 ร่อง ทั้ง 12 ราย

8. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัย จากสารพิษโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา โดยข้อมูลส่วนใหญ่ได้มาจากการสำรวจ การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่ม การทำกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่และการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ กรณีศึกษา บ้านหนองกางเขน ตำบลบางแม่นาง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ผลการวิจัยแบ่งการนำเสนอ ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. บริบททั่วไปของบ้านหนองกางเขน
2. ผลการใช้อยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

1. บริบททั่วไปของบ้านหนองกางเขน

เส้นทางการเดินทางไปบ้านหนองกางเขน

การเดินทางเข้าบ้านหนองกางเขน เริ่มจากถนนดลิ่งชัน- สุพรรณบุรี ตรงไปจนกระทั่งถึงจุดสังเกตที่สามารถสังเกตได้ชัดเจน คือ ห้างสรรพสินค้าคาร์ฟู สาขาบางใหญ่ จากห้างสรรพสินค้านี้ตรงไปประมาณ 100 เมตร เลี้ยวซ้ายเข้าถนนเลียบคลอง ตรงไปประมาณ 5 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายทางไปองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อถึงทางแยกเลี้ยวขวาอีกครั้ง ตรงไปประมาณ 1 กิโลเมตร ถึงที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน

สภาพทั่วไป

บ้านหนองกางเขน ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลบางแม่นาง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี มีพื้นที่ทั้งหมด 1,482 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตร 950 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มในหมู่บ้านมีพื้นที่ลุ่มเป็นหนองน้ำซึ่งเป็นที่สาธารณะ บริเวณหนองน้ำนี้ มีสัตว์น้ำชุกชุม ทำให้มีนกต่าง ๆ มาหากินบริเวณนี้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งนกยางเขน ทำให้ชาวบ้านเรียกพื้นที่นี้ว่า “บ้านหนองกางเขน” ปัจจุบันหนองน้ำแห่งนี้ยังคงมีอยู่ แต่ที่ผู้วิจัยสังเกตดูแล้วพบว่าหนองน้ำนี้ มีลักษณะดินเงินไม่มีความอุดมสมบูรณ์เหมือนที่ชาวบ้านได้บอกไว้ในเบื้องต้น อาณาเขตของบ้านหนองกางเขน ทิศเหนือติดต่อกับหมู่ที่ 10 ตำบลบางแม่นาง ทิศตะวันออกติดต่อกับหมู่ที่ 5 ตำบลเสาธงหิน ทิศตะวันตกติดต่อกับหมู่ที่ 9 ตำบลบางแม่นาง ทิศใต้ ติดต่อกับ หมู่ที่ 5 หมู่ที่ 6 ตำบลบางแม่นาง ดังแสดงในภาพที่ 1

ผู้วิจัยสำรวจพื้นที่โดยรับความร่วมมือจากผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้นำในการสำรวจรอบ ๆ หมู่บ้าน จากการสำรวจพื้นที่โดยภาพรวมทั่วไป ทำให้พบว่าพื้นที่บ้านหนองกางเขนแต่เดิมนั้น ชาวบ้านมีวิถีชีวิตแบบชนบทประกอบอาชีพปลูกผักเป็นหลัก บ้านหนองกางเขนยังมีสภาพเดิมของ หมู่บ้านที่ยังบ่งบอกความเป็นชนบทอยู่เป็นบางอย่างที่สังเกตได้ชัด คือ มีลำคลองสาธารณะซึ่ง ผู้ใหญ่บ้านบอกผู้วิจัยว่า แต่เดิมคลองนี้ชาวบ้านใช้เป็นเส้นทางคมนาคมสำหรับการลำเลียงผัก ออกจากหมู่บ้านออกสู่ตลาดกลางในกรุงเทพฯ แต่ปัจจุบันเมื่อการคมนาคมสะดวกขึ้นชาวบ้าน ใช้เส้นทางเดินรถในการลำเลียงผักออกสู่ตลาด แต่ยังคงใช้เส้นทางในคลองนี้สัญจรและประกอบ อาชีพค้าขาย

สภาพทั่วไปที่พบจะมีหมู่บ้านจัดสรรเข้ามาแทนที่พื้นที่การเกษตรอย่างมาก ลำคลอง ที่มีความอุดมสมบูรณ์ก็ตื้นเขิน ชาวบ้านขายที่ดินให้แก่นายทุนบ้านจัดสรรและไปประกอบอาชีพ อื่น บางรายย้ายครอบครัวไปอยู่ในพื้นที่อื่น ชาวบ้านที่เป็นคนพื้นถิ่นเดิมและประกอบอาชีพปลูก ผัก มีเหลือน้อย เนื่องจากมีความเจริญเข้ามาแทนที่ บ้านหนองกางเขนได้พัฒนาเป็นสังคมเมือง มากขึ้น มีสถานที่ราชการที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน เช่น สถานีตำรวจ องค์การบริหาร ส่วนตำบล สถานีอนามัย ผู้วิจัยพบว่าสถานีอนามัยแห่งนี้นอกจากในวันธรรมดาเป็นสถานที่ตรวจ สุขภาพให้คนในบ้านหนองกางเขนแล้ว ในวันหยุดยังเป็นสถานที่ที่ผู้ใหญ่บ้านนัดพบปะประชุม ลูกบ้านตามโอกาส

ภาพที่ 2 สถานีอนามัยบ้านหนองกางเขน

ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมกับองค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้ทราบถึงระบบการบริหารการจัดสรรว่ามีงบประมาณและนโยบายที่สนับสนุนประชาชนในหมู่บ้าน โดยมีเงื่อนไขในการขอรับเงินสนับสนุน ให้ประชาชนจัดตั้งกลุ่มและเขียนโครงการเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณรายจ่าย

จากการสำรวจสภาพโดยทั่วไปในบ้านหนองแกงเขน พบว่าพื้นที่ในการประกอบอาชีพเดิมของชาวบ้าน คือ การประกอบอาชีพการปลูกผัก แต่ด้วยเหตุที่สภาพของน้ำขาดความอุดมสมบูรณ์และความเจริญของหมู่บ้านจัดสรรเข้ามาแทนที่ ทำให้ชาวบ้านหันไปประกอบอาชีพอื่นเป็นส่วนใหญ่

ความสัมพันธ์ทางสังคม

ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในบ้านหนองแกงเขนมี 2 ลักษณะ ลักษณะแรกมีความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติ และความเป็นเพื่อน เชื่อมโยงให้เป็นสังคมที่มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เมื่อผู้ใหญ่บ้านขอความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การขุดลอกคลอง การทำโครงการประปาหมู่บ้าน ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี ลักษณะที่สองเป็นผู้ที่อพยพมาจากที่อื่นมาซื้อบ้านจัดสรร ซึ่งมีใช้คนพื้นที่เดิมจะเป็นลักษณะวิถีชีวิตแบบคนเมืองไม่ค่อยให้ความร่วมมือกันมากนัก มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ แต่อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติและความเป็นเพื่อนยังมีความเข้มข้นอยู่ ผู้นำของหมู่บ้านได้จัดตั้งกลุ่มในการบริหารการปกครองหมู่บ้าน ซึ่งมีกลุ่มต่าง ๆ หลายกลุ่ม ดังนี้

1. ศูนย์สงเคราะห์ราษฎร เป็นกลุ่มสงเคราะห์ผู้สูงอายุ
2. กลุ่มอาชีพ รวมกลุ่มเพื่อสนับสนุนให้มีการประกอบอาชีพ
3. กลุ่มผู้ประสานพลังแผ่นดิน ดูแลความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน
4. กองทุนหมู่บ้าน เป็นลักษณะกองทุนให้กู้ยืมเงินกันภายในสมาชิกของหมู่บ้าน
5. คณะกรรมการพัฒนาสตรี เป็นกลุ่มที่ทำหน้าที่ประสานในการพัฒนาหมู่บ้าน
6. อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) ทำหน้าที่ช่วยกันพัฒนาสภาพแวดล้อมบ้านหนองแกงเขน
7. อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ดูแลเกี่ยวกับอัคคีภัยและสาธารณภัย
8. อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เป็นผู้ให้คำแนะนำ ดูแลสุขภาพอนามัยของประชาชน

ในหมู่บ้าน

จากข้อมูลความสัมพันธ์ทางสังคม จะเห็นได้ว่าการที่บ้านหนองแกงเขนจัดตั้งกลุ่มโดยที่ประชาชนให้ความร่วมมือกันทำให้เกิดกลุ่มต่าง ๆ ระบบการบริหารจัดการในบ้านหนองแกงเขนที่ยังคงมีความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติ สามารถดูแลกันเองภายในหมู่บ้านได้ นับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บ้านหนองแกงเขนมีความเข้มแข็ง

ประชากรบ้านหนองกางเขน

จากข้อมูลขององค์การบริหารส่วนตำบล พบว่าบ้านหนองกางเขนมีครัวเรือนทั้งหมด 335 ครัวเรือน มีจำนวนประชากรของหมู่บ้านทั้งหมด 1,038 คน แยกเป็นชาย จำนวน 457 คน หญิง จำนวน 581 คน

การประกอบอาชีพ

ประชากรในบ้านหนองกางเขนประกอบอาชีพหลากหลาย เช่น รับจ้างทั่วไป พนักงานขาย ที่ห้างสรรพสินค้า คณงาน ค้าขาย ทำการเกษตร ผู้วิจัยสังเกตพบว่าคนพื้นถิ่นในบ้านหนองกางเขน ยังคงประกอบอาชีพหลักคือการปลูกผัก

วิธีการปลูกผักเริ่มจากแต่ละแปลงจะทำการขกร่องขึ้น ก่อนหว่านเมล็ดพันธุ์ต้องจ้างคนพินหน้าดินและใช้ฟางข้าวคลุมเพื่อเตรียมหน้าดิน แล้วจึงหว่านเมล็ดพันธุ์ผัก ผักที่ปลูกมีหลายชนิด เช่น ผักกาดหอม ผักคะน้า ผักกวางตุ้ง พริก ตั้งโอ๋ เกษตรกรได้อธิบายวิธีการใส่ปุ๋ยเคมีว่าเมื่อถึงระยะที่ต้องบำรุงจะใช้ปุ๋ยเคมีบำรุงดอกและใบ เพื่อให้ผักมีความสวยงาม เจริญเติบโตเร็ว การปราบศัตรูพืช เช่น หนอนใยผัก เกษตรกรใช้วิธีการพ่นยาฆ่าแมลง วันละ 2 ครั้ง คือ พ่นยาในตอนเช้าและตอนเย็น การเก็บผลผลิตจะไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำตามฉลากยาฆ่าแมลงที่กำหนดไว้ เกษตรกรกล่าวถึงการใช้สารเคมีในดอนหนึ่งว่า

“.....ใส่ปุ๋ยเพื่อให้ผักสวย ออกดอกเร็ว....”

“...พอมแมลงลง ต้องรีบฉีด จะฉีดแค่เช้ามีด นอนไม่หลับแล้ว ดีสอง ดีสาม

ลูกมาดู. ...ลงทุนเยอะ...ถ้าไม่ตายก็ฉีดซ้ำอีก...”

จากคำกล่าวของเกษตรกรผู้ปลูกผัก แสดงให้เห็นว่าการปลูกผักของเกษตรกรทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มปลูกจนถึงระยะเก็บผลผลิตนั้น เกษตรกรใช้สารเคมีในปริมาณที่สูง

พฤติกรรมการใช้ยาฆ่าแมลงของเกษตรกรนั้น เกษตรกรปฏิบัติตามความเคยชินเก่า ๆ เกษตรกรให้เหตุผลว่า แปลงใดที่ตนเองกินก็ไม่ฉีดยาฆ่าแมลง เกษตรกรผู้ปลูกผักคะน้าและกวางตุ้งกล่าวต่อผู้วิจัยว่า

“.....แปลงไหนกิน ก็ไม่ฉีด.....”

“...รู้ว่าใช้ยาฆ่าแมลงมาก แต่ถ้าไม่ฉีด หนอนมันกินหมด กินเดียวหมด...”

“...ฉีดแล้วก็ได้วันระยะนาน มีคนมาซื้อก็ขาย...”

จากคำกล่าวของเกษตรกร แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรขาดความรับผิดชอบต่อผู้บริโภค ขาดความรู้ที่แท้จริงในการใช้สารเคมี

จะเห็นได้ว่า แม้ว่าบ้านหนองทางเขนได้ถูกโอบล้อมด้วยบ้านจัดสรร พื้นที่ในการปลูกผักลดน้อยลง แต่อย่างไรก็ตามคนในพื้นที่เดิมบางส่วนยังคงประกอบอาชีพปลูกผักเป็นหลัก วิธีการปลูกผักของเกษตรกรใช้สารเคมีที่มีปริมาณสูงและเป็นอันตรายต่อผู้บริโภค ขาดความรับผิดชอบต่อผู้บริโภค ขาดความรู้ที่แท้จริงในการใช้สารเคมี

2. การใช้ยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

จากกรอบแนวคิดยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ผู้วิจัยอธิบายการใช้ยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยแบ่งการนำเสนอ ดังนี้

2.1 ผลของการวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนา

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนา ได้จัดประชุมกลุ่มและสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาการปลูกผักที่ปฏิบัติ โดยผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 12 ราย ดังนี้

1. นางสาวเพ็ญจันทร์	คล้ายสำเนียง	ปลูกผักคะน้า ผักกวางตุ้ง
2. นางมาลี	ดีจำ	ปลูกผักกวางตุ้ง
3. นางสาวมาลี	พร้อมสุข	ปลูกผักหวาน ผักกาดหอม
4. นางนวลน้อย	ศรีสนาน	ปลูกถั่วพู
5. นายอำพล	ศรีคนก	ปลูกผักบุ้ง มะเขือเปาะ มะเขือพวง
6. นางวัฒนา	ปานกัน	ปลูกพริก กระเพรา โหระพา กวางตุ้ง
7. นายเชิด	กันนัม	ปลูกผักกวางตุ้งดอก
8. นางละมัย	คล้ายสำเนียง	ปลูกผักคะน้า ผักหวาน
9. นายสุธีร์	ศรีสนาน	ปลูกคะน้า ถั่วฝักยาว
10. นางสาวสายสุนันท์	สุขอิน	ปลูกพริกเหลือง
11. นางสาวสุนีย์	คล้ายสำเนียง	ปลูกพริก
12. นางมณี	สังกัลดทอง	ปลูกผักคะน้า ผักชี

ในการประชุมกลุ่ม และสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้พบข้อมูลต่างๆ ดังนี้ ประชาชนมีอาชีพปลูกผัก และจะปลูกผักต่างชนิดกัน ปริมาณพื้นที่ที่ปลูก ปุ๋ยเคมีที่ใช้และสารฆ่าแมลงที่ใช้มีความแตกต่างกัน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงชนิดของผักและการใช้สารเคมีของเกษตรกร

รายชื่อเกษตรกร	พืชที่ปลูก	ปริมาณพื้นที่	ปุ๋ยเคมีที่ใช้	ชนิดของสารฆ่าแมลงและปริมาณที่ใช้
1. นางสาวเพ็ญจันทร์ คล้ายสำเนียง	ผักคะน้า ผักกวางตุ้ง	12 ไร่	ใช้ปุ๋ยเคมี 16-16-16	ซีรีคอลล ปริมาณที่ใช้ สารฆ่าแมลง 30 ซีซี ผสมกับน้ำ 20 ลิตร ใน 1 สัปดาห์ จะฉีดสารฆ่าแมลง 3 ครั้ง
2. นางมาลี คีชา	ผักกวางตุ้ง	1 งาน	ใช้ปุ๋ยเคมี 25-77	มาลาไทออน ปริมาณที่ใช้ สารฆ่าแมลง 40 ซีซี ผสมกับน้ำ 20 ลิตร ใน 1 สัปดาห์ จะฉีดสารฆ่าแมลง 2 ครั้ง ถ้าเจอหมัดกระโดด จะใช้สารเคมีซิลิโคน
3. นางสาวมาลี พร้อมสุข	ผักหวาน ผักกาดหอม	8 ไร่	สูตรเสมอ	ไม่ค่อยได้ฉีด ถ้ามีหนอน จะใช้ยาฆ่าแมลงเซฟวิน
4. นางนวลน้อย ศรีสนาน	ถั่วพู ฝรั่ง	3 ไร่	สูตรเสมอ	ซีรีคอลล ฉีดเข้า-เย็น
5. นายอำพล ศรีกนก	มะเขือ ผักบุ้ง	7 ไร่	สูตรเสมอ เรือใบไวกิ่ง	อะบาเมซิ่น ฉีดเข้า-เย็น
6. นางวัฒนา ปานกัน	พริกเหลือง โหระพา กวางตุ้ง	3 ไร่ (เช่า)	ปุ๋ยเคมี ตอนมีผัก ใช้ 8-24 เร่งให้งาม ใช้ 25-77	โมบีล ฉีดเข้า-เย็น
7. นายเชิด กันนัม	ผักกวางตุ้ง	2 ไร่	สูตรเสมอ	ซีรีคอลล ฉีดเข้า-เย็น

ตารางที่ 1 แสดงชนิดของผักและการใช้สารเคมีของเกษตรกร (ต่อ)

รายชื่อเกษตรกร	พืชที่ปลูก	ปริมาณพื้นที่	ปุ๋ยเคมีที่ใช้	ชนิดของสารฆ่าแมลงและปริมาณที่ใช้
8. นางละมัย คล้ายสำเนียง	ผักคะน้า ผักหวาน	3 ไร่	สูตรเสมอ	ซีรีคอล ฉีดเข้า-เย็น
9. นายสุธีร์ ศรีสนาน	ผักคะน้า ถั่วฝักยาว	6 ไร่	สูตรเสมอ	ซีรีคอล ฉีดเข้า-เย็น
10. นางสุนันท์ สุขอิน	พริกขี้หนู พริกขี้ฟ้า	5 ไร่	ปุ๋ยสูตร 16-16-16	เซฟวิน ผสมน้ำ 2 ช้อน ต่อน้ำ 20 ลิตร 15 วัน เก็บพริก 1 ครั้ง
11. นางสาวสายสุนีย์ คล้ายสำเนียง	พริก (ปลูกแซม)	3 ไร่	สูตรเสมอ	อาบา ผสมน้ำ 10 ลิตร ต่อ 1 ช้อน
12. นางมณี สังเกตทอง	ผักคะน้า ผักชี	1 ไร่	ปุ๋ยเคมี สูตร 35-5 ใส่ตอนผัก ขึ้นแล้ว	ใช้สารฆ่าแมลงซีรีคอล

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรที่ปลูกผักแต่ละรายมีปริมาณของการใช้สารเคมีฆ่าแมลงสูงมาก ดังเช่น รายของนางวัฒนา ปลูกผักกวางตุ้ง ใช้สารเคมีปริมาณสูงกว่ารายอื่น แต่ถ้าพิจารณาในภาพรวมจะเห็นว่า ทุกรายใช้สารเคมีในปริมาณสูง

ในด้านเหตุผลของการใช้สารเคมีและการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ เกษตรกรแต่ละรายให้เหตุผลการใช้สารเคมีที่แตกต่างกัน ดังนี้

- นางสาวเพียงจันทร์ ให้เหตุผลว่า การปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษผักไม่สวย ไม่มั่นใจในตลาดไม่ทราบวิธีการปราบศัตรูพืชโดยใช้สารธรรมชาติ
- นางสาวมาลี ให้เหตุผลว่า ไม่ค่อยได้ใช้บ่อยนัก นาน ๆ ครั้งจึงจะใช้
- นางนวลน้อย ให้เหตุผลว่า ใช้เวลาแมลงลงมาทำลายผัก
- นายอำพล ให้เหตุผลว่าสารฆ่าแมลงได้ผลรวดเร็วผักสวยงาม มีความเชื่อว่าปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษมีตลาดไม่แน่นอน

นางมาลี	ให้เหตุผลว่ามีพ่อค้าประจำรับซื้อผักอยู่แล้ว พ่อค้าที่มารับซื้อให้ราคาผักที่ใช้สารเคมีและปลอดภัยจากสารพิษราคาไม่แตกต่างกัน แม้ว่าจะเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากในการซื้อสารเคมีแต่ใช้แล้วทำให้ผักสวย ขายได้
นางวัฒนา	ให้เหตุผลว่า เพื่อเร่งผลผลิต ขายได้ราคา ไม่มีคนช่วย ไม่เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษจากหน่วยงานของรัฐ
นางละมัย	ให้เหตุผลว่า ให้ผักสวยงาม
นางสุนันท์	ให้เหตุผลว่า สะดวก ใช้ง่าย ขายได้ราคา
นางสายสุนีย์	ให้เหตุผลว่า ให้ผักสวยงาม
นางมณี	ให้เหตุผลว่า ใช้นาน้อย สะดวก ไม่ทราบวิธีการปราบศัตรูพืชโดยใช้สารธรรมชาติ

จากเหตุผลการใช้สารเคมีของเกษตรกรข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรต้องการให้ผักมีความสวยงามเพื่อขายให้ได้ราคา เกษตรกรมีความเชื่อว่าสารเคมีฆ่าแมลงใช้ง่าย สะดวก รวดเร็ว สรุปเหตุผลของการใช้สารเคมี ได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงเหตุผลของเกษตรกรเกี่ยวกับการใช้สารเคมีในการปลูกผัก

แหล่งข้อมูล	เหตุผลของการใช้สารเคมี
การสนทนากลุ่ม	- ผลผลิตมีความสวยงาม ขายได้ราคา - มีตลาดรองรับที่แน่นอน - ไม่รู้จักตลาดผักปลอดภัยจากสารพิษ - สะดวก ใช้ง่าย ได้ผลเร็ว
การสัมภาษณ์	- ไม่มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการปราบศัตรูพืชโดยใช้สารชีวภาพ - ความเคยชินที่ใช้อยู่มาแต่ดั้งเดิม - ไม่เคยรับรู้หรือได้ยินเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ - รู้ว่าสารเคมีมีราคาแพงขึ้น แต่ไม่รู้ว่ามีวิธีการอื่นที่จะหลีกเลี่ยงหรือลดการใช้สารเคมีลงได้ - ไม่เคยได้รับการอบรมด้านการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

จากข้อมูลในตารางที่ 2 สามารถวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนาได้ว่าเกษตรกรขาดความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับวิธีการปราบศัตรูพืชโดยใช้สารชีวภาพ เกษตรกรใช้สารเคมีมากในการปลูกผัก เกษตรกรไม่ทราบช่องทางการตลาดผักปลอดภัยจากสารพิษ ไม่มั่นใจในตลาดผักปลอดภัยจากสารพิษ เกษตรกรบางรายเคยได้รับการชักชวนการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ แต่ไม่ทราบรายละเอียด เกษตรกรขาดการส่งเสริมเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ เกษตรกรต้องการเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่ใช้สารเคมี เกี่ยวกับด้านสุขภาพและการคำนึงถึงผู้บริโภคของเกษตรกรบางราย เช่น

นางสาวเพ็ญจันทร์ บอกว่า

“...เป็นผื่น คันตามแขนขา...เหมือนเป็นลมพิษ แต่ไม่หายสักทีเลยไปหาหมอ...”

นางมาลี บอกว่า

“...หลังจากใช้ยามาเมลงแล้ว จะมีน้ ะ หิว ...สักพักจะดีขึ้น...คิดว่าไม่เป็นอะไร...”

“...ถ้าฉันปลูกกินเอง ฉันก็ไม่คิด...แปลงที่ปลูกขาย จำเป็นต้องคิด...”

จากคำกล่าวของเกษตรกร แสดงให้เห็นว่าการใช้สารเคมีมีผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกร และเกษตรกรทราบว่า การมีสารพิษตกค้างในผักเป็นอันตราย เกษตรกรจึงแยกแปลงผักที่กินกับขาย แปลงผักที่ปลูกไว้ทานเองจะไม่ค่อยฉีดสารเคมี แต่แปลงที่ปลูกเพื่อขายจะฉีดสารเคมีมากกว่า และการเว้นระยะเก็บจะไม่ค่อยเว้นระยะนาน แสดงให้เห็นถึงการขาดความรับผิดชอบต่อผู้บริโภค

จากเหตุผลการใช้สารเคมีของเกษตรกรผู้ปลูกผัก สามารถวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนาได้ว่า

1. เกษตรกรขาดความรู้ที่แท้จริงด้านการใช้สารเคมี
2. เกษตรกรขาดการส่งเสริมจากภาครัฐ
3. เกษตรกรขาดความรู้ทางการตลาด
4. เกษตรกรขาดความรับผิดชอบต่อผู้บริโภค

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนา แบ่งเป็นปัญหาทุกข์ร้อน ปัญหาปัจจัยและปัญหาสืบเนื่อง ดังนี้

1. ปัญหาทุกข์ร้อน ได้แก่ มีการใช้สารเคมีในปริมาณสูง ทำให้เกิดสารพิษตกค้างในผัก เกษตรกรขาดความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับการใช้สารเคมี ปุ๋ยเคมีมีราคาแพง
2. ปัญหาปัจจัย ได้แก่ สารเคมีใช้ง่าย สะดวก ผลผลิตมีความสวยงาม ต้องการเพิ่มปริมาณผลผลิต
3. ปัญหาสืบเนื่อง ได้แก่ เกิดสารพิษตกค้างในผัก เสียเงินซื้อสารเคมีเป็นจำนวนมาก สภาพแวดล้อมถูกทำลาย และทำลายสุขภาพของเกษตรกร

2.2 ผลการระบุปัญหาเป้า

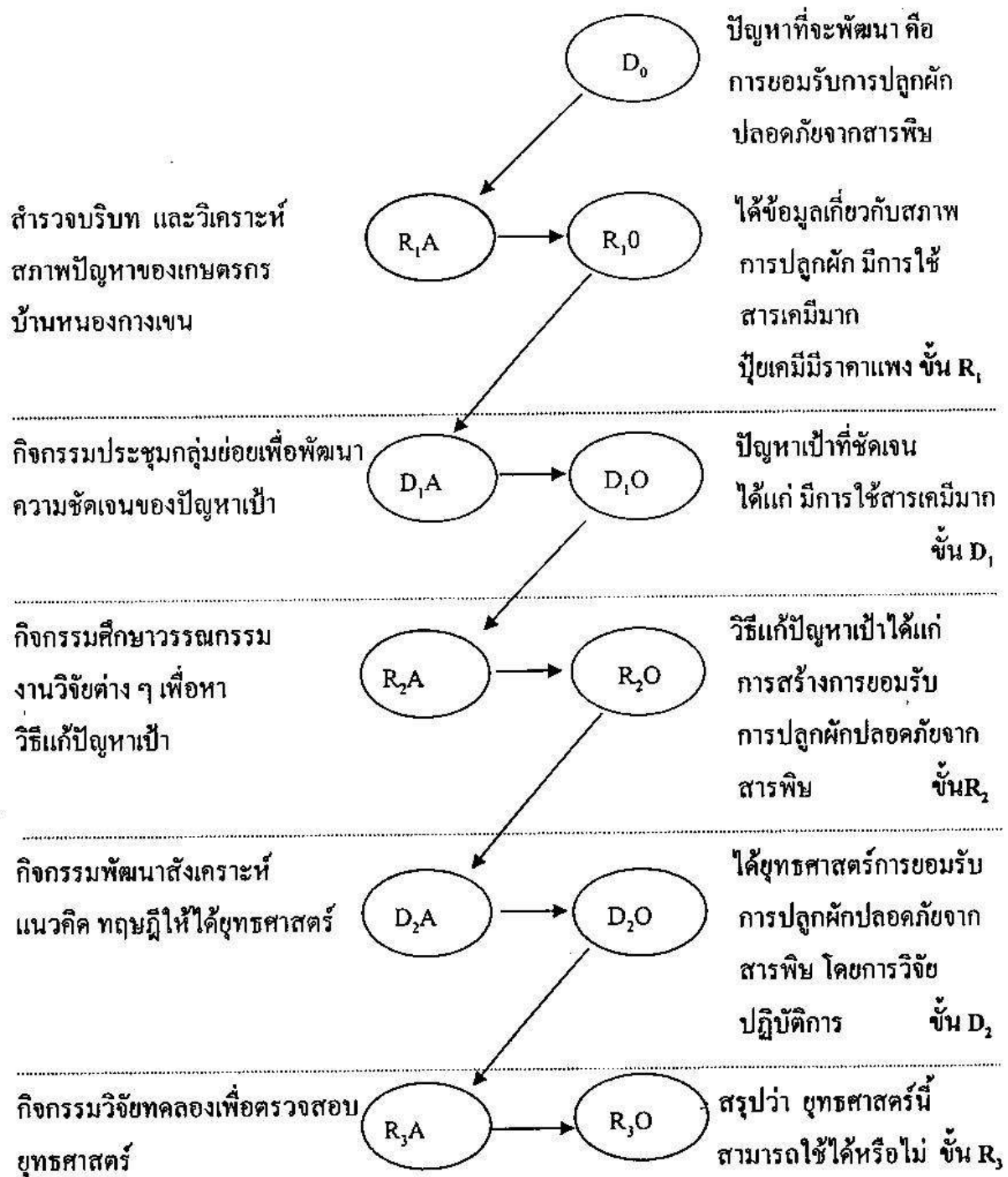
จากการวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนา คือ การขาดความรู้ที่แท้จริง การขาดการส่งเสริมจากภาครัฐ การขาดความรู้ทางด้านการตลาดและการขาดความรับผิดชอบต่อผู้บริโภค สามารถแยกปัญหา ได้ดังนี้

1. เกษตรกรทุกรายใช้สารเคมีในการทำให้ผักสวยงาม เร่งผลผลิตและกำจัดศัตรูพืช
2. เกษตรกรต้องการลดต้นทุนการผลิตในการซื้อสารเคมี
3. เกษตรกรมั่นใจว่าสารฆ่าแมลงสามารถกำจัดศัตรูพืชได้ผลดีและรวดเร็ว

จากการวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนาต่าง ๆ ทำให้ระบุปัญหาเป้าได้ว่าเกษตรกรมีการใช้สารเคมีมาก ผลการระบุปัญหาเป้า ทำให้เกิดแนวทางแก้ไขปัญหาทุกข์ร้อน จึงกำหนดเป้าหมายของยุทธศาสตร์ คือ เกษตรกรยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

2.3 ผลของการใช้ยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การสร้างยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษนั้น ผู้วิจัยใช้หลักวิชาเทคนิคการวิจัยและพัฒนาที่เรียกว่า R & D เป็นกระบวนการแก้ปัญหา โดยทำการวิจัยและพัฒนาควบคู่กันไป แสดงดังแผนภูมิที่ 5

แผนภูมิที่ 5 แสดงขั้นตอนการสร้างยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

ปัญหาที่ต้องการพัฒนา คือ การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษของเกษตรกร ผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนการสร้างยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ และได้นำไปปฏิบัติตามขั้นตอนของกระบวนการวิจัยและพัฒนา ดังนี้

1. ขั้น R_1 ขั้นนี้แบ่งเป็น 2 ขั้น คือ ขั้น R_{1A} และ ขั้น R_{1O}

R_{1A} คือขั้นกิจกรรมสำรวจบริบท และวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนา

ผู้วิจัยได้นัดหมายกับผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองแกงเขน เพื่อสำรวจพื้นที่และสัมภาษณ์ชาวบ้าน พบว่าพื้นที่บ้านหนองแกงเขนบางส่วนมีนายทุนมาก่อสร้างเป็นหมู่บ้านจัดสรรหลายหมู่บ้าน มีการขยายพื้นที่เป็นบ้านจัดสรรอีกมากมาย ดังภาพที่ 3 และภาพที่ 4 ความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวบ้านบ้านหนองแกงเขนมี 2 ลักษณะ คือ ความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติและความสัมพันธ์แบบสังคมเมือง ชาวบ้านได้ร่วมมือจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มผู้ประสานพลังแผ่นดิน กลุ่มอาชีพ ศูนย์ส่งเสริมรายครัว คณะกรรมการพัฒนาสตรีอาสาพัฒนาชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข และอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน การจัดตั้งกลุ่มต่างๆ มีระบบการบริหารจัดการหมู่บ้านสามารถดูแลตนเองภายในหมู่บ้านได้ เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของประชาชนใน บ้านหนองแกงเขน

ภาพที่ 3 ภาพที่กั้นรั้วแสดงบริเวณที่จะเริ่มลงมือก่อสร้างบ้านจัดสรร

ภาพที่ 4 สภาพของบ้านจัดสรรที่เข้ามาในบ้านหนองกางเขน

หลังจากออกสำรวจพื้นที่แล้ว ผู้วิจัยนัดหมายให้ผู้ใหญ่บ้านนำลูกบ้านที่เป็นเกษตรกรที่มีอาชีพปลูกผักเพื่อประชุมกลุ่มอีกครั้งหนึ่ง

จากการสนทนาซักถามเกษตรกร ผู้วิจัยพบว่าเกษตรกรบางรายก็เคยชินกับวิธีการปลูกผักแบบเดิม ๆ ที่เคยปฏิบัติมา บางรายก็มีอาการแพ้จากสารเคมีที่ใช้ บางรายก็ไม่ค่อยคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม ดังกล่าว

“...ถ้าแมลงลง ก็ใช้ยาฆ่าแมลงฉีดยา ก็พ่นยาอะ กัดมันไม่ตาย...”

“...การเว้นระยะการเก็บ ก็เว้นบ้างไม่เว้นบ้าง แล้วแต่ว่าต้องการเก็บเร่งด่วนหรือไม่...”

“...ก็เคยป่วยเหมือนกัน มันจะแพ้เป็นผื่นคัน ก็ไปหาหมอ...”

“...เวลาพ่นยา ก็ใส่เสื้อแขนยาว แต่ไม่มีอะไรปิดจมูกหรอก ฉันรำคาญ...”

“...เวลาใช้ ก็ถามจากคนขายว่าใช้อย่างไร ก็มาผสมตามที่เขาบอก ไม่ค่อยได้อ่านหรอก...”

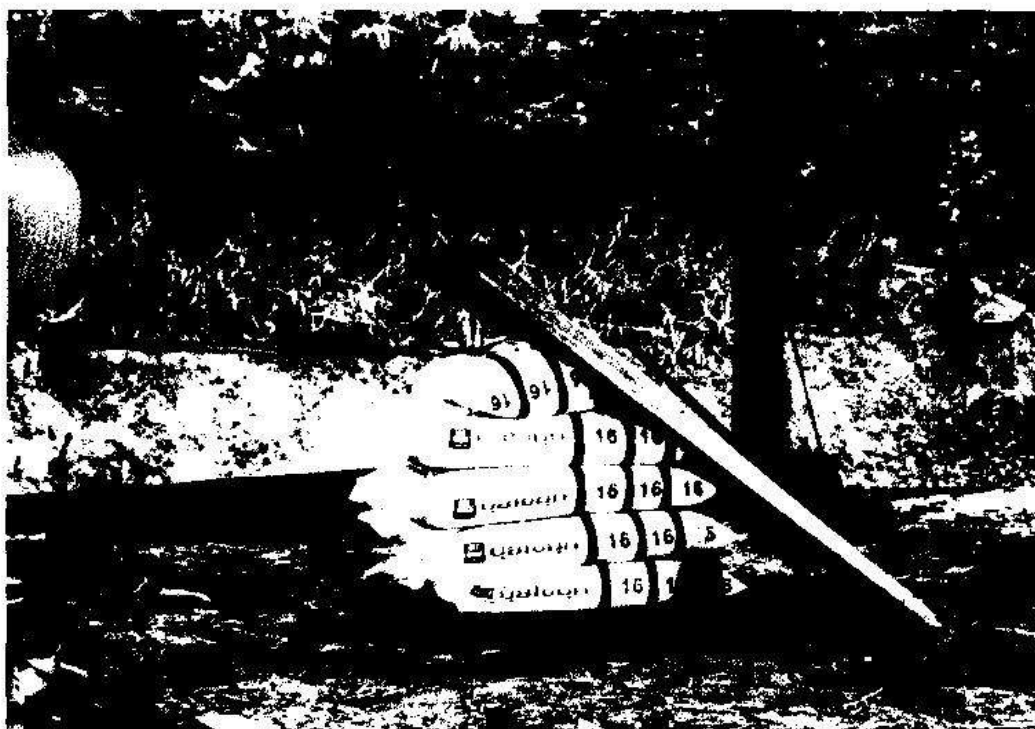
“...ซื้อปุ๋ยเคมีใช้ มันสะดวกดี...ซื้อครวละห้า หก ลูก...ใช้เยอะ...”

“...ถ้าไม่ใช้ยาฆ่าแมลง แล้วจะให้ใช้อะไรล่ะที่มันได้ผล...”

“...ทำอาชีพปลูกผัก แต่ไม่ไหว ตอนนี้ปุ๋ยแพงเหลือเกิน ตกถูกละหลายร้อย
แพงกว่าเดิมเยอะ..”

“...ไม่ใช่ไม่ได้ ลงทุนไปเยอะแล้ว...”

ในการสำรวจพื้นที่ จากการพูดคุยกับเกษตรกร ผู้วิจัยพบว่าบางบ้านซื้อปุ๋ยเคมีสำรองไว้
ในบ้านเป็นจำนวนมาก ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ปุ๋ยเคมีที่เกษตรกรสำรองไว้

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนา แบ่งเป็นปัญหาทุกขั้วร้อนได้แก่ มีการใช้สารเคมีใน
ปริมาณสูง ทำให้เกิดสารพิษตกค้างในผัก เกษตรกรขาดความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับการใช้สารเคมี
ปุ๋ยเคมีมีราคาแพง ปัญหาปัจจัย ได้แก่ สารเคมีใช้ง่าย สะดวก ผลผลิตมีความสวยงาม ต้องการเพิ่ม
ปริมาณผลผลิตและปัญหาสืบเนื่อง ได้แก่ เกิดสารพิษตกค้างในผัก เสียเงินซื้อสารเคมีเป็นจำนวน
มาก สภาพแวดล้อมถูกทำลาย

R₁O คือ ขั้นได้สภาพปัญหา

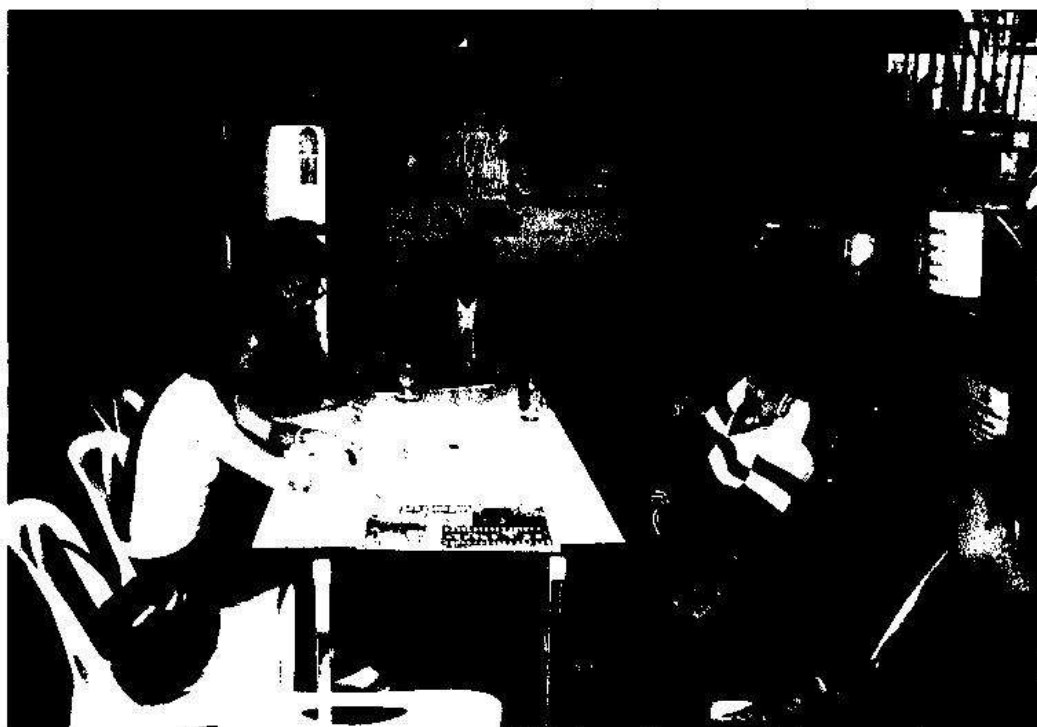
ผู้วิจัยได้สภาพปัญหาเกี่ยวกับการใช้สารเคมีของเกษตรกร คือ

1. เกษตรกรขาดความเข้าใจในการใช้สารเคมีที่ถูกต้อง
2. เกษตรกรไม่สนใจว่าจะมีผลกระทบอะไรจะเกิดขึ้นบ้าง
3. เกษตรกรชอบความสะดวก รวดเร็ว
4. เกษตรกรไม่ทราบอันตรายของสารเคมีที่ตกค้างในร่างกาย
5. เกษตรกรเก็บผลผลิตเร็ว ก่อนถึงระยะปลอดภัย
6. เกษตรกรขาดความรู้รับผิดชอบต่อผู้บริโภค
7. เกษตรกรเกรงผักที่ปลูกจะไม่สวย ขายไม่ได้ราคา
8. เกษตรกรมีพฤติกรรมการใช้สารเคมีที่เคยชิน

2. ขั้น D₁ ขั้นนี้ แบ่งเป็น 2 ขั้น คือ ขั้น D₁A และ ขั้น D₁O

D₁A คือ ขั้นกิจกรรมพัฒนาความชัดเจนของปัญหาเป้า

ผู้วิจัยประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านนัดหมายการประชุมกลุ่มย่อยกับเกษตรกร เพื่อพัฒนาความชัดเจนของปัญหาเป้า การประชุมกลุ่มย่อยที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ดังแสดงในภาพที่ 6

ภาพที่ 6 ผู้วิจัยประชุมกลุ่มย่อย

ในการประชุมกลุ่มย่อยที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ผู้วิจัยตั้งคำถามเกี่ยวกับวิธีการปลูกผัก การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้สารฆ่าแมลง เกษตรกรแสดงความคิดเห็นหลายราย ดังเช่น

“...ใช้แล้วผักสวย...”

“...ถ้าเราใช้ยามาแมลงพ่น ก็มั่นใจได้ว่าแมลงตายแน่...”

“...ปุ๋ยเคมีมีราคาแพง ตอนนี้ซื้อถูกหลายร้อย...”

“...ก็ฉีดยามาแมลงเยอะเหมือนกัน ใช้ซีรีคอล อาทิตย์หนึ่ง ฉีด 3 ครั้ง แต่ถ้าแมลงลงเยอะก็ฉีดบ่อยกว่านี้...”

“...ปลูกผักกางดุ้งอยู่ ...ใช้มาลาไทออนพ่น อาทิตย์หนึ่งก็พ่น 2 ถึง 3 ครั้ง...”

จากการประชุมกลุ่มย่อยที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ผู้วิจัยได้ข้อมูลว่า ในการปลูกผักของเกษตรกร การใช้สารเคมีมีปริมาณสูง

D₁O คือ ชั้นได้ปัญหาเป้าที่ชัดเจน

จากการจัดกิจกรรมประชุมกลุ่มย่อยเพื่อพัฒนาความชัดเจนของปัญหาเป้า ในชั้น D₁A ผู้วิจัยได้ปัญหาเป้าที่ชัดเจน คือ ปัญหาเกี่ยวกับการใช้สารเคมีมากในการปลูกผัก

3. ชั้น R₂ ชั้นนี้แบ่งเป็น 2 ชั้น คือ ชั้น R₂A และ ชั้น R₂O

R₂A คือชั้นกิจกรรมศึกษาวรรณกรรม งานวิจัยต่าง ๆ เพื่อหาวิธีแก้ปัญหาเป้า

เมื่อผู้วิจัยได้ปัญหาเป้าที่ชัดเจนแล้วคือ การใช้สารเคมีมากในการปลูกผัก ขั้นต่อไป คือ ผู้วิจัยไปค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเกิดทัศนคติ แรงจูงใจ การฝึกอบรม กระบวนการยอมรับและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ขอคำแนะนำกับคุณไพฑูรย์ พูนสวัสดิ์ ซึ่งเป็นนักวิชาการ กรมวิชาการเกษตร ซึ่งให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ คุณไพฑูรย์ พูนสวัสดิ์ กล่าวว่า

“...การให้เกษตรกรเลิกการใช้สารเคมีเลย อาจทำได้ยาก ต้องค่อย ๆ เป็น

ค่อย ๆ ไป อย่างน้อยให้เขาลดการใช้สารเคมีลง แล้วในที่สุดเขาอาจจะเลิกการใช้สารเคมีลงได้ ต้องค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนความคิดเขา...”

ผู้วิจัยไปปรึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมการยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษของชาวบ้าน บ้านหนองกางเขน กับคุณทรงกลด รอดไม้ และคุณจุฑารัตน์ รัตนปัญญา ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน สำนักงานพัฒนาที่ดินบางใหญ่ ได้รับคำชี้แจงว่า ทางกรมพัฒนาที่ดินมีนโยบายให้

ชาวบ้านลด ละ เลิก การใช้สารเคมีเช่นเดียวกัน และกรมพัฒนาที่ดินมีสารที่ใช้ทดแทนสารเคมี คือ สาร พ.ค. 2 ซึ่งเป็นสารที่เป็นหัวใจในการผลิตปุ๋ยชีวภาพ

ภาพที่ 7 ผู้วิจัยปรึกษากับเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยชีวภาพ

จากการที่ได้ไปปรึกษากับเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน ผู้วิจัยมีความมั่นใจว่ามีความเป็นไปได้ที่จะเปลี่ยนแปลงแนวความคิดของเกษตรกร ให้ยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ซึ่งหน่วยงานของรัฐก็มีนโยบายสนับสนุนและมีสารอื่นทดแทนสารเคมีให้ชาวบ้านใช้อยู่แล้ว เช่น สาร พ.ค. 2 ซึ่งเป็นหัวใจในการผลิตปุ๋ยชีวภาพ

นอกจากนั้นแล้ว ผู้วิจัยยังได้ไปขอคำปรึกษาเกี่ยวกับวิธีการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ กับคุณสมเกียรติ เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอบางใหญ่ สำนักงานการเกษตรอำเภอบางใหญ่ ซึ่งได้ให้ความรู้และคำแนะนำว่ามีสารสมุนไพรทดแทนสารฆ่าแมลง ซึ่งปัจจุบันนี้ได้นักวิชาการทำการวิจัยและทดลองนำสมุนไพรมาใช้ทดแทนสารฆ่าแมลงได้

ภาพที่ 8 เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินให้คำแนะนำเกี่ยวกับสาร พ.ด. 2

ภาพที่ 9 เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอบางใหญ่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้สารสมุนไพรทดแทนสารฆ่าแมลง

R₂O คือ ขั้นได้วิธีแก้ปัญหาเป่า

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยต่าง ๆ ตลอดจนปรึกษาเจ้าหน้าที่การเกษตร สำนักงานเกษตรอำเภอและเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน สำนักงานพัฒนาที่ดินบางใหญ่ ในชั้น R₂A ผู้วิจัยได้ข้อความรู้ในการแก้ปัญหาการใช้สารเคมีในปริมาณสูงของเกษตรกรบ้านหนองกางเขน คือ การสร้างการยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

4. ขั้น D₂ ขั้นนี้แบ่งเป็น 2 ขั้น คือ ขั้น D₂A และ ขั้น D₂O

D₂A คือ ขั้นกิจกรรมพัฒนาสาระที่แนวคิด ทฤษฎีให้ได้ยุทธศาสตร์

เมื่อได้วิธีแก้ปัญหาเป่า คือ การสร้างการยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษแล้ว ในขั้นนี้ผู้วิจัยทบทวนแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ การฝึกอบรม การเกิดทัศนคติ ทฤษฎีการมีส่วนร่วม กระบวนการยอมรับ เพื่อสังเคราะห์ข้อความรู้ที่รวบรวมได้เป็นยุทธศาสตร์ ซึ่งยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้น คือยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

ยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษนั้น ประกอบด้วยแนวคิด ทฤษฎี ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีแรงจูงใจ ลาซาเคอร์นา กล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งผลสัมฤทธิ์ขั้นสุดท้ายจะเกิดจาก ปัจจัย 3 ประการ คือ ผลสัมฤทธิ์ในอดีต แรงจูงใจที่จะทำและความใส่ใจ

2. แนวคิดการฝึกอบรม การฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เข้ารับการอบรม เกิดความรู้ ความเข้าใจ ทัศนคติและความชำนาญในเรื่องเนื้อหาวิชาที่อบรม จนกระทั่งผู้เข้าอบรม เกิดการเรียนรู้ หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

3. แนวคิดการเกิดทัศนคติ ทัศนคติที่เกิดขึ้นในบุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้นเกิดจากการได้รับประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในด้านความรู้สึก อารมณ์ ทั้งในด้านบวกและ ด้านลบจะผสมผสานกัน และแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม

4. ทฤษฎีการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพต่อการพัฒนา คือการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจริง ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายมีการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่แยกการเรียนรู้ออกจากชีวิตจริง

5. การยอมรับ การที่บุคคลจะรับแนวความคิดใหม่ไปปฏิบัติ จะผ่านขั้นตอนที่สำคัญ 5 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นเริ่มรู้ หรือรับรู้ (Awareness) 2) ขั้นสู่ความสนใจ (Interest) 3) ขั้นไตร่ตรอง 4) ขั้นทดลองทำ (Trial) 5) ขั้นนำไปปฏิบัติหรือขั้นยอมรับ (Adoption) เป็นขั้นที่บุคคลตัดสินใจรับแนวความคิดใหม่ไปปฏิบัติ หลังจากที่ได้ทดลองปฏิบัติดูและทราบผลเป็นที่พอใจแล้ว

D₂O คือ ขั้นได้ยุทธศาสตร์

จากการพัฒนาสาระที่ข้อความรู้ให้ได้ยุทธศาสตร์ ในขั้น D₂A ผู้วิจัยได้สร้างยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ยุทธศาสตร์ที่สร้างมีรูปแบบดังนี้

1. สร้างการรับรู้ โดยการประชุมกลุ่ม เพื่อกระตุ้นให้เกษตรกรรู้หรือรับรู้ เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ
2. สร้างความสนใจ โดยการศึกษาดูงาน เพื่อโน้มน้าวให้เกษตรกรสนใจการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ
3. สร้างความรู้ โดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้เกษตรกรได้รับประสบการณ์ตรง เพื่อเปรียบเทียบผลดี ผลเสียของการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ
4. ทดลองปฏิบัติ เกษตรกรนำความรู้ที่ได้จากการอบรมเชิงปฏิบัติการไปทดลองปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษที่แปลงผักของตนเอง อย่างน้อย 1 ร่อง
5. เกษตรกรยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

5. ขั้น R₁ ขั้นนี้แบ่งเป็น 2 ขั้น คือ R₁A และ R₁O

ขั้น R₁A คือกิจกรรมทดลองใช้ยุทธศาสตร์

ผู้วิจัยได้สร้างยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ตามทฤษฎีการยอมรับของโรเจอร์และชูเมคเกอร์ รูปแบบของยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้นประกอบด้วย 5 ขั้น ดำเนินการทดลองใช้ยุทธศาสตร์ตามรูปแบบที่สร้างขึ้น ดังนี้

1. การสร้างการรับรู้

ในขั้นนี้ผู้วิจัยสร้างการรับรู้ให้เกษตรกรโดยจัดประชุมกลุ่ม เพื่อกระตุ้นให้เกษตรกรรู้หรือรับรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ดำเนินการสนทนากับกลุ่มเกษตรกรเกี่ยวกับเรื่องการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ จากการสนทนากับเกษตรกรทำให้ทราบความคิดเห็นของเกษตรกรว่า เกษตรกรบางรายเคยทราบเกี่ยวกับเรื่องการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ แต่ไม่มีรายละเอียด บางรายทราบแต่ไม่คิดจะเปลี่ยนวิธีการปลูกผัก บางรายไม่ทราบเลย บางรายไม่แน่ใจว่าการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษแล้วจะดี เช่น รายนางมาลี ตอบว่าทราบเรื่องการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษจากสื่อโทรทัศน์ วิทยุ และเคยไปอบรมด้วย แต่ไม่เคยทดลองปฏิบัติจริงว่ามีขั้นตอนในการปฏิบัติอย่างไร เกษตรกรรายที่ 2 นางสุนันท์ ตอบว่าถ้าไม่ได้ใช้สารเคมีเกรงผักจะไม่สวย และเกษตรกรรายที่ 3 นางละมัย ได้ถามว่าหากน้ำตาเลาะซื้อได้ที่ไหน

ดังนั้น จากการประชุมเกษตรกร ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้การปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ สามารถสรุปข้อมูลได้ ดัง ตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สรุปสาระสำคัญจากการสนทนา เกี่ยวกับการรับรู้การปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญที่สรุปได้จากข้อมูล
	การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ
การสนทนา	- ได้ยินเรื่องการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษจากทางโทรทัศน์ วิทยุ - ไม่ทราบแหล่งในการจัดซื้อวัสดุในการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ - เคยอบรมด้วย แต่ไม่เคยปฏิบัติจริง - เคยทราบข่าว แต่ไม่คิดจะเปลี่ยนรูปแบบการผลิต - ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

2. สร้างความสนใจ

ในขั้นนี้ผู้วิจัยได้จัดประชุมกลุ่มเกษตรกร เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและได้สอบถามผู้เข้าประชุมเกี่ยวกับการไปศึกษาดูงาน และการเชิญวิทยากรจากสำนักงานกรมพัฒนาที่ดินและสำนักงานเกษตรอำเภอบางใหญ่ ไปให้การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ เกษตรกรมีความคิดเห็นอย่างไร เกษตรกรร่วมแสดงความคิดเห็นและตอบคำถามอย่างหลากหลาย ดังเช่นเกษตรกรรายที่ 1 ตอบว่า ถ้ามีการจัดอบรมและทดลองปฏิบัติด้วยจะดี จะได้ว่าทำยากหรือทำง่าย เกษตรกรรายที่ 2 ตอบว่าเห็นด้วยกับการจัดให้ไปศึกษาดูงานและการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ เพราะต้องการลดค่าใช้จ่ายในการซื้อสารเคมี เกษตรกรรายที่ 3 แสดงความคิดเห็นว่าการใช้สารเคมีให้ผลรวดเร็วและผักสวย แต่ก็มีความสนใจในการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ถ้าการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษแล้ว ยังทำให้ผักยังสวย และเกษตรกรรายที่ 4 แสดงความคิดเห็นว่าเกษตรกรให้ความเชื่อถือต่อหมอдинประจำหมู่บ้านน้อย แต่จะให้ความเชื่อถือต่อเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐมากกว่า เช่น เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน เจ้าหน้าที่เกษตรและการไปศึกษาดูตัวอย่างของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ จะทำให้เกษตรกรมีความเชื่อมั่นมากขึ้น

จากการสอบถามเกษตรกรแต่ละราย ผู้วิจัยสังเกตได้ว่า เกษตรกรมีความสนใจและอยากทราบรายละเอียด บางรายประสงค์จะทดลองปฏิบัติ บางรายมีความคิดว่าการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษนั้นลดค่าใช้จ่ายได้ ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากการประชุมกลุ่ม ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 สรุปสาระสำคัญของข้อมูลเกี่ยวกับความสนใจการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญที่สรุปได้จากข้อมูล	
	ความสนใจเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ	ไม่แน่ใจเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ
การประชุมกลุ่ม	- เกษตรกรมีความต้องการศึกษาดูงาน - เกษตรกรมีความต้องการฝึกอบรมและทดลองทำด้วยตนเอง	- เกษตรกรไม่แน่ใจว่าผักจะสวยหรือไม่ - ไม่แน่ใจเกี่ยวกับความยุ่งยากในขั้นตอนการทำปุ๋ยชีวภาพ - ไม่แน่ใจในตลาดผักปลอดภัยจากสารพิษ

ผลจากการประชุมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น พบว่าเกษตรกรเริ่มมีความสนใจ ถ้าหากได้รับการกระตุ้นโดยการไปศึกษาดูงาน และได้รับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ จะทำให้เกษตรกรมีความมั่นใจมากขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยและเกษตรกรได้ไปศึกษาดูงานเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยมีจุดประสงค์คือ กระตุ้นให้เกษตรกรเกิดความสนใจเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษที่ศูนย์การเรียนรู้วัดมงคลชัยพัฒนา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ โดยคุณนงลักษณ์ ปันสาย เป็นวิทยากรบรรยายสรุปเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ของวัดมงคลชัยพัฒนา หลังจากนั้นวิทยากรนำชมแปลงเกษตรสาธิต ดังแสดงในภาพที่ 10 และภาพที่ 11

ภาพที่ 10 ผู้วิจัย และเกษตรกรรับฟังการบรรยายเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่

ภาพที่ 11 วิทยากรนำชมแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่

3. สร้างความรู้

หลังจากการศึกษาดูงานที่ศูนย์การเรียนรู้วัดมงคลชัยพัฒนา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี เกษตรกรเริ่มมีความสนใจ ผู้วิจัยจึงได้นัดหมายกับผู้ใหญ่บ้านให้นัดหมายเกษตรกรมาประชุมกลุ่ม เพื่ออบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การผลิตสารชีวภาพทดแทนการใช้สารเคมี ผู้วิจัยเชิญเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินและเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอบางใหญ่ เป็นวิทยากร และตอบข้อซักถามต่าง ๆ การอบรมแบ่งเป็น 2 ช่วง ในช่วงเช้าเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอให้คำแนะนำเกี่ยวกับการทำการเกษตรปลอดภัยจากสารพิษ ซึ่งคุณสมบัติ และคุณประโยชน์ เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้สารสมุนไพรทดแทนการใช้สารเคมี ดังภาพที่ 12 - ภาพที่ 14

ภาพที่ 12 หัวหน้าเกษตรอำเภอบางใหญ่ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

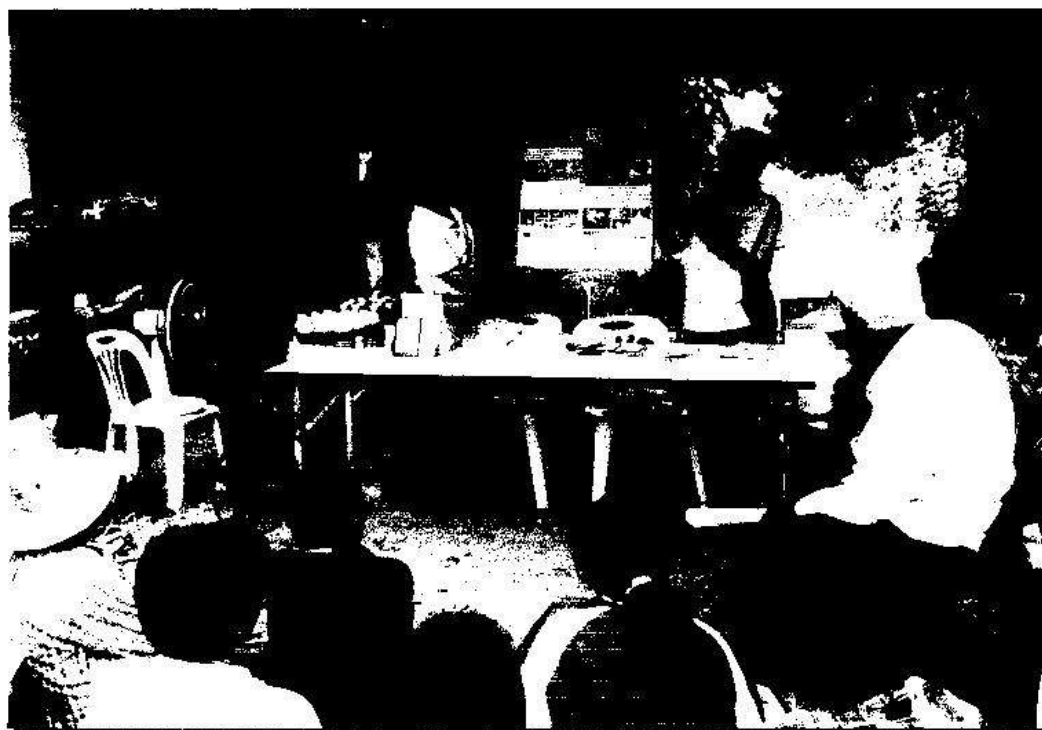
ภาพที่ 13 วิชยากรอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการกำจัดแมลงศัตรูพืช

ภาพที่ 14 วิชยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

ในระหว่างการอบรมนั้น ผู้วิจัยสังเกตพบว่าเกษตรกรบางรายได้ แสดงความสนใจโดยสังเกตจากการตั้งคำถามของเกษตรกรที่ถามเกี่ยวกับการใช้สารสมุนไพรที่สามารถฆ่าหมีดกระโดด หนอนใยผัก เกษตรกรบางรายไม่แน่ใจว่าถ้าทำเกษตรปลอดสารพิษแล้ว จะขายได้

ในช่วงบ่าย คุณจุฑารัตน์ เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินได้ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการใช้สารเร่ง พ.ด. 2 ทำปุ๋ยชีวภาพทดแทนการใช้สารเคมี วิทยากรได้ให้เกษตรกรได้ทดลองฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง คุณจุฑารัตน์ได้แนะนำเศษวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นของตนเอง คือ เศษผัก นำมาสับให้ละเอียด แล้วผสมกากน้ำตาลลงไป คนให้เข้ากัน แล้วใส่สารเร่ง พ.ด. 2 หมักในถังหมักทิ้งไว้ 1 เดือน นำมาใช้งานได้ แสดงวิธีการทำในภาพที่ 15 – ภาพที่ 19

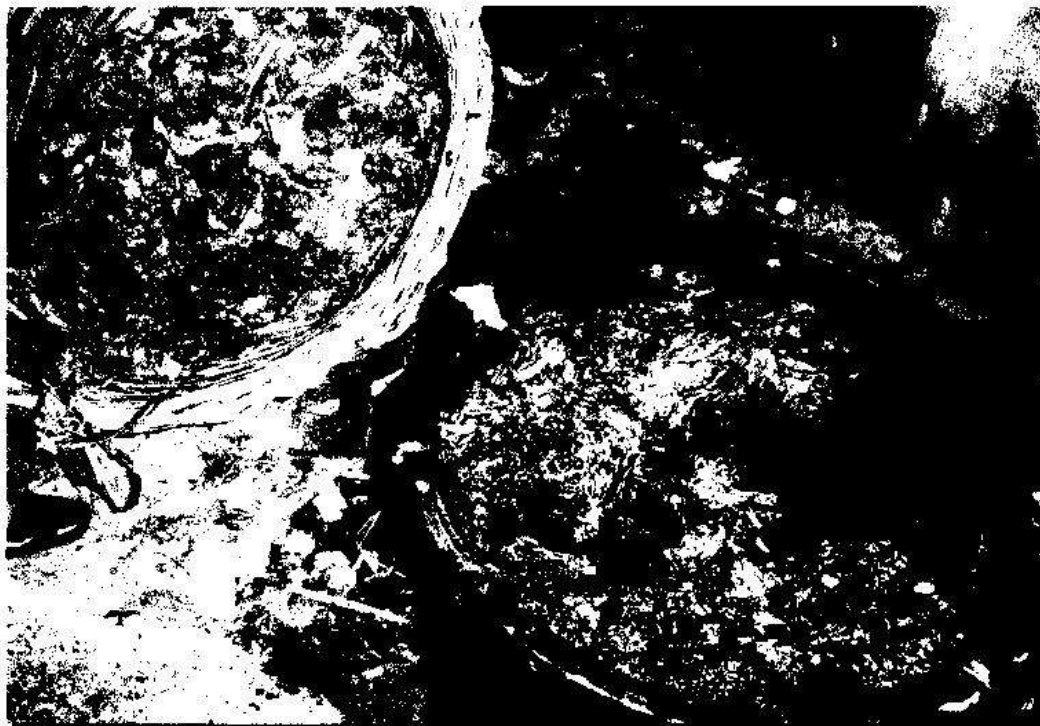
ภาพที่ 15 เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน บรรยายเกี่ยวกับการใช้สารเร่ง พ.ด. 2 สำหรับทำปุ๋ยอินทรีย์น้ำ

ภาพที่ 16 เกษตรกรกำลังผสมกากน้ำตาลกับน้ำ เพื่อทำปุ๋ยอินทรีย์น้ำ

ภาพที่ 17 เกษตรกรกำลังเทกากน้ำตาลลงในผัก เพื่อทำปุ๋ยอินทรีย์น้ำ

ภาพที่ 18 ปุ๋ยอินทรีย์น้ำที่ผสมแล้ว

ภาพที่ 19 กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ

การอบรมเชิงปฏิบัติในครั้งนี้ ผู้วิจัยสังเกตพบว่า เกษตรกรเริ่มให้ความสนใจในการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษเพิ่มมากขึ้น โดยสังเกตจากการซักถามในการอบรมของเกษตรกร ดังเช่น คำกล่าวต่าง ๆ ดังนี้

“...ถ้าไม่ใช้ผักใช้อะไรได้อีก...”

“...ที่บ้านมีเศษปลาตัวเล็กตัวน้อย จะลองทำดู...”

“...กากน้ำตาลและ พ.ด.2 หาซื้อได้ที่ไหน...”

“...ลงทุนไม่มาก จะลองทำดู...”

“...อันที่จริงมันก็ดีเหมือนกัน ถ้ามันใช้ได้ผล...”

ผลของการอบรมพบว่า เกษตรกรเริ่มมีความกระตือรือร้นที่จะทำและเห็นว่าไม่ยุ่งยากเกินไปที่จะทำ เช่น คำกล่าวของเกษตรกรที่กล่าวว่า

“...กระบวนการทำไม่ยุ่งยากเหมือนที่คิดไว้ วัสดุที่ใช้ก็มีอยู่แล้ว มีเศษผักมากที่ทิ้ง ถ้าเอามาทำประโยชน์ได้ก็ดี ไม่ต้องไปซื้อที่อื่น...”

“...ทำไม่ยาก ของมีอยู่แล้ว เศษอาหารเศษผักก็เอามาทำประโยชน์ได้...”

“...ไม่ยุ่งยากอะไร เศษผักก็มี ปลาตัวเล็กตัวน้อยก็เอามาทำปุ๋ยได้เหมือนกัน...”

“...ทำไม่ยุ่งยากเลย น่าลองทำดู...”

ดังนั้น ในขั้นนี้จึงสรุปสาระสำคัญของข้อมูลจากการสนทนาได้ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 สรุปสาระสำคัญของข้อมูลในขั้นสร้างความรู้

แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญที่สรุปได้จากข้อมูล
	แสดงการไตร่ตรองก่อนตัดสินใจทดลองปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ
การประชุมกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ	- เกษตรกรมีความคิดว่ากระบวนการทำไม่ยุ่งยาก ทำได้ง่าย - เกษตรกรสามารถหาวัสดุที่อยู่ในท้องถิ่น เช่น เศษอาหาร เศษผัก มาเป็นวัตถุดิบในการทำปุ๋ยชีวภาพ - การปฏิบัติง่าย สามารถทำได้ด้วยตนเอง

จากการไปศึกษาดูงานและการอบรมเชิงปฏิบัติการทำให้เกษตรกรได้มีความรู้ มีแรงจูงใจ และปรับเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ มีความพึงพอใจและมั่นใจมากขึ้น เกษตรกรเริ่มเล็งเห็นผลที่จะได้รับจากการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ เมื่อเปรียบเทียบผลดีและผลเสียของการปลูกผักใช้สารเคมี และการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ก่อให้เกิดแรงจูงใจที่จะยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษมากขึ้น ทำให้เกษตรกรทราบว่า การปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษนั้นจะสามารถลดค่าใช้จ่ายในการซื้อสารเคมี ก็เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรเอง เมื่อเกษตรกรซึ่งใจใคร่ตรองดูแล้ว มีความคิดว่าผลดีจะมีมากกว่าผลเสีย เกษตรกรจึงตัดสินใจทดลองปฏิบัติ

4. การทดลองปฏิบัติ

ขั้นนี้เป็นขั้นที่เกษตรกรทดลองทำตามแนวความคิดใหม่ โดยทำการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษเพียง 1 ร่อง เพื่อดูว่าได้ผลดีและลดค่าใช้จ่ายได้จริงหรือไม่ ดังที่เกษตรกรหลายรายได้แสดงความคิดเห็นว่า

“...นำไปใช้แล้วได้ผลดี ไม่ต้องเสียเงินซื้อปุ๋ยที่มีราคาแพง...”

“...ทำแล้วสบายใจไม่มีสารตกค้าง กินเองก็ปลอดภัย ญาติพี่น้องกินก็ปลอดภัย ผู้บริโภคก็จะได้ปลอดภัยด้วย และยังลดค่าใช้จ่ายได้ด้วย...”

“...นำไปใช้แล้วได้ผลดี ผักสวย และปลอดภัย ลดค่าใช้จ่ายได้...”

ดังนั้น ในขั้นทดลองปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษนี้ สรุปสาระสำคัญของข้อมูลได้ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 สรุปสาระสำคัญของข้อมูลจากการทดลองปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญที่สรุปได้จากข้อมูล
การสัมภาษณ์เกษตรกรที่แปลงปลูกผักแต่ละราย	- ได้ผลดี - สบายใจไม่มีสารตกค้าง - กินเองก็ปลอดภัย ญาติพี่น้องกินก็ปลอดภัย ผู้บริโภคก็จะได้ปลอดภัยด้วย - ลดค่าใช้จ่ายได้

ในขั้นนี้ เมื่อเกษตรกรได้ทดลองทำอย่างน้อย 1 ไร่ เห็นว่าได้ผลดีจริงและยังสามารถลดต้นทุนได้ จึงมีแนวความคิดที่จะขยายพื้นที่ในการทำผักปลอดภัยจากสารพิษเพิ่มขึ้น ซึ่งคุณเพียงจันทร์ คล้ายสำเนียง ได้มีความคิดใหม่ว่าที่ดินที่ปล่อยว่างอยู่ จะเอามาทำผักปลอดภัยจากสารพิษให้หมด

5. ขันนำไปปฏิบัติหรือขั้้นยอมรับ (Adoption)

ขั้นนี้เป็นขั้นที่ที่เกษตรกรตัดสินใจรับแนวความคิดเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษไปปฏิบัติ หลังจากที่ได้ทดลองปฏิบัติได้ผลเป็นที่พอใจแล้ว และตัดสินใจแน่วแน่ที่จะปฏิบัติต่อไปให้เต็มรูปแบบ ซึ่งมีคำยืนยันของเกษตรกรในการยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ดังเช่น

นางสาวเพียงจันทร์ กล่าวว่า

“...ไม่อยากจะผัก อยากรับเอาไว้กินเองเพราะเชื่อมั่นว่า ผักของคนปลูกปลอดสารพิษแน่นอน...”

“...ทำแล้วสบายใจไม่มีสารตกค้าง กินเองก็ปลอดภัย ญาติพี่น้องกินก็ปลอดภัย ผู้บริโภคก็จะได้ปลอดภัยด้วย และยังลดค่าใช้จ่ายได้ด้วย”

“... ที่ดินที่ปล่อยว่างอยู่จะเอามาทำผักปลอดภัยจากสารพิษให้หมด...”

ภาพที่ 20 นางสาวเพียงจันทร์ คล้ายสำเนียง

นางมาลี กล่าวว่า

“...การปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษนี้ดี ทดลองใช้ปุ๋ยที่ผลิตเองได้ผลดี ผักงามดี...”

“...การปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษไม่ได้ยุ่งยาก สามารถปลูกเป็นหลักได้เพราะสามารถลดค่าใช้จ่ายได้ และปลอดภัยด้วย...”

ภาพที่ 21 นางมาลี ดิขำ

นายเชิด กล่าวว่า

“...นำมารดแปลงผักแล้วดีผักสดใส ตอนนี้มีปลาที่เหลือนจากวิดบ่อเป็นปลาเล็ก ปลาน้อย นำมาทดลองผลิตปุ๋ยเองก็ใช้ได้ผลดี แต่มีกลิ่นแรง เวลาใช้จะใช้ตอนค่ำ ๆ เพราะเกรงใจ เพื่อนบ้าน...”

ภาพที่ 22 นายเชิด กันนัม

นายอำพล กล่าวว่า

“... สนใจเรื่องการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ เพราะตนเองเป็นหมอดินอยู่แล้ว
ทดลองทำดู ก็ได้ผลดี ผักที่ปลูก ก็ขายที่หมู่บ้าน...”

ภาพที่ 23 นายอำพล ศรีกนก

นางสาวมาลี กล่าวว่า

“...ทดลองทำดูแล้วดี สนใจที่จะทำนุ้ยชีวภาพแบบอื่นอีกเพราะมีปลา และมีหอยเชอรี่...”

“...ใช้แล้วดี และคิดจะทดลองทำด้วยหอยเชอรี่ ได้ยินว่าทำให้ผักหวานกรอบ อร่อย...”

ภาพที่ 24 นางสาวมาลี พร้อมสุข

นางนวนน้อย กล่าวว่า

“...ใช้แล้วดี และคิดจะทดลองทำด้วยหอยเชอรี่ ได้ยินว่าทำให้ผักหวานกรอบ อร่อย...”

ภาพที่ 25 นางนวนน้อย ศรีสนาน (คนยืนตรงกลาง)

จากคำยืนยันของเกษตรกรข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ และมีความเข้าใจวิธีการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษโดยปฎิบัติภาพใช้ได้ผลดี

ผลการสร้างยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษนั้น มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ 12 ราย ใช้ได้ผลดี โดยตัวชี้วัดว่าเกษตรกรยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ คือ เกษตรกรปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ อย่างน้อย 1 ร่อง ทั้ง 12 ราย ดังภาพที่ 26 - ภาพที่ 30

ภาพที่ 26 เกษตรกรปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ อย่างน้อย 1 ร่อง

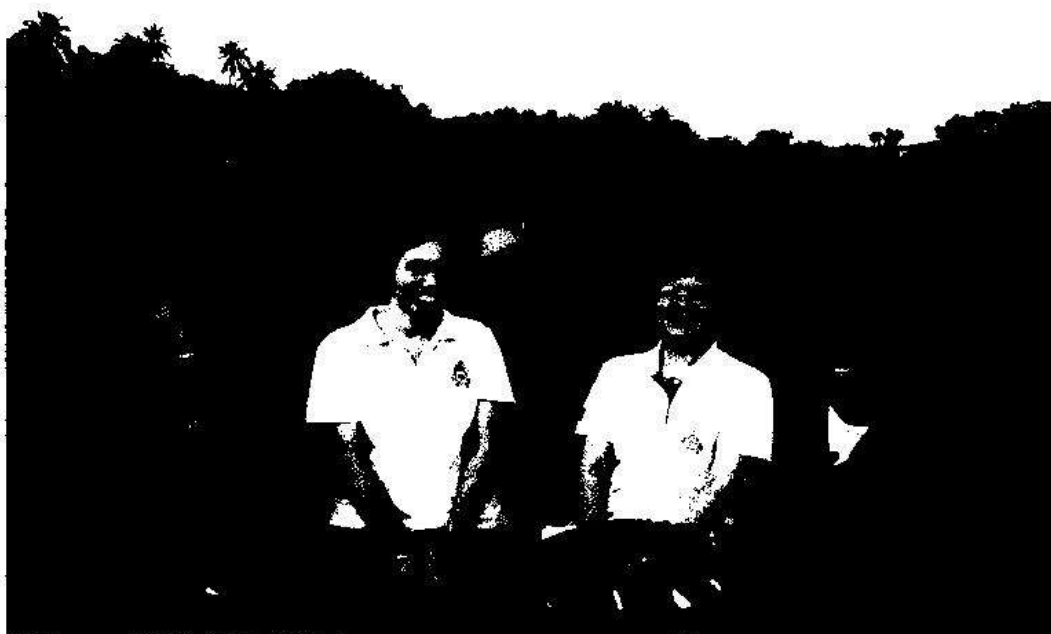
ภาพที่ 27 แปลงปลูกผักกางดุ้ง ของนางมาลี ดีข้า

ภาพที่ 28 แปลงปลูกพริก ของนายเชิด กันนั่ม

ภาพที่ 29 แปลงปลูกพริกของนางสายสุนันท์ ดิษสอน

ภาพที่ 30 แปลงปลูกผักหวานของนางสาวมาลี พร้อมสุข ถ่ายภาพร่วมกับผู้วิจัย

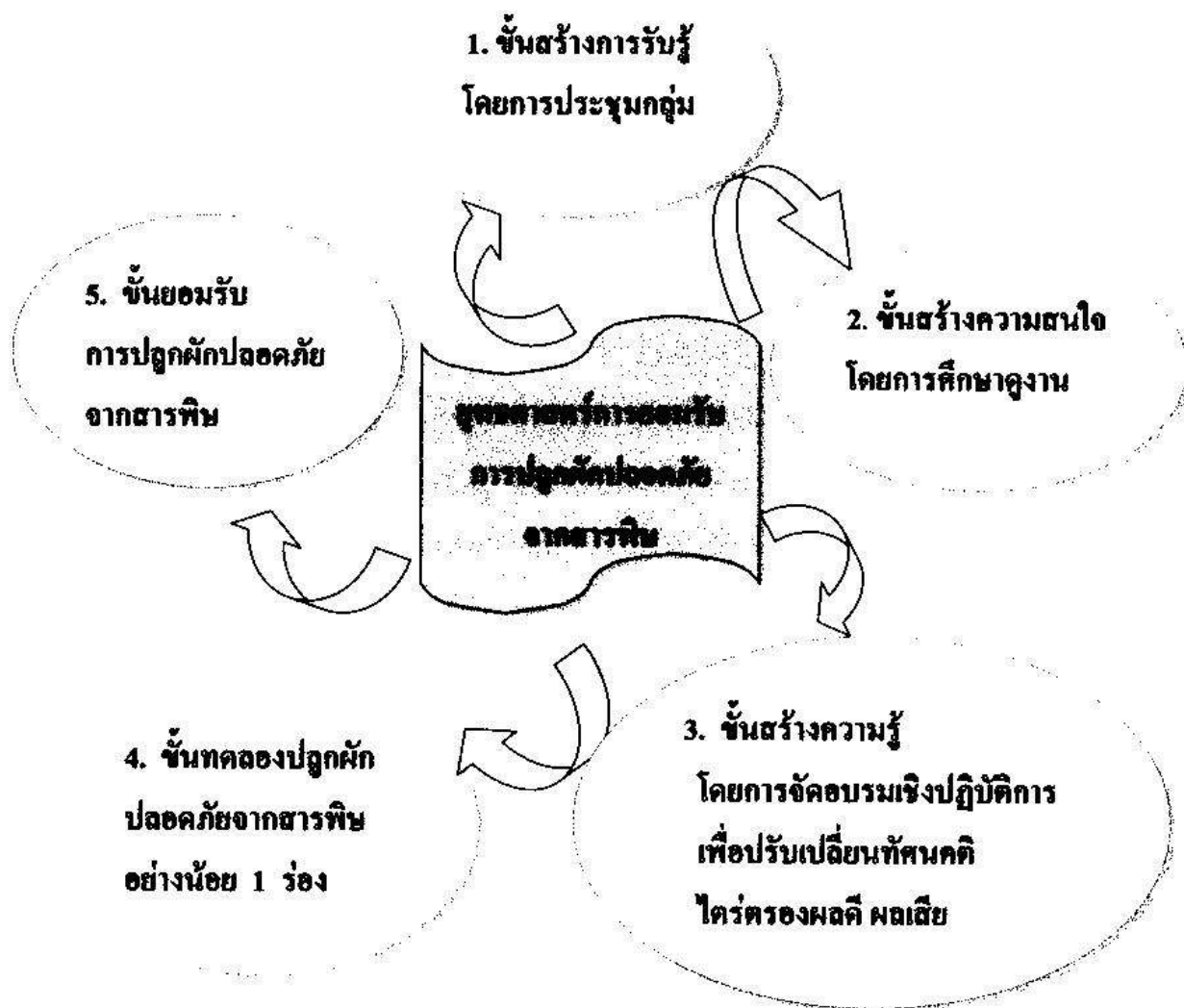
ขั้น R_3O คือ ขั้นสรุปว่ายุทธศาสตร์ใช้ได้หรือไม่

จากการทดลองใช้ยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ในขั้น R_3A สรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ใช้ได้ผลจริง

ผู้วิจัยได้รูปแบบยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ มีรูปแบบดังนี้

1. สร้างการรับรู้ โดยการประชุมกลุ่ม เพื่อกระตุ้นให้เกษตรกรรู้หรือรับรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ
2. สร้างความสนใจ โดยการศึกษาดูงาน เพื่อโน้มน้าวให้เกษตรกรสนใจการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ
3. สร้างความรู้ โดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้เกษตรกรได้เกิดความรู้ เรื่องการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติ ได้รับประสบการณ์ตรง เพื่อใคร่ครวญเปรียบเทียบผลดี ผลเสียของการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ
4. ทดลองปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษอย่างน้อย 1 ร่อง โดยเกษตรกรนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมเชิงปฏิบัติมาทดลองปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ
5. เกษตรกรยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

ผู้วิจัยแสดงรูปแบบของยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษโดยใช้
การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ได้ตั้งแผนภูมิที่ 6 ดังนี้

แผนภูมิที่ 6 รูปแบบของยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ
โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยสร้างยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการกรณีศึกษาบ้านหนองแกงเขน ตำบลบางแม่นาง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี โดยการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ซึ่งการสร้างยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษนั้น ตัวชี้วัดการยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ คือ เกษตรกรปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ อย่างน้อยคนละ 1 ร่อง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ เกษตรกรที่ปลูกผักโดยใช้สารเคมี บ้านหนองแกงเขน หมู่ที่ 4 ตำบลบางแม่นาง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี จำนวน 12 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การสังเกตและการประชุมกลุ่มย่อย รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย
2. การอภิปรายผลการวิจัย
3. ข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

หน่วยท้องถิ่นที่ผู้วิจัยเลือกพัฒนา คือ บ้านหนองแกงเขน หมู่ที่ 4 ตำบลบางแม่นาง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี บริบททั่วไปของบ้านหนองแกงเขน ในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมมีความสัมพันธ์ทั้งสังคมชนบทแบบเครือญาติ และสังคมเมือง ในลักษณะความสัมพันธ์แบบเครือญาตินั้น ประชาชนซึ่งเป็นคนพื้นถิ่นเดิมมีความเป็นอยู่ร่วมกันฉันพี่น้อง ให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านอย่างพร้อมเพรียง มีกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มผู้ประสานพลังแผ่นดิน กลุ่มอาชีพ กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ยังคงมีลักษณะชนเครือญาติและการรวมกลุ่มต่าง ๆ เป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของประชาชนในบ้านหนองแกงเขน ส่วนความสัมพันธ์ในลักษณะสังคมเมืองนั้น อันเนื่องมาจากคนต่างถิ่นซึ่งย้ายถิ่นเข้ามาซื้อบ้านจัดสรรอยู่อาศัย การให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านมีน้อยจะมีลักษณะต่างคน ต่างอยู่

เมื่อจำนวนบ้านจัดสรรเพิ่มขึ้น นั่นแสดงว่าพื้นที่ในการประกอบอาชีพของชาวบ้านลดลง เนื่องมาจากการขายที่ดินให้นายทุนสร้างบ้านจัดสรร

อันเนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนสภาพสังคม มีคนต่างถิ่นย้ายถิ่นเข้ามาอยู่อาศัยในบ้านหนองแกงเจน ทำให้ประชาชนในพื้นที่บ้านหนองแกงเจนมีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย เช่น รับจ้างทั่วไป ค้าขาย รับราชการ แต่อาชีพหลักที่คนพื้นถิ่นเดิมในบ้านหนองแกงเจนยังคงประกอบอาชีพอยู่คืออาชีพปลูกผัก การปลูกผักของเกษตรกรบ้านหนองแกงเจน พบได้ว่าทุกขั้นตอนในการปลูกผักของเกษตรกรใช้สารเคมีในปริมาณที่สูง เกษตรกรมีความเคยชินกับวิธีการใช้สารเคมีแบบเดิม ๆ ที่เคยฉีดพ่นสารเคมีเพื่อกำจัดศัตรูพืชในปริมาณที่สูง บางครั้งฉีดพ่นวันละ 3-4 ครั้ง เมื่อฉีดพ่นสารฆ่าแมลงแล้วไม่ได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่ถูกต้องของการใช้สารเคมีไม่เว้นระยะการเก็บผลผลิต ทำให้เกิดสารเคมีตกค้างในผัก ส่งผลให้เป็นอันตรายต่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม

ปัญหาการพัฒนาที่ผู้วิจัยพบคือเกษตรกรขาดความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับการใช้สารเคมี เกษตรกรขาดการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐ ขาดความรู้ทางด้านการตลาด ขาดความรับผิดชอบต่อผู้บริโภค เมื่อวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนา จึงได้แบ่งปัญหาเชิงพัฒนาออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. ปัญหาทุกระยะ ได้แก่ มีการใช้สารเคมีในปริมาณสูง การขาดความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับการใช้สารเคมี ปุ๋ยเคมีมีราคาแพงทำให้ต้นทุนการผลิตสูง
2. ปัญหาปัจจัย ได้แก่ สารเคมีใช้ง่าย สะดวก ผลผลิตสวยงาม และสามารถเร่งปริมาณผลผลิตได้สูง
3. ปัญหาสืบเนื่อง ได้แก่ เกิดสารพิษตกค้างในผัก ทำลายสุขภาพของเกษตรกรและสุขภาพของผู้บริโภค

จากการวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนา ทำให้ระบุปัญหาเป้าได้ คือ เกษตรกรมีการใช้สารเคมีมาก ดังนั้น เป้าหมายในการแก้ปัญหาเป้าคือให้เกษตรกรยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

การสร้างยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษใช้หลักวิชานเทคนิคการวิจัยและพัฒนา แบ่งขั้นตอนการสร้างยุทธศาสตร์ เป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้น R, คือขั้นสำรวจบริบทและวิเคราะห์ปัญหาเพื่อหาสภาพปัญหา

ในขั้นนี้ได้ดำเนินการสำรวจบริบทและวิเคราะห์สภาพปัญหา สภาพปัญหาที่ได้คือ เกษตรกรขาดความเข้าใจในการใช้สารเคมี การใช้สารเคมีในปริมาณที่สูง เกษตรกรขาดความตระหนักถึงอันตรายที่จะเกิดต่อผู้บริโภค เกษตรกรมีพฤติกรรมที่เคยชินต่อการใช้สารเคมี

2. ขั้น D_1 คือ ขั้นพัฒนาความชัดเจนของปัญหาเป้า เพื่อหาปัญหาเป้า

ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาความชัดเจนของปัญหาเป้า จนกระทั่งได้ปัญหาเป้าที่ชัดเจน คือ ปัญหาเกี่ยวกับการใช้สารเคมีในการปลูกผักในปริมาณที่สูง

3. ขั้น R_2 คือ ขั้นศึกษาวรรณกรรมเพื่อหาวิธีแก้ปัญหาลำบาก

การทบทวนวรรณกรรมเพื่อแก้ปัญหาลำบาก คือ การใช้สารเคมีมากในการปลูกผักที่ได้ ในขั้นที่ 2 พบแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่ใช้แก้ปัญหาคือ ทฤษฎีแรงจูงใจ แนวคิดการฝึกอบรม และ แนวคิดกระบวนการยอมรับการค้นคว้า แนวคิดทฤษฎี ทำให้ได้วิธีแก้ปัญหาลำบาก คือ การสร้าง การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

4. ขั้น D_2 คือ ขั้นพัฒนาสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี ให้ได้ยุทธศาสตร์

เมื่อได้แนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ แล้ว การสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี เพื่อสร้างการยอมรับ การปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ได้รูปแบบยุทธศาสตร์ คือ

1. สร้างการรับรู้
2. สร้างความสนใจ
3. สร้างความรู้
4. ทดลองปฏิบัติ
5. ยอมรับ
5. ขั้น R_3 คือ ขั้นทดลองเพื่อตรวจสอบยุทธศาสตร์

เมื่อได้รูปแบบยุทธศาสตร์ในขั้น D_2 แล้ว ในขั้นนี้ คือขั้นทดลองใช้ยุทธศาสตร์เพื่อ ตรวจสอบว่า ยุทธศาสตร์ใช้ได้หรือไม่ ในขั้นทดลองใช้ยุทธศาสตร์ได้ดำเนินการตามรูปแบบ ยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้น โดยแบ่งเป็น 5 ขั้นคือ

1. สร้างการรับรู้ การสร้างการรับรู้ได้ดำเนินการสนทนากับเกษตรกร เรื่อง การปลูก ผักปลอดภัยจากสารพิษ เพื่อให้เกษตรกรได้เริ่มรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ
2. สร้างความสนใจ การสร้างความสนใจให้เกิดแก่เกษตรกร ทำโดยจัดประชุมกลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ กระตุ้นความสนใจของเกษตรกร โดยการนำเกษตรกรไปศึกษาดูงานที่ศูนย์การเรียนรู้วัดมงคลชัยพัฒนา ซึ่งเป็นศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับ เกษตรทฤษฎีใหม่

3. สร้างความรู้ เมื่อกระตุ้นความสนใจของเกษตรกรด้วยการ ไปศึกษาดูงานแล้ว การสร้างความรู้ให้เกษตรกรด้วยการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการผลิตสารชีวภาพทดแทน การใช้สารเคมี และการใช้สารสมุนไพรทดแทนการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช เมื่อเกษตรกรได้

ทดลองผลิตปุ๋ยชีวภาพด้วยตนเองและเห็นว่าการผลิตปุ๋ยชีวภาพนั้นสามารถทำได้ง่าย ทำให้เกษตรกรเกิดแรงจูงใจที่จะยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

4. ทดลองปฏิบัติ เมื่อเกษตรกรได้ทดลองผลิตปุ๋ยชีวภาพเองแล้วนำไปทดลองใช้ที่แปลงปลูกผักของตนเอง ทำให้เกษตรกรที่เริ่มมีความสนใจได้กลับไปปฏิบัติที่แปลงของตนเอง โดยเริ่มจากทดลองปลูกผักโดยไม่ใช้สารเคมี จำนวน 1 ร่อง ก่อน เมื่อเกษตรกรได้ทดลองปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ จำนวน 1 ร่องแล้วได้ผลว่าดี ปรากฏว่าผักมีคุณภาพดี สามารถบริโภคได้อย่างปลอดภัยและลดต้นทุนได้จริง เกษตรกรจึงมีแนวคิดใหม่ที่จะขยายพื้นที่ปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษเพิ่มขึ้น

5. ยอมรับ เกษตรกรที่ตัดสินใจยอมรับแนวคิดเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษไปทดลองปฏิบัติ พบว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจและเกษตรกรที่ได้ลงมือปฏิบัติที่แปลงของตนเองถือว่าเกษตรกรยอมรับการปลูกผักปลอดสารพิษ

สรุปผลการวิจัยการสร้างยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการที่สร้างขึ้น ทำให้เกษตรกร เกิดความตระหนักและเข้าใจเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษมากขึ้น เกษตรกรต้นตัวเริ่มสนใจที่จะ ลด ละ เลิก การใช้สารเคมี ผู้วิจัยจึงได้ใช้การอบรมเชิงปฏิบัติการเป็นการทดลอง เพื่อให้เกษตรกรได้ทดลองทำและนำไปใช้ได้จริง ผลปรากฏว่าเกษตรกรยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ โดยเกษตรกรปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษอย่างน้อย 1 ร่อง ทั้ง 12 ราย พบว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจมาก

2. การอภิปรายผลการวิจัย

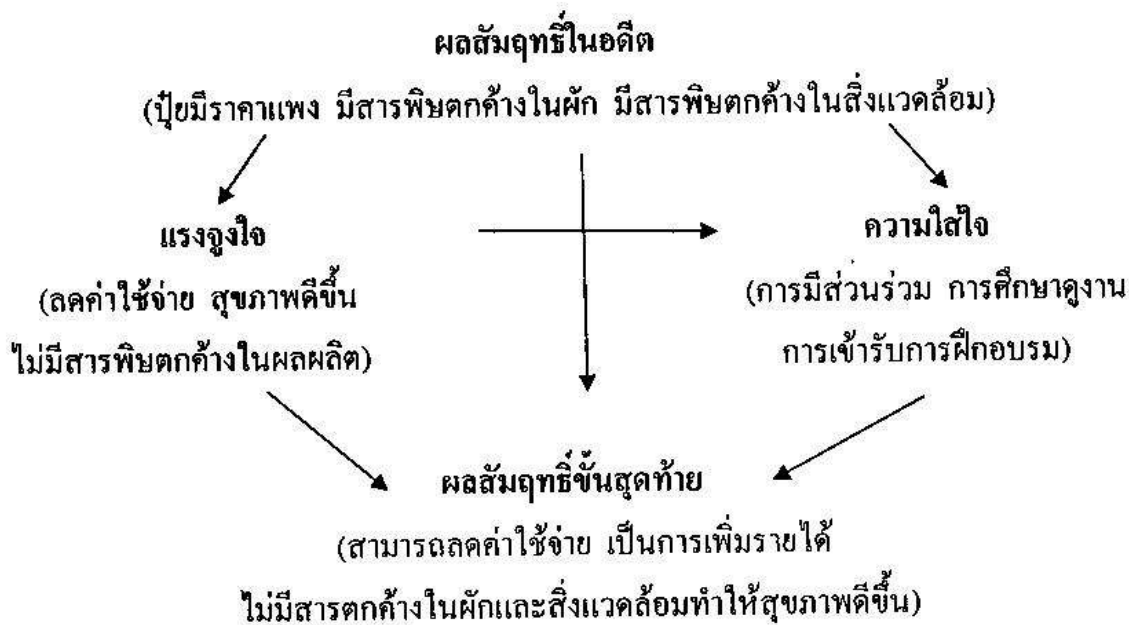
ผลการสร้างยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษนับได้ว่าประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจมาก ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีระบบเป็นกรอบแนวคิดและใช้กระบวนการยอมรับของ Roger & Shoemaker เป็นยุทธศาสตร์โดยมีแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ แรงจูงใจและการฝึกอบรมเป็นองค์ประกอบในการใช้ทฤษฎีระบบในการวิเคราะห์ปัญหา เพื่อให้ได้ปัญหาเป้าหมาย เกษตรกรมีการใช้สารเคมีเป็นจำนวนมากและได้กำหนดเป้าหมายของยุทธศาสตร์ คือให้เกษตรกรยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ โดยมีตัวชี้วัด คือเกษตรกรปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ อย่างน้อย 1 ร่อง ทั้ง 12 ราย ซึ่งตามหลักการของยุทธศาสตร์การพัฒนาของเจลิชว บรืร์กซ์ (2544) สรุปไว้ว่าการสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนานั้นเป้าหมายของยุทธศาสตร์ต้องมีจุดมุ่งไปสู่ปัญหาเป้าหมาย เมื่อปัญหาเป้าหมายได้รับการแก้ไขจะทำให้ปัญหาทุกระดับอื่นบรรเทาลงหรือหมดไปได้ ในการวิจัยครั้งนี้ ถ้าสามารถแก้ปัญหเป้าหมายได้ ปัญหาสารพิษตกค้างในพืชผลการเกษตร สารพิษตกค้างในตัวเกษตรกร สารพิษตกค้างในสิ่งแวดล้อมก็จะลดลง ตลอดจนลดต้นทุนการผลิตได้

เป้าหมายของยุทธศาสตร์ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือเกษตรกรยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎี ดังต่อไปนี้

การใช้ทฤษฎีแรงจูงใจ ของ Lahaderma ที่กล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งผลสัมฤทธิ์ขั้นสุดท้ายเกิดจาก ปัจจัย 3 ประการ คือผลสัมฤทธิ์ในอดีต แรงจูงใจที่จะทำและความใส่ใจในการดำเนินการ อธิบายได้ ดังนี้

ผลสัมฤทธิ์ในอดีต ได้แก่ ปุ๋ยมีราคาแพง มีสารพิษตกค้างในผัก มีสารพิษตกค้างในสิ่งแวดล้อม แรงจูงใจที่จะทำ ได้แก่ ลดค่าใช้จ่าย สุขภาพดีขึ้น ไม่มีสารพิษตกค้างในผลผลิต

ความใส่ใจในการดำเนินการ ได้แก่ การมีส่วนร่วม การศึกษาดูงาน การเข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งปัจจัย ทั้ง 3 ด้านนี้จะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ขั้นสุดท้าย แสดงได้ดังแผนภูมิที่ 7

แผนภูมิที่ 7 ปัจจัยที่ส่งผลสัมฤทธิ์ขั้นสุดท้าย

หลังจากใช้ทฤษฎีแรงจูงใจแล้ว เกษตรกรเห็นความสำคัญของการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษทำให้ทัศนคติเปลี่ยนจากการปลูกผักโดยใช้สารเคมีที่ทำให้ได้ผลดี เป็นทัศนคติการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษที่ได้ผลดีและลดค่าใช้จ่ายได้ ซึ่งการเกิดของทัศนคติขึ้นอยู่กับเหตุผล ประสพการณ์ที่บุคคลมีต่อสิ่งของ บุคคลหรือสถานการณ์ ทัศนคติจึงเกิดในตัวบุคคล จากการได้พบ ได้เห็น ได้คุ้นเคย ได้ทดลอง อันถือได้ว่าเป็นประสพการณ์โดยตรง เกษตรกรจึงเข้ามามีส่วนร่วม ในการประชุม ดำเนินการประชุม สันทนากลุ่ม เพื่อกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในการสร้าง ยุทธศาสตร์การพัฒนา เกษตรกรร่วมแสดงความคิดเห็นในวิธีการปลูกผักแบบดั้งเดิมว่ามีข้อดี ข้อเสียอย่างไร ให้เกษตรกรได้เรียนรู้ร่วมกันตามทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ที่กล่าวว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้เป็นเป้าหมายของการพัฒนาเข้ามาร่วมโครงการของ

การพัฒนาตั้งแต่เริ่มโครงการดำเนินการ และการประเมินจนเสร็จสิ้นโครงการ โดยมีวัตถุประสงค์ให้เกษตรกรได้เรียนรู้ ทำงานร่วมกัน ซึ่งหาก มีการสะสมประสบการณ์แล้ว ทำให้เกษตรกรเกิดการพัฒนาได้เมื่อเกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการแล้ว ดังนั้น เป้าหมายของยุทธศาสตร์ที่จะทำให้เกษตรกรเกิดการยอมรับได้ จึงขึ้นอยู่กับ การสร้างการยอมรับเพื่อให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้สารเคมีหันมาใช้สารชีวภาพทดแทนการใช้สารเคมี ยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษที่สร้างนั้น ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีการยอมรับของ Roger & Shoemaker ซึ่งการที่เกษตรกรจะยอมรับแนวคิดเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษไปปฏิบัติ ได้ผ่านขั้นตอนที่สำคัญ 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นเริ่มรู้หรือรับรู้ (Awareness) เป็นขั้นที่เกษตรกรเริ่มรู้เกี่ยวกับความคิดเรื่องการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษแต่ขาดรายละเอียด คือ รู้ว่าเรื่องนั้น เรื่องนี้เกิดขึ้นแล้ว หรือทำได้แล้วแต่เป็นเรื่องใหม่สำหรับตน เพราะไม่เคยได้ยินหรือได้เห็นมาก่อน การรับรู้เกิดขึ้นโดยการที่ผู้วิจัยเข้าไปพูดคุยและสัมภาษณ์เกษตรกรเกี่ยวกับเรื่องการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ
2. ขั้นสู่ความสนใจ (Interest) ในขั้นนี้ เกษตรกรจะเป็นผู้พูดคุยและชักชวนให้เกษตรกรเห็นความสำคัญของการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ตัวอย่างจากการศึกษาดูงานในพื้นที่อื่น การอบรมเชิงปฏิบัติการ
3. ขั้นไตร่ตรอง (Evaluation) ในขั้นนี้ จัดให้เกษตรกรได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ที่ทำการเกษตรปลอดภัยจากสารพิษ เพื่อให้เกษตรกรได้ไตร่ตรองข้อดี ข้อเสียของการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและทัศนคติของเกษตรกรในพื้นที่ ทำได้ยากและใช้ระยะเวลานานต้องใช้รูปแบบหลายอย่างร่วมกัน เช่น ให้ดูตัวอย่างจากการศึกษาดูงานในพื้นที่อื่น การอบรมเชิงปฏิบัติการ การพบปะพูดคุยกันบ่อย ๆ ในระหว่างเกษตรกรด้วยกันเป็นต้น ซึ่งตรงกับแนวคิดทัศนคติที่ว่าทัศนคติที่เกิดขึ้นในบุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้น เกิดจากการได้รับประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในด้านความรู้สึก อารมณ์ทั้งในด้านบวกและด้านลบจะผสมผสานกัน และแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม เมื่อเกษตรกรซึ่งใจไตร่ตรองดูแล้ว รู้สึกว่าผลดีมีมากกว่าผลเสีย ทำให้เกษตรกรตัดสินใจทดลองทำ
4. ขั้นทดลองทำ (Trial) ในขั้นนี้ได้จัดอบรมเชิงปฏิบัติการและให้เกษตรกรทดลองผลิตสารชีวภาพทดแทนการใช้สารเคมีและลองนำไปใช้ดูที่แปลงของตนเอง เพราะตามแนวคิดเรื่องการฝึกอบรมของสุวิทย์ มูลคำ เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความรู้ ความเข้าใจ เกิดความชำนาญและเกิดทัศนคติที่เหมาะสมเกี่ยวกับเรื่องที่อบรม จนกระทั่งผู้เข้ารับการอบรมเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการจะทดลองทำที่บ้านผู้ใหญ่ มีเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินมาสาธิตเกี่ยวกับการทำปุ๋ย

ชีวภาพ และเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอมาแนะนำเกี่ยวกับการกำจัดศัตรูพืชโดยใช้สมุนไพรทดแทนการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช การฝึกอบรมนี้ทำให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการฝึกทำด้วยตนเอง หลังจากฝึกอบรมแล้วผู้วิจัยได้ติดตามผล โดยการสัมภาษณ์เกษตรกรที่ได้ทดลองกลับไปทำที่บ้านของตนเองว่าได้ผลเป็นอย่างไร เกษตรกรบอกว่าได้ผลดีและพอใจเป็นอย่างยิ่ง เกษตรกรมีการตื่นตัวเรื่องการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษมากขึ้น ทำให้เกษตรกรเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองมากขึ้นว่าตนเองสามารถลด ละ เลิก การใช้สารเคมีลงได้ สามารถใช้สารชีวภาพทดแทนสารเคมีได้ แกนนากลุ่มเกษตรกรมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่สามารถนำพากลุ่มมาถึงจุดมุ่งหมายที่วางไว้ได้

5. ชี้นำไปปฏิบัติหรือขั้นยอมรับ (Adoption) หลังจากที่เกษตรกรทดลองใช้สารชีวภาพแล้วได้ผลเป็นที่น่าพอใจ เกษตรกรจึงยอมรับแนวคิดเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ เมื่อเกษตรกรยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษแล้ว การที่จะขยายผลต่อไปนั้นผู้นำชุมชนและแกนนำต้องมีความมุ่งมั่น เข้มแข็ง และเกษตรกรต้องได้รับการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผลการใช้ยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ทำให้เกษตรกรสามารถแก้ปัญหาเป้าได้ ปัญหาสารพิษตกค้างในพืชผลการเกษตร สารพิษตกค้างในตัวเกษตรกร สารพิษตกค้างในสิ่งแวดล้อมก็จะลดลงได้ ตลอดจนลดค่าใช้จ่ายได้ ซึ่งตรงตามหลักการพัฒนาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบและคุณธรรมประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ จะเห็นได้ว่าการที่เกษตรกรยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยก็คือ การตั้งอยู่บนฐานของความพอประมาณ ไม่เบียดเบียนตนเองและไม่ทำให้สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย เป็นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ความมีเหตุผล หมายถึง การที่เกษตรกรตัดสินใจเกี่ยวกับการยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยไม่ต้องพึ่งพิงปัจจัยภายนอก เช่น สารเคมีที่มีราคาแพงขึ้น เจือปนในการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ นำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมเหล่านั้นมาปฏิบัติ

2. เงื่อนไขคุณธรรม มีความตระหนักในคุณธรรม กล่าวคือมีความรับผิดชอบ ต่อผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม

3. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การนำยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษไปปรับใช้ในแต่ละพื้นที่ อาจต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทนั้น ๆ

2. การสร้างความสัมพันธ์เป็นกันเอง แสดงความคิดเห็นร่วมกันและให้คำปรึกษาที่จริงใจ จะทำให้เกิดมิตรภาพอันดีต่อกันกับผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ เพราะผู้นำชุมชนจะสามารถให้ คำแนะนำ และทำหน้าที่ประสานกับเกษตรกรในการรวมกลุ่มนัดประชุม และในการทำกิจกรรมต่าง ๆ

3. เมื่อเกษตรกรยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ แต่ในระหว่างการทดลองปลูกผัก ปลอดภัยจากสารพิษ อาจจะมีแมลงที่เป็นศัตรูพืชระบาด เกษตรกรจะทำให้เกษตรกรหันกลับไปใช้ สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอีก ควรมีเจ้าหน้าที่ของรัฐมาให้คำแนะนำการใช้สารสมุนไพรกำจัดศัตรูพืช โดยไม่ใช้สารเคมี ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมเกษตรกรให้ปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษอย่างยั่งยืน

4. ควรมีการเพิ่มบทบาทของหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษอย่างต่อเนื่อง และการให้คำแนะนำ ของเจ้าหน้าที่ควรอยู่บนพื้นฐานของวิถีชีวิตและบริบทของเกษตรกรด้วย

5. การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ทำให้เกษตรกรได้รับประสบการณ์ตรง เกิดความเข้าใจ ทำให้ยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ เพื่อให้เกษตรกร ปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

2. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรนำยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ไปใช้กับเกษตรกรกลุ่มไม้ดอกไม้ประดับ เพื่อลดการใช้สารเคมีและขยายฐานกลุ่มเป้าหมายให้ เพิ่มขึ้น

3. การให้คำแนะนำของเจ้าหน้าที่ควรแนะนำอยู่บนพื้นฐานของวิถีชีวิตและบริบทของ เกษตรกรด้วย

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ อยู่วงศ์. การศึกษาการยอมรับของเกษตรกรในการปลูกผักปลอดสารพิษ. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จักร ชำชอง. (2533). ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตผักกางมุ้งและไม่กางมุ้ง. กรุงเทพฯ: ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เจลิยว บุรีภักดี. (2543). ความหมายและขอบเขตของยุทธศาสตร์การพัฒนา. เพชรบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏเพชรบุรี. (อัคราณา)
- ธวัช ทองมณี. (2539). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมเกษตรยั่งยืน กรณีศึกษาเทคนิคการปลูกผักปลอดสารพิษ ตำบลบางเหี่ยง อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นันทวัน ทองเบญจ. (2546). การยอมรับของเกษตรกรที่มีต่อการปลูกผักปลอดสารพิษ จังหวัดนครปฐม. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นิรันดร์ จุลทรัพย์. (2546). จิตวิทยาการประชุม อบรม สัมมนา. ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- บุญส่ง ปันพานิช. (2534). ความรู้ ทักษะ พฤติกรรมและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สารกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร จังหวัดมหาสารคาม. บทคัดย่อการประชุมวิชาการประจำปีของกรมอนามัย ครั้งที่ 3 ประจำปี 2534. กรุงเทพฯ: ศูนย์ประสานวิชาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข.
- บุญส่ง ปันพานิช และคนอื่น ๆ. (2534). ความรู้ ทักษะ พฤติกรรมและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สารกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร จังหวัดมหาสารคาม. บทคัดย่อการประชุมวิชาการประจำปีของกรมอนามัย ครั้งที่ 3 ประจำปี 2534. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ประสานวิชาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข.
- ประภาเพ็ญ สุวรรณ. (2526). ทักษะ: การวัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเคินส์ไตร์.

- ประยูร อุดมเสียง. (2541). การพัฒนาและฝึกอบรมทรัพยากรมนุษย์ทางการเกษตร. (พิมพ์ครั้งที่ 1). คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.
- ปวีณา ศุภสวัสดิ์กุล. (2541). การประเมินผลโครงการนำร่องการผลิตพืชผักและผลไม้อนามัย: กรณีศึกษา อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2546). กระบวนการเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สวส.).
- พัฒนา สุขประเสริฐ. (มปป.) กลยุทธ์ในการฝึกอบรม. ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ยงยุทธ เกษสาคร (2541). ภาวะผู้นำและการจูงใจ. สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. กรุงเทพฯ.
- เรขา ศิริเลิศวิมล. (2543). การยอมรับเทคโนโลยีการปลูกผักกางมุ้งของเกษตรกรในจังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเกษตรศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ฤดีกรณ์ ญาณสังวรชัย. (2536). ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับของเกษตรกรในการใช้สมุนไพรทดแทนสารเคมีป้องกันกำจัดแมลง: ศึกษากรณีอำเภอสอยดาว จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ละไมทอง สายทอง. (2539). ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการใช้มุ้งตาข่ายในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ลัดดา กิติวิภาต. (2532). ทักษะคิดทางสังคมเบื้องต้น. ภาควิชาจิตวิทยา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- ศิระยา กวีพัฒน์. (2546). ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการฝึกอบรมหลักสูตรการผลิตผักปลอดภัยจากสารพิษของศูนย์ส่งเสริม และผลิตพันธุ์พืชสวนเลย จังหวัดเลย. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมคิด บางโม. (2545). เทคนิคการฝึกอบรมและการประชุม. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: บริษัท จูนพับลิชชิ่ง จำกัด.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ. (2550). แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550 – 2554. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ. (2549). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2543). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องอาจ นัปปพัฒน์. (2548). วิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพทางพฤติกรรมศาสตร์ และ สังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อ้อม ประนอม. (2543). วิทยาการสำหรับวิทยาการหลักการพูดในที่สาธารณะและ การเป็นวิทยากรที่ดี. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บริษัท เฮลโลการพิมพ์ (1988) จำกัด.
- อังกรีย์ คมวีระวงศ์. (2545). ความต้องการฝึกอบรมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษของ เกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

<http://www.sussiciency.economy>

ภาคผนวก

ที่ กษ. 0564.11/872

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ

24 สิงหาคม 2549

เรื่อง ขออนุญาตระงับจัดวิทยากร

เรียน ท่านเกษตรอำเภอบางใหญ่

ด้วย นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาพุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กำหนดจัดอบรมเชิงปฏิบัติการตามโครงการสร้างการยอมรับ การส่งเสริมการปลูกผักและการตลาดผักปลอดสารพิษด้วยการวิจัยปฏิบัติการ

คณะนักศึกษาจึงขออนุญาตระงับทางเกษตรอำเภอ จัดวิทยากรเพื่อให้ความรู้และอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับวิธีการปลูกผักปลอดสารพิษ เพื่อให้เกษตรกรมั่นใจในด้านการปลูกและการตลาดให้แก่เกษตรกรกลุ่มปลูกผัก ในวันพุธที่ 6 กันยายน 2549 เวลา 13.30 น.-16.00 น. ณ ที่ทำการบ้านผู้ใหญ่ หมู่ที่ 4 บ้านหนองกางเขน ต.บางแม่นาง อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดให้ความอนุเคราะห์ในการจัดวิทยากรอบรมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รศ. ดร.เอี่ยมพร เสือหิรัญ)

รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ที่ ศธ.0564.11/871

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ

29 สิงหาคม 2549

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์จัดวิทยากร

เรียน หัวหน้าสถานีพัฒนาที่ดินนนทบุรี

ด้วย นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาพุทธศาสตร์การพัฒนาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กำหนดจัดอบรมเชิงปฏิบัติการตามโครงการสร้างการยอมรับ การส่งเสริมการปลูกผักและการตลาดผักปลอดสารพิษด้วยการวิจัยปฏิบัติการ

คณะนักศึกษาจึงขอความอนุเคราะห์เชิญคุณจุฑารัตน์ รัตนปัญญา และทีมงาน เป็นวิทยากร ให้ความรู้และอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการใช้สารชีวภาพทดแทนการใช้สารเคมีทางการเกษตรให้แก่เกษตรกรกลุ่มปลูกผัก ในวันพุธที่ 6 กันยายน 2549 เวลา 13.30 น.-16.00 น. ณ ที่ทำการบ้านผู้ใหญ่ หมู่ที่ 4 บ้านหนองแก้งแขวน ต.บางแม่นาง อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ในการจัดวิทยากรอบรมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รศ. ดร.เอี่ยมพร เขียวหิรัญ)

รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

แบบสัมภาษณ์

ยุทธศาสตร์การยอมรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษโดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ผู้ให้สัมภาษณ์

บ้านเลขที่.....**หมู่ที่**.....**ตำบล**.....**อำเภอ**.....

จังหวัด.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพพื้นฐาน ด้านบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. ปัจจุบันท่านมีอายุ.....ปี
3. ท่านจบการศึกษาสูงสุดชั้น.....
4. ประสบการณ์ในการปลูกผัก.....ปี

ตอนที่ 2 สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการปลูกผักของเกษตรกร

1. วิธีการปลูกผักของเกษตรกร.....

.....

2. ชนิดของผักที่ปลูก ปริมาณพื้นที่ ปลูกเคมีที่ใช้ ชนิดของสารฆ่าแมลง และปริมาณที่ใช้.....

.....

3. วิธีการใช้สารเคมีของเกษตรกร.....

.....

4. เหตุผลของการใช้สารเคมีในการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ.....

.....

5. การใช้สารเคมี มีผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกรอย่างไรบ้าง.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

1. เกษตรกรเคยทราบข่าว และรับรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษหรือไม่

.....

.....

.....

2. เมื่อเกษตรกรได้รับการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการทำปุ๋ยชีวภาพแล้ว เกษตรกรมีความคิดเห็น อย่างไร

.....

.....

.....

3. เมื่อเกษตรกรได้ทดลองปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษแล้ว เกษตรกรมีความคิดเห็นอย่างไร

.....

.....

.....

4. ทักษะของเกษตรกรต่อการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

.....

.....

.....

5. เกษตรกรได้รับประโยชน์จากการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ อย่างไร

.....

.....

.....

แบบสังเกต

1. สังเกตสภาพทั่วไปของหมู่บ้านหนองกางเขน

.....

.....

.....

.....

2. สังเกตวิธีการปลูกผัก

.....

.....

.....

.....

3. สังเกตความสัมพันธ์ทางสังคมของเกษตรกร

.....

.....

.....

.....

4. สังเกตการเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ

.....

.....

.....

.....

5. สังเกตพฤติกรรมที่แสดงออกของเกษตรกรที่ขอรับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

.....

.....

.....

.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวสุณิศา พณิชยกุล
ที่อยู่ปัจจุบัน	96/122 หมู่ที่ 3 ซอยเอกชัย 109 แขวงบางบอน เขตบางบอน กรุงเทพฯ
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สถานที่ทำงาน	วิทยาลัยพณิชยการธนบุรี
ตำแหน่ง	ครู วิทยฐานะชำนาญการพิเศษ